

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust

302, 'Krishna-Kunj', Plot No.30, Navyug CHS Ltd., V. L. Mehta Marg, Vile Parle(w), Mumbai-400056
Phone No. : (022) 2613 0820. Website : www.vitragvani.com Email : info@vitragvani.com

Atmadharma is a magazine that has been published from Songadh, since 1943. We have re-typed and uploaded the old Atmadharma Magazines to our website www.vitragvani.com

We have taken utmost care while re-typing, from the original Atmadharma Magazines. There may be some typographical errors, for which we request all readers to kindly inform us about the same, to enable us to correct and improve. Please send your comments to info@vitragvani.com

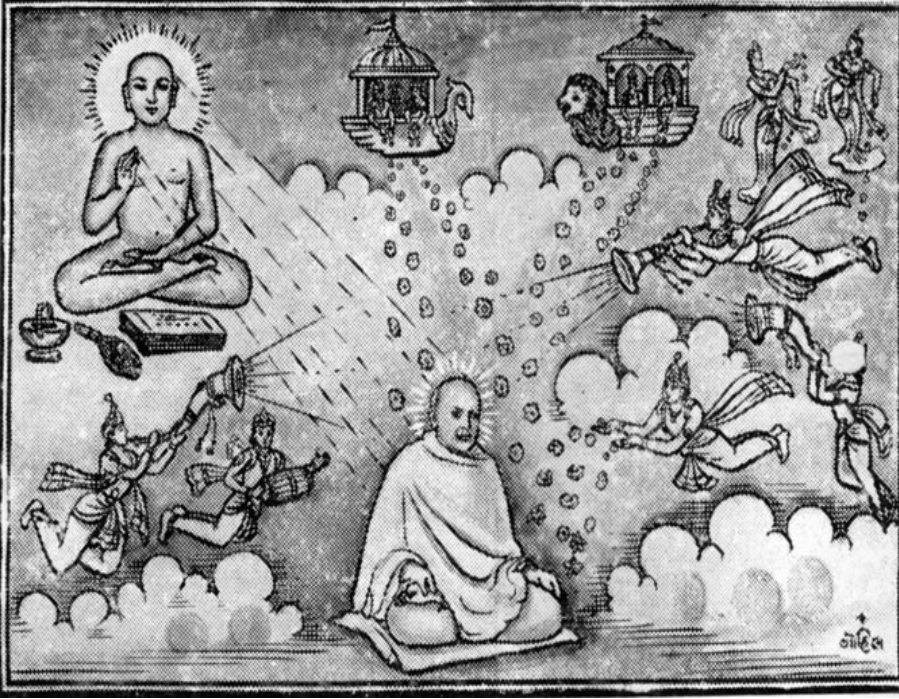
**Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust
(Shree Shantilal Ratilal Shah-Parivar)**

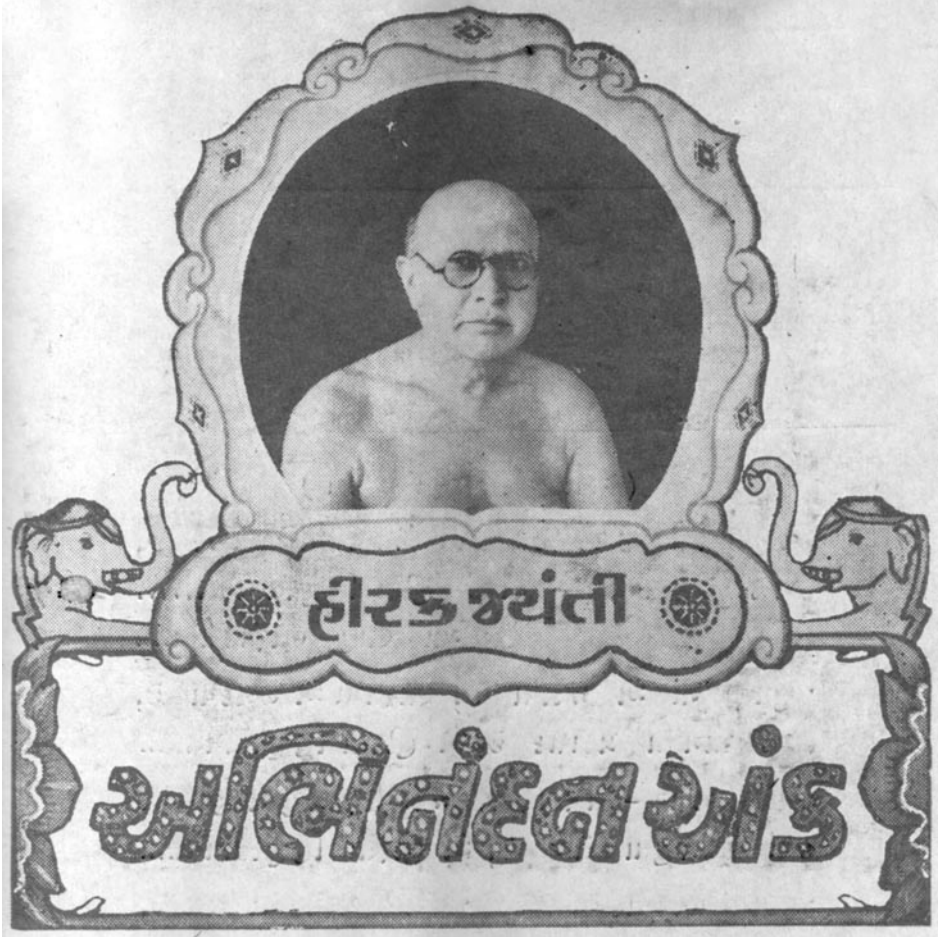
આત્મ ધર્મ

કીરકજયંતી અભિનંદન અંક

કુંદકુંદપ્રભુ આશીષ આપે...

ગુરુ કહાનના એ જન્મને હાં ભક્તો, સૌ ભક્તો ભાવે ઊજવે રે...
જયજયકાર ગજાવી આજે... મંગલનાદે વધાવે રે... કહાનના એ જન્મને...
હીરકજયંતિ આનંદે સૌ મુંબઈ નગરે મનાવે,
'હિન્દુસ્તાનના હીરા'ને સૌ મોતી-હીરલે વધાવે રે... કહાનના...
ધનનન નાદે ગગન ગજાવી આનંદભેરી બજાવે...
અનેક જ્યોતિ ઝગમગ દીપકમાલા ઝબકે રે... કહાનના...
કુંદકુંદપ્રભુ આશીષ આપે દેવા પુષ્પ વધાવે...
ઉમંગભર્યા ભક્તોનાં હૈયાં ગુરુદેવ-અભિનંદે રે... કહાનના...
જન્મવધાઈ સુણતાં આવે દેશોદેશ સન્દેશા...
ચિરંજીવો ચિરંજીવો, ચિરંજીવો ગુરુદેવા રે...
જય જય હોજો, જય જય હોજો, જય જય તારીજગમાં રે... કહાનના...

હે ગુરુદેવ! આત્મ સાધનાના પ્રયત્નથી ભરેલું આપનું જીવન આત્માર્થીઓને માટે એક આદર્શરૂપ છે. આત્માની સાધના એ જગતનું સર્વોત્કૃષ્ટ અભિનંદનીય કાર્ય છે, એ કાર્યની અમને પ્રેરણા આપીને આપ પણ અભિનંદનીય બન્યા છો..... આપશ્રીની ૭૫મી જન્મ જયંતીના 'અમૃત મહોત્સવ' પ્રસંગે ભારતના ભક્તોની સાથે આ 'આત્મધર્મ' પણ આપને અભિનંદે છે.

હીરો હિન્દુસ્તાનનો

(રાગ: એક અદ્ભુત વાણીયો)

સ્વાનુભૂતિથી ઝળકે છે, નિજ ચૈતન્ય તેજે ચમકે છે,
દેખાડે છે સંત, - એ છે હીરો હિન્દુસ્તાનનો...

આ ભાનુ ભારતદેશનો...

‘સુવર્ણ’માં એ જડીયો છે, ભારતમાં એ ઝળક્યો છે,
જિન માર્ગનો પ્રકાશક છે, એ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...
જ્યાં સીમંધર-સંસ્કાર છે, જ્યાં વીર પ્રભુની હાક છે.

જ્યાં કુંદપ્રભુના તેજ છે, એ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

‘સત્’ તત્ત્વનો જાણ છે, ‘પંચ’ પરમેષ્ઠીનો દાસ છે,
જગતથી ઉદાસ છે, એ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

જેના આતમતેજ અપાર છે, કોહીનૂર ઝંખવાય છે,
મોહ અંધારા ભાગે છે, આ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

શ્રુતના દરિયા મથી મથી, જે સમ્યક્ રત્નો કાઢે છે,
અમૃત પાન કરાવે છે, આ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

હીરક ઉત્સવ શોભતો, ત્યાં વાગે મંગલ નોભતો
મુમુક્ષુ હૈંડે દીપતો, આ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

શ્રદ્ધાનાં જ્યાં નૂર છે, શ્રુતતરંગ ભરપૂર છે,
‘હીરો’ કહે જયવંત છે, આ હીરલો હિન્દુસ્તાનનો...

આ ભાનુ ભારતદેશનો...

શ્રી કાનજીસ્વામી-હીરકજયંતી-અભિનંદન-અંક

વૈશાખ:સુદ ૨

: ૧ :

વર્ષ : ૨૧	卐 તંત્રી 卐	વીર સં.
અંક : ૭	જગજીવન બાવચંદ દોશી	૨૪૮૦
૨૪૭		વૈશાખ

ભારતનું નવસર્જન

આજે ગુરુદેવ ભારતનું નવસર્જન કરી રહ્યા છે....ભારતની સાચી પ્રગતિ, સાચું નવસર્જન, -જેનાથી જીવોને શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે એવી મહાન ક્રાંતિ અધ્યાત્મજ્ઞાન વડે જ થઈ શકે. રાષ્ટ્રપતિ કે મહા અમાત્ય જેવું મોટું પદ પામવા છતાં જે જીવો શાંતિ જીવો નથી પામી શકતા, તે શાંતિ અધ્યાત્મજ્ઞાન વડે સહજ માત્રમાં જીવ પામી શકે છે. એવા અધ્યાત્મજ્ઞાન વડે પૂ. શ્રી કાનજીસ્વામી આજે ભારતનું નવસર્જન કરી રહ્યા છે. હીરક જયંતી પ્રસંગે આપણે તેમને પરમ ભક્તિથી અભિનંદીએ....અને જ્ઞાનપ્રકાશ વડે આપણા જીવનનું તેઓ નવસર્જન કરે-એમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ.....

મુંબઈનગરીમાં અધ્યાત્મ સંદેશ

ચૈત્ર વદ છઠ્ઠ ને રવિવાર તા. ૩-૫-૬૪... અહા, એ દિવસે આખી મુંબઈનગરી જાણે આનંદથી હલમલી ઊઠી....હજારો જીવોનાં ટોળાં હર્ષોલ્લાસથી આઝાદ મેદાન તરફ જઈ રહ્યા છે...અરે, આ શું દેખાય છે !! જાણે સોનાના શિખરવાળું મંદિર!...વાહ! એ તો છે મહાવીરનગરનું પ્રવેશદ્વાર. શી એની શોભા! ને કેવો ભવ્ય એ મંડપ!! ને જિજ્ઞાસુઓની કેટલી બધી ભીડ!! સવારમાં ગુરુદેવ પધાર્યા, સીમંધરનાથના દર્શન કર્યા ને મુંબઈનગરીની જનતાએ હર્ષભર્યું ભવ્ય સ્વાગત કર્યું. કેવું ઉમંગભર્યું સ્વાગત! સ્વાગતગીત, અને સ્વાગતપ્રવચનો બાદ ગુરુદેવે આઠ હજારની માનવમેદની વચ્ચે ચૈતન્યની સુંદરતા દર્શાવનારું સુંદર પ્રવચન કર્યું. બપોરે ધોમધખતા તાપમાં હજારો જીવોનાં ટોળાં ફરીને એ અધ્યાત્મસંદેશ સાંભળવા ઉપડ્યા. શું સાંભળ્યું એમણે પ્રવચનમાં? પ્રવચનમાં એમણે સમયસારના કર્તા-કર્મ અધિકારની પ્રારંભિક ગાથાઓનું વિવેચન સાંભળ્યું, ભેદજ્ઞાનની રીત સાંભળી...તે અહીં આપી છે.

આ સમયસાર શાસ્ત્ર વંચાય છે. આત્મા શું ચીજ છે, તે અનાદિથી સંસારમાં કેમ રખડે છે ને તેની મુક્તિ કેમ થાય-એ વાત આમાં આચાર્યદેવે બતાવી છે. આ શાસ્ત્રને સમયસાર નાટક પણ કહે છે, એટલે, જેમ નાટકમાં રાજાનું જીવનચરિત્ર ત્રણ કલાકમાં દેખાડ્યું છે, તેમ અહીં અનાદિઅનંત આત્માના સંસાર તથા મોક્ષના સ્વાંગ શું છે તે વાત આચાર્યદેવે સમજાવેલ છે.

આત્મા દેહથી તદ્દન ભિન્ન ચીજ છે; અત્યારે પણ ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મા દેહથી જુદો જ છે. દેહ તો અચેતન, ને આત્મા ચેતન; દેહ તો સંયોગી-નાશવાન ને આત્મા

અસંયોગી અવિનાશી; દેહ દશ્યમાન, આત્મા ઇન્દ્રિયોથી અદશ્ય; આમ બંને ચીજની અત્યંત જુદાઈ છે.

દેહ અને આત્મા બંને ચીજ જુદી છે; ને જે ચીજો જુદી હોય તે એકબીજાનું કાર્ય કરી શકે નહીં. જે જેનું કાર્ય કરે તે તેની સાથે એકમેક થઈ જાય. જો આત્મા દેહનું કાર્ય કરે તો જડદેહ સાથે તે એકમેક થઈ જાય. અરે, આવો અવતાર પામીને જીવ ક્ષણેક્ષણે ભાવમરણે મરે છે, ચારે ગતિમાં સૌથી દુર્લભ એવો આ મનુષ્યઅવતાર પામ્યો, તેમાં પણ સત્સમાગમે જો આત્માની ઓળખાણ ન કરી તો તારા ભાવમરણનો અંત આવવાનો નથી. સંતની પહેલી શિક્ષા છે કે તારા દોષે તને બંધન છે; પરને પોતાનું માને છે ને પોતાના સ્વરૂપને ભૂલે છે-એવો જીવનો દોષ તે સંસારનું કારણ છે. ભાઈ, તારું કાર્ય અસ્તિત્વમાં હોય, તારા અસ્તિત્વથી બહાર તારું કાર્ય ન હોય. આમ છતાં ‘મારું કાર્ય પરમાં, પરના કાર્યનો હું કર્તા-’ એવો જે પર સાથેના કર્તાકર્મનો અભિપ્રાય તે તો દૂર કર્યો છે ને જ્ઞાન તથા રાગ વચ્ચે કર્તાકર્મની માન્યતા પણ વિભાવબુદ્ધિ છે; તેને પણ છોડીને જે જ્ઞાનમય થયા એવા સિદ્ધભગવંતોને નમસ્કાર કર્યા છે.

“ કરે કરમ સોહી કરતારા...જો જાને સો જાનનહારા ” ‘હું જ્ઞાન છું’ એમ જે નથી અનુભવતો, તે જ પરભાવનો કર્તા થાય છે. અરે ભાઈ! વિભાવથી પાર તારું ચિદાનંદ તત્ત્વ છે તેને તું જાણ. જેમ કસ્તુરિયા મૃગલાની ડૂંટીમાં જ સુંગધી કસ્તુરી છે પણ તે બહારમાં ઢુંઢે છે...મારામાં આવી મજાની સુંગંધ કેમ હોય! એમ તેને વિશ્વાસ આવતો નથી. તેમ અજ્ઞાનીને અંદરના નિર્વિકલ્પ ચિદાનંદ સ્વભાવની પ્રતીત બેસતી નથી, ને બહારમાં-વિકારમાં તે પોતાની મહત્તા ઢુંઢે છે. બાપુ! તારો આનંદ તારી પાસે છે, ક્યાંય બીજે તારો આનંદ નથી. આનંદ તો તારા જ્ઞાનની કળામાં છે.

જ્ઞાનકલા જિસકે ઘટ જાગી, તે જગમાંહી સહજ વૈરાગી

જ્ઞાની મગન વિષય સુખ માંહી, યહ વિપરીત સંભવે નાંહી

જ્ઞાનકળા જાગી ને અંતરમાં ચૈતન્યના અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ ચાખ્યો, તે જગતના કોઈ વિષયોમાં મગ્ન થતા નથી. ચૈતન્યસુખનો સ્વાદ પણ ચાખે અને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ પણ માને-એમ કદી બનતું નથી.

:૪:

વૈશાખ સુદ ૨

અજ્ઞાનીએ પોતાના ચૈતન્ય સ્વાદને કદી ચાખ્યો નથી, પર ચીજને પણ કોઈ આત્મા ભોગવી શકતો નથી. તો આત્માએ કર્યું શું?—કે અજ્ઞાનપણે પોતાના વિકાર ભાવોને જ ભોગવ્યા. જેમ આત્માના ગુણો આત્માથી બહાર નથી રહેતા, તેમ આત્માના દોષ પણ આત્માથી બહાર નથી રહેતા. એટલે તે દોષ ટાળવાનો ને ગુણ પ્રગટ કરવાનો ઉપાય પણ આત્મામાં જ છે; બહારમાં કોઈ ઉપાય નથી. એટલે બહારના પદાર્થોની સાથે કર્તા-કર્મપણાની બુદ્ધિ તો પહેલે ઘડાકે છૂટી જવી જોઈએ.

અહા, અંદરથી ઉમળકો લાવીને જેણે આ ચૈતન્યસ્વરૂપની વાત સાંભળી, સ્વભાવ પ્રત્યેનો ઉલ્લાસભાવ જાગ્યો, તે અલ્પકાળે મોક્ષ પામ્યા વગર રહે નહીં. અહા, બંધનથી બંધાયેલા નાના વાછરડાને પણ જ્યાં સવારમાં પાણી પાવા છોડે ત્યાં છૂટકારાના અવસરે તે આનંદથી નાચી ઊઠે છે. શાસ્ત્રકારો કહે છે કે અરે જીવ! અનંતકાળથી તું બંધાયેલો, તેમાંથી તારા છૂટકારાની ને અપૂર્વ આનંદની પ્રાપ્તિની વાત અમે તને સંભળાવીએ છીએ, ત્યાં તને એમ થાય કે આહા! છૂટકારાનો અવસર આવ્યો. ભવબંધનથી છૂટવાનો ને ચૈતન્યના આનંદની પ્રાપ્તિનો ઉપાય સંતોએ બતાવ્યો.—આમ જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ આત્મા પ્રત્યે પ્રેમ ઉલ્લસી જાય, ત્યાં અલ્પકાળે મુક્તિ થયા વિના રહે નહિ.

* * *

સું....દ....૨

મુંબઈનગરીમાં મંગલાચરણ કરતાં ૭-૮ હજારની માનવમેદનીમાં ગુરુદેવે કહ્યું કે—જગતમાં મંગળ વસ્તુ તો શુદ્ધઆત્મા છે. તે આત્માના શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરવા, તથા તેની વાતનું રુચિથી શ્રવણ કરવું તે પણ માંગણિક છે, તે સુંદર છે. કુંદકુંદસ્વામી સમયસારની ત્રીજી ગાથામાં કહે છે કે—

“ યત્ત ણિશ્ચયગઠો સમઠો સવ્વસ સુંદરો લોણ ”

એકત્વ-નિશ્ચયને પ્રાપ્ત એવો જે શુદ્ધ સમય, શુદ્ધઆત્મા, તે લોકમાં સર્વત્ર સુંદર છે; સુંદર કહો કે મંગળ કહો. વનમાં વસતા સંત ભગવાન કુંદકુંદમુનિ

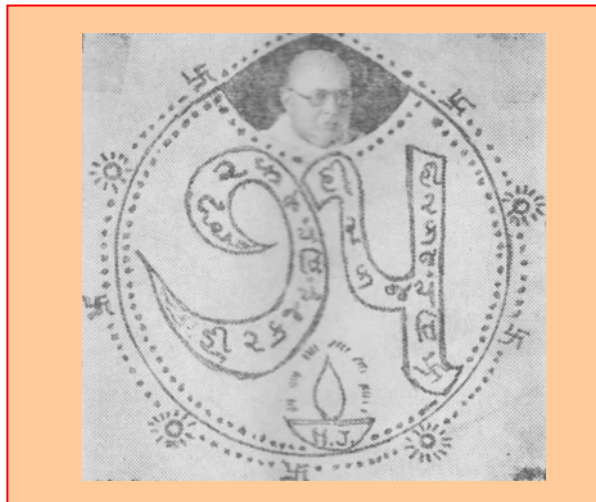
શ્રી કાનજીસ્વામી-હીરકજયંતી-અભિનંદન-અંક

વૈશાખ:સુદ ૨

: ૫ :

સમયસારમાં આત્માની અલૌકિક વાત સંભળાવતા કહે છે કે અહો, આત્મા પોતાના સ્વભાવને પામે એવી વાત જગતમાં દુર્લભ છે. અશુદ્ધતાની ને રાગદ્વેષ પોષનારી વાત જીવોએ અનંતવાર સાંભળી છે, ને એવા ભાવો અનંતકાળ સેવ્યા છે તેથી તે સુલભ છે, પણ પરથી ભિન્ન શુદ્ધાત્માની વાત કદી પૂર્વે સાંભળી નથી, કદી અનુભવી નથી, તેથી તે દુર્લભ છે, ને તે જ જીવની પરમ હિતકર છે, તે જ સુંદર છે, તે જ મંગળ છે. આવો અવસર પામીને આત્માના સ્વભાવના સમ્યક્ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરવા ને સ્વસમયપણું પ્રગટ કરવું તે જ ઉત્તમ મંગળ છે.

સાધક કહે છે હે જિનેશ્વર! હે પરમાત્મા! શુદ્ધ ચૈતન્યની શ્રદ્ધા કરીને તારા ગાણાં ગાવા ઊભો થયો, તે શ્રદ્ધાના રંગમાં હવે ભંગ પડવાનો નથી. આત્મપ્રેમ જાગ્યો તેમાં હવે ભંગ પડવાનો નથી. ચૈતન્યના આદરમાં વચ્ચે વિકારનો આદર નહિ આવે. ધર્મને સાધવા નીકળ્યો તેમાં વચ્ચે ભંગ પડવાનો નથી; ચૈતન્યની અભંગ પ્રીતિથી જાગ્યો તે હવે ભંગ પડ્યા વગર કેવળજ્ઞાન લેશું. આના જેવું ઉત્તમ મંગળ જગતમાં બીજું નથી. સંતો કહે છે કે હે નાથ! આપના જેવા શુદ્ધાત્માને શ્રદ્ધામાં લઈને મનમંદિરમાં સ્થાપ્યો, હવે એથી વિરુદ્ધ બીજા કોઈ ભાવનો મારા મનમંદિરમાં પ્રવેશ થવા ન દઉં એ અમારા કૂળની ટેક છે. હે પ્રભો! અમે આપના કૂળના છીએ. સ્વભાવને સાધવા નીકળ્યા તેમાં વચ્ચે ભંગ નહિ પાડીએ એમાં આપની સાક્ષી છે. આત્માના આવા શ્રદ્ધા-જ્ઞાનના ભાવ પ્રગટ કરવા તે અપૂર્વ સુંદર માંગણિક છે.-એ રીતે મુંબઈનગરીમાં માંગણિક કર્યું. (તા. ૩-૫-૬૪)

અ....ધ્યા....ત્મ....સ....ન્દે....શ

મુંબઈનગરીના આઝાદમેદાનમાં વિશાળ મંડપ વચ્ચે છ સાત હજાર જિજ્ઞાસુઓની ભવ્ય સભામાં પૂ. શ્રી કાનજીસ્વામીએ જે અધ્યાત્મસન્દેશ સંભળાવ્યો તેનો થોડોક નમૂનો અધ્યાત્મપ્રેમી વાંચકો માટે અહીં રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.

આત્મા આ દેહથી ભિન્ન જ્ઞાનસ્વરૂપ તત્ત્વ છે; તે સ્વતંત્રપણે પોતાના કાર્યનો કર્તા છે; જડના કાર્યનો કર્તા તે નથી. હવે અજ્ઞાની પોતામાં શું કાર્ય કરે છે? ને જ્ઞાની પોતામાં શું કાર્ય કરે છે? તે અહીં ઓળખાવે છે. અંદરમાં જે જ્ઞાનથી વિરુદ્ધ રાગની કે દ્વેષની લાગણીઓ થાય છે તે વિકારી લાગણીઓને જ નિજસ્વરૂપ સમજીને અજ્ઞાની તેનો કર્તા થાય છે. આ અજ્ઞાનીનું કાર્ય છે ને તે જ અધર્મ છે, તે જ દુઃખ અને સંસાર છે. જ્ઞાની તો રાગની લાગણીથી પાર નિજસ્વરૂપને જાણતો થકો તે પોતાના જ્ઞાનભાવનો જ કર્તા થાય છે, આવો તેનો વીતરાગ જ્ઞાનભાવ તે જ ધર્મ છે, તે જ જ્ઞાનીનું કાર્ય છે.

અરે ભાઈ, જગતમાં બીજાનું તું શું કરીશ? જગતમાં અનેક જાતના પ્રાણીઓ, વિધ વિધ પ્રકૃતિના મનુષ્યો, તેમાં કોને તારે સરખા કરવા છે? શું તારી ઈચ્છા પ્રમાણે જગત ચાલવાનું છે? આ દેહ અનંતા પરમાણુ ભેગા થઈને બનેલો છે, તે અનંતા રજકણે પણ કાંઈ તારી ઈચ્છા પ્રમાણે પરિણમવાના નથી. અરે, બહારનાં કામ તો દૂર રહ્યા, અંદરના ભાવમાં થતી જે રાગની લાગણી, તેનાથી પણ પાર વીતરાગનો માર્ગ છે. ભાઈ વીતરાગના માર્ગ અલૌકિક છે. જે માર્ગે સિંહ સંચર્યા તે માર્ગે હરણીયાં નહિ સંચરે...તે માર્ગના લીલા ઘાસ ઊભા ઊભા સુકાઈ જશે પણ ડરપોક હરણીયાં તે માર્ગે નહિ જાય....તેમ ધર્મના કેસરી સિંહ એવા જે તીર્થંકર ભગવંતો તેમનો વીતરાગ માર્ગ અલૌકિક છે....રાગથી ધર્મ થાયને દેહની ક્રિયાનો હું કર્તા-એવી બુદ્ધિવાળા જીવો વીરના વીતરાગમાર્ગમાં નહિ

શ્રી કાનજીસ્વામી-હીરકજયંતી-અભિનંદન-અંક

વૈશાખ:સુદ ૨

: ૭ :

આવી શકે, વીતરાગી પુરુષાર્થના પડકાર કરતો મુમુક્ષુ જાગ્યો તે રાગમાં અટકે નહિ, શ્રદ્ધાનો વીતરાગ ભાવ સમકિતીને પણ પ્રગટયો છે. અને સ્વર્ગના ઇન્દ્રો પણ આત્માની આવી ધર્મ કથા સાંભળવા માટે મધ્ય લોકમાં ભગવાનની સભામાં આવે છે...અધ્યાત્મની આવી વાત સાંભળવાનો પ્રેમ જાગે તેને પણ ઊંચા પુણ્ય બંધાય છે, ને અંતરમાં જે તેને લક્ષગત કરે તેનું તો કોઈ અપૂર્વ કલ્યાણ થાય છે.

આવી અધ્યાત્મની વાત સાંભળવાનો સુઅવસર ક્યારેક જ મહા ભાગ્યથી મળે છે. પુ

(“ મુંબઈ સમાચાર ” માંથી)

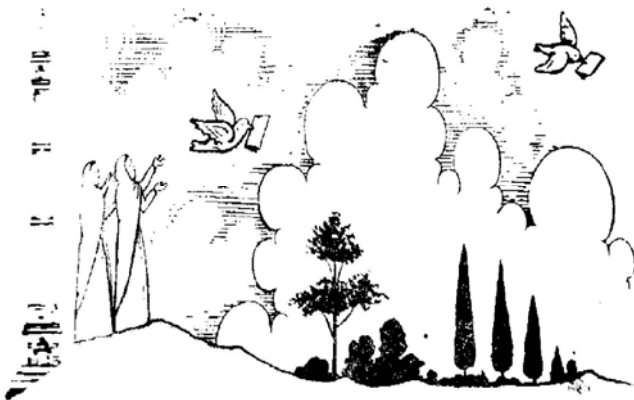
* * *

એ પંખીડા ! જાજે

પ્રભુના દેશમાં...

બોલજે કહેજે....

સંદેશમાં....ઓ પંખીડા

કહેજે કે તુમ ભક્તે

લીધી પ્રતિજ્ઞા-

જીવે છે ત્યાગીના

ભાવમાં....ઓ પંખીડા !

પદ્મનંદીપચીસી (દાન અધિકાર)

[દેવ ગુરુ શાસ્ત્રની ભક્તિનો પોષક એવો આ દાનઅધિકાર ગુરુદેવે અનેકવાર પ્રવચનમાં વાંચ્યો છે.]

આ શાસ્ત્રમાં આચાર્યદેવે ‘દાન અધિકાર’ સુંદર રીતે વર્ણવ્યો છે. તેમાં છેવટે આચાર્યદેવે કહ્યું છે કે-અજ્ઞાની જીવોને લોભરૂપી ઉંડા કૂવાની ભેખડમાંથી બહાર કાઢવા માટે આ દાન અધિકાર વર્ણવ્યો છે. પણ તે કોને રુચશે? જેને આત્માની દરકાર હશે તેવા કોમળ હૃદયવાળા ભવ્યજીવોને તો આ સાંભળતા ઉલ્લાસ આવશે-પણ જેઓ લક્ષ્મી વગેરેના તીવ્ર લોભૂપી હશે તેવા જીવોને આ ઉપદેશ નહિ રુચે. ભ્રમર ગૂંજારવ કરતો જ્યારે ફૂલ પર બેસે ત્યારે, જે કમળનું ફૂલ હોય તે ફડાક ખીલી ઊઠે, પણ જે પથ્થરનું ફૂલ હોય તે ખીલે નહિ. તેમ આ અધ્યાત્મરસના ગૂંજારવથી ભરેલા દાનઅધિકાર સાંભળતાં જે કમળ જેવા કૂણાં હૃદયવાળા ભવ્યાત્મા હશે તેનું હૃદયકમળ તો હર્ષથી ખીલી ઊઠશે, પણ જે પથ્થર જેવા કઠણ કાળજાવાળા હશે તેને આ તત્ત્વથી ભરેલા દાનના ઉપદેશની કાંઈ અસર નહિ થાય, એવી જ રીતે, ‘દરેક આત્મા પરિપૂર્ણ છે, વિકારરહિત સ્વભાવે છે, પોતાના સ્વાધીન સ્વભાવના અવલંબનથી દરેક જીવ પરમાત્મા થઈ શકે છે.’ આમ પોતાના સ્વભાવનું માહાત્મ્ય સંતોના શ્રીમુખેથી સાંભળીને ભવ્યજીવોનું અંતર તો નાચી ઊઠે છે, ને તેનું ચૈતન્યકમળ ખીલી જાય છે.

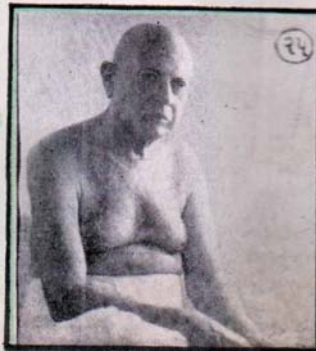
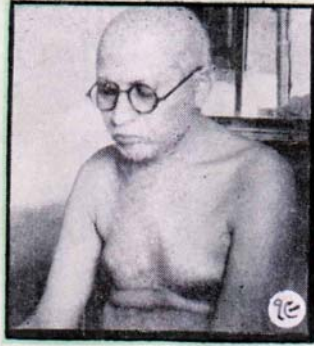
श्री कानजीस्वामी-हीरकजयंती-अभिनंदन-अंक

हीरक जयन्ती अभिनन्दन ग्रंथ

श्री कानजीस्वामी-हीरकजयंती-अभिनंदन-अंक

हीरक जयन्ती अभिनन्दन ग्रंथ

અમદાવાદને આંગણે વીરપ્રભુનો જન્મોત્સવ

અમદાવાદનું આંગણું ને ચૈત્ર સુદ તેરસનો દિવસ...ત્યારે ૨૫૬૨ વર્ષને ઓળંગીને ગુરુદેવે પ્રવચનમાં વીરપ્રભુના જન્મોત્સવનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો...વીરપ્રભુના જીવનનું ભાવભીનું દર્શન કરાવ્યું...ને વીરહાકથી વીરપ્રભુનો સન્દેશ સંભળાવ્યો.

ઘડીકમાં ગદથી તો ઘડીકમાં પદથી, ઘડીકમાં વીરપ્રભુના જન્મનું હાલરડું સંભળાવતા, તો ઘડીકમાં વીરપ્રભુની વીરહાક સંભળાવતા, એવી એ પ્રવચનની ધારા અદ્ભુત હતી...તે સાંભળતા ત્રણ ચાર હજાર શ્રોતાજનો વીરપ્રભુ પ્રત્યેની પરમ ભક્તિથી ડોલી રહ્યા હતા...ને આવા ઉમંગભર્યા વાતાવરણથી વીરપ્રભુનો જન્મોત્સવ ગુજરાતના પાટનગરમાં ઉજવાયો હતો. (સં. ૨૦૨૦) (પૂજન-ભક્તિ વગેરે કાર્યક્રમો પણ હતા.) તે દિવસનું પ્રવચન અહીં આપ્યું છે.

આજ ભગવાન મહાવીરના જન્મકલ્યાણકનો મંગળ દિવસ છે. તેમણે આ ભવ પહેલાં જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરેલો, પછી ઉન્નતિ ક્રમમાં આગળ વધતાં વધતાં આ ભવમાં તેઓ પરમાત્મા થયા.

પૂર્વના ભવોમાં હજી તેમને કેવળજ્ઞાન થયું ન હતું પણ સર્વજ્ઞસ્વભાવી આત્માનું ભાન હતું, અનુભવ હતો; તે ભૂમિકામાં આત્માને સાધતાં સાધતાં, ને તેની પૂર્ણતાની ભાવના ભાવતાં ભાવતાં વચ્ચે એવી વૃત્તિ ઊઠી કે અહો, આવું ચૈતન્યતત્ત્વ જગતના બધા જીવો પણ સમજે; ધર્મવૃદ્ધિ સાથેના આવા શુભવિકલ્પથી તીર્થંકરપ્રકૃતિ બંધાણી, જેમ ઊંચા અનાજ પાકે ત્યાં ઘાસ પણ ઘણા પાકે છે, તેમ ધર્મ તે તો કસ છે, તે ધર્મની સાથે સાથે સાધકદશામાં પુણ્ય પણ અલૌકિક પાકે છે. એવા અલૌકિક પુણ્ય સાથે ભગવાન મહાવીરનો આત્મા આ ચૈત્ર સુદ તેરસે ભરતક્ષેત્રમાં અવતર્યા. સ્વર્ગમાંથી ત્રિશલા માતાની કુંખે આવ્યા ત્યારે જ ત્રણ જ્ઞાન ને સમ્યગ્દર્શન તો સાથે જ લાવ્યા હતા. આત્માના શાંતરસના અનુભવની દશા તો માતાની કુંખમાં આવ્યા ત્યારે પણ વર્તતી હતી.

નાની દસ વરસની ઉમરે ભજન શીખેલા, તેમાં આવતું કે-

ત્રિશલા ઘેર મહાવીર જનમ્યા રે...એ ચૈતર તેરસ અજવાળી...
ત્યાં બહુ દેવ-દેવી આવે રે... ચૈતર તેરસ અજવાળી...

પાંસઠ વર્ષ પહેલાં આ ભજન ગાતા. ત્રિશલાની કુંખે અવતરીને જગતના પ્રાણીઓને ધર્મનો સન્દેશ આપ્યો. કુદરતનો અનાદિ નિયમ છે કે જ્યાં જગતના ઘણા જીવો ધર્મની તૈયારીવાળા થાય ત્યાં તીર્થંકર જેવા મહાત્મા પણ પાકે. કાંઈ જગતના ઉદ્ધાર ખાતર કોઈ પરમાત્મા નવો અવતાર ધારણ કરતા નથી, પણ પરમાત્મપદનો સાધક કોઈ વિશિષ્ટ આત્મા ઉન્નતિક્રમમાં આગળ વધતો વધતો પોતે પરમાત્મા થાય છે, ને તેના નિમિત્તે અનેક જીવો પણ ભવથી તરે છે.

અરે, ભગવાન જન્મે ત્યારે તો ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી આવીને અલૌકિક ભક્તિથી મોટો મહોત્સવ કરે છે. એના પુણ્યની શી વાત!! ઇન્દ્ર અને ઇન્દ્રાણી અભિષેક પછી માતાજીને સોંપતા પ્રાર્થના કરે છે કે હે માતા!

પુત્ર તમારો ઘણી અમારો...તરણ તારણ જહાજ રે...

માતા જતન કરીને રાખજો...તમ પુત્ર અમ આધાર રે...

અહો, માતા! આપનો પુત્ર તે જગનો તારણહાર છે...હે માતા! તું એકલા મહાવીરની માતા નહિ પણ અમારી-આખા જગતની માતા છો. હે રત્નકુંભધારિણી માતા! આપને પણ અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. ભગવાનની માતા પણ એકભવે મોક્ષ પામનારી છે, ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી પણ એક ભવતારી છે, ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મોક્ષ જવાના છે. એવા ઇન્દ્ર વગેરે પણ પરમ ભક્તિથી ભગવાનના જન્મનો મહોત્સવ કરે છે. એવા ભગવાનનો જન્મદિવસ આજે છે.

પછી ભગવાને ૩૦ વર્ષની કુમાર અવસ્થામાં જ મુનિપણું પ્રગટ કર્યું, ચૈતન્યમાં ઝૂલતી અપ્રમત્તદશા પ્રગટ કરી, ને ચાર જ્ઞાન પ્રગટયા...પછી સ્વરૂપમાં લીન થઈ, શ્રેણી ચડી, કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરી પરમાત્મા થયા, અરિહંત થયા...ને પછી સમજપણે, ઇચ્છા વગર, જગતના ભવ્યજીવોના મહાન ભાગ્યે, ભગવાનની દિવ્યવાણી છૂટી,...તે સાંભળીને ઘણા જીવો ધર્મ પામ્યા....

ભગવાન મહાવીરે દિવ્યવાણીમાં શું કહ્યું? ‘અહિંસા પરમો ધર્મ:’-અહિંસા એ પરમ ધર્મ છે...આ વીરનો ઉપદેશ છે. ચૈતન્યસ્વભાવ આત્મામાં રાગદ્વેષના ભાવો ઉત્પન્ન જ ન થાય ને વીતરાગભાવ રહે-તે જ વીરની અહિંસા છે, ને તે જ ધર્મ છે. વીર એવો જે આત્મા, તે અંતરના પુરુષાર્થની વીરતા વડે વીરના વીતરાગમાર્ગે ચડે, તે જ વીરનો માર્ગ છે, એવો..વીરનો માર્ગ અફરગામી છે...વીરના માર્ગે જે ચડ્યો તે વીતરાગ થયે છૂટકો...

ભગવાનના ભક્ત કહે છે કે અહો, વીરજિનેશ્વર! તારા ચરણે લાગું ને તારા માર્ગને સાધું...અંતરમાં ચૈતન્યરસથી ભરેલો અસંખ્યપ્રદેશી દરિયો, તેને સાધ્યો ત્યાં મોહ ભાગ્યો, ને જીતનગારા વાગ્યા...અહો, આવું વીરપણું તો આત્મામાં જ છે. કાયરને આ વાત આકરી લાગે છે, ને બાહ્યદષ્ટિની-પરાશ્રયની વાત સહેલી લાગે છે. પણ હે નાથ! અમે તો આપની વાણીથી જાણ્યું કે વીરપણું તો આત્મામાં જ છે. જ્ઞાન-ચરિત્રની શક્તિદ્વારા અંદરના આ ધ્રુવપદની પ્રાપ્તિ થાય છે. અરે પ્રભુ! તારામાં રહેલી તારી પ્રભુતાને તેં કદી જાણી નથી. અનંતી તારી શક્તિ, તેને પહિંચાન્યા વગર, અનાદિ પરભાવોમાં ધર્મ માનીને તેં તારા આત્માની ઢિંસા કરી છે, તે અધર્મ છે. અને રાગથી પાર ચૈતન્ય સ્વભાવ છે, તેને શુભાશુભથી પાર ઓળખવો ને રાગાદિ પરભાવોથી ચૈતન્યપ્રાણને જરાપણ હણાવા ન દેવા-તે ખરી અહિંસા છે, એ જ વીરની અહિંસા છે... એ જ વીરની હાક છે.

સંતો તે સર્વજ્ઞના પ્રતિનિધિ છે, તેઓ સર્વજ્ઞનો સન્દેશ જગતને સંભળાવે છે કે અરે જીવો! પ્રતીત તો કરો...તમારામાંય આવું સર્વજ્ઞપદ ભર્યું છે...જગતના પદાર્થો વગર જ પોતે પોતાના સ્વભાવથી પરિપૂર્ણ છે, પણ “મારે અમુક પરવસ્તુ વગર ચાલે નહિ” એમ પરાધીનદષ્ટિથી માન્યું છે ને તેથી જ પરાશ્રયથી સંસારમાં રખડ્યો છે. ખરેખર તો પરના વગર જ (એટલે કે પરના અભાવથી જ) પોતે પોતાથી ટકેલો છે. દરેક તત્ત્વ પોતાની અસ્તિથી ને પરની નાસ્તિથી જ ટકેલું છે. પોતાના અનંતગુણ પોતામાં છે-

જ્યાં ચેતન ત્યાં અનંતગુણ, કેવળી ભાષે એમ,

પ્રગટ અનુભવ આતમા... નિર્મળ કરો સપ્રેમ રે...

ચૈતન્યપ્રભુ...પ્રભુતા તમારી ચૈતન્યધામમાં...

વીરપ્રભુએ કહેલી આ વાણી પાત્ર જીવોએ ઝીલી...ને અંતર્મુખ થઈને સમ્યગ્દર્શનાદિ પામ્યા. વીરપ્રભુની વાણીના ધોધ સંતોએ ઝીલ્યા ને શાસ્ત્રોમાં સંઘર્ષા, અહા, એ વાણી સાંભળતાં વાઘના વક્રસ્વભાવ છૂટી ગયા...સર્પ અને નોળિયાના વેર છૂટી ગયા. ઝેરી નાગના ઝેરી સ્વભાવ છૂટી ગયા...મોટા રાજકુમારો એ વાણી ઝીલી આત્મજ્ઞાન પામ્યા...નિર્વિકલ્પ ચૈતન્યતત્ત્વ શું ચીજ છે-તેનો ઉપદેશ ભગવાનની વાણીમાં આવ્યો. તેનો પ્રવાહ આજેય ચાલ્યો આવે છે. અંતરમાં વિચાર-મનન કરે તો પોતાના પુરુષાર્થથી તેની પ્રાપ્તિ થાય છે. ને સ્વાશ્રયના વીતરાગભાવરૂપ જે વીરમાર્ગ, તે વીરમાર્ગને સાધીને આત્મા પોતે પરમાત્મા થાય છે.-આ છે મહાવીરનો સન્દેશ.

બોલિયે...ભગવાન મહાવીર કી...જય
મહાવીર-માર્ગ પ્રકાશક સન્તોકી જય...

શ્રુતના સાગરમાંથી નીકળેલું એક રત્ન

તદવૈકં પરં રત્નં સર્વશાસ્ત્રમહોદધે :।

રમણીયેષુ સર્વેષુ તદેકં પુરતઃ સ્થિતમ્ ॥ ૪૩ ॥

તે એક ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા જ સમસ્ત શાસ્ત્રરૂપી મહાસમુદ્રનું પરમ રત્ન છે (અર્થાત્ તે ચૈતન્યરત્નની પ્રાપ્તિ માટે જ સર્વશાસ્ત્રનું અધ્યયન કરવામાં આવે છે); શાસ્ત્રોના સમુદ્રનું મથન કરી કરીને સંતોએ શું કાઢ્યું?—કે શ્રુતના દરિયામાં ડુબકી મારીને સંતોએ આ એક પરમ ચૈતન્યરત્ન કાઢ્યું. સર્વે રમણીય પદાર્થોમાં છે ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા જ એક રમણીય તથા ઉત્કૃષ્ટ છે.

(પદ્મનંદી : એકત્વઅશીતિ અધિકાર)

જીવન સંશોધન

આજ મારા જીવનમાં શું શું કર્યું મેં હિતનું?
શું કાર્ય કરવું રહી ગયું ક્ષણ ક્ષણ અરેરે આત્મનું?
કયા દોષ છોડ્યા આત્મથી કયા ગુણની પ્રાપ્તિ કરી?
કઈ ભાવી ઊજવળ ભાવના સમ્યક્ત્વ આદિક ભાવની?
કઈ કઈ ક્ષણે ચિંતન કર્યું નિજ આત્મના શુદ્ધ ગુણનું?
કઈ કઈ રીતે સેવન કર્યું મેં દેવ-ગુરુ-ધર્મનું?
રે? જીવન મોંઘું જાય મારું શીઘ્ર સાધું ધર્મને,
ફરી ફરી છે દુર્લભ અરે! આ પામવો નરદેહને.
સમ્યક્ત્વ સાધું, જ્ઞાન સાધું, ચરણ સાધું આત્મમાં,
એ રત્નત્રયના ભાવથી કરું સફળતા આ જીવનમાં.
પરમાદ છોડીને હવે હું ભાવું છું નિજ આત્મને,
નિજ આત્મના ભાવન વડે કરું નાશ આ ભવચક્રને.

શ્રી કાનજીસ્વામી-હીરકજયંતી-અભિનંદન-અંક

:૧૪:

વૈશાખ સુદ ૨

સૌ.....રા.....ષ્ટ્રનું ગૌ.....ર.....વ
ગિ.....ર.....ના.....ર

-જ્યાં ગૂંજી રહ્યા છે સંતોની આત્મસાધનાના રણકાર !

ગિરનારના સંતો

સૌરાષ્ટ્રની ધરતીના ભૂષણરૂપ આ ઉન્નત તીર્થધામમાં અનેક સંતોની આત્મસાધનાના રણકાર ગૂંજી રહ્યા છે : પહેલી ટૂંકે ગૂંજામાંથી અર્જિકામાતા રાજુલના વૈરાગ્યના રણકાર ઊઠે છે; બીજી ટૂંકે અનિરુદ્ધકુમાર તપસ્યા કરીને મુક્તિ પામ્યા છે; ત્રીજી ટૂંક શંબુકુમારના મોક્ષગમનથી પાવન થઈ છે; ઊંચી ઊંચી ચોથી ટૂંક પ્રદ્યુમ્નકુમારની મોક્ષસાધનાનો સન્દેશ આપી રહી છે; અને ભગવાન નેમિનાથપ્રભુના મોક્ષકલ્યાણકથી પાવન થયેલી પાંચમી ટૂંક ભવ્યજીવોને મોક્ષનો સન્દેશ આપી રહી છે. આ ઉપરાંત સહેસાવનના શાંત-અધ્યાત્મ વાતાવરણમાં ભગવાને વૈરાગ્યની અને જ્ઞાનની જે આરાધના કરી તેના રણકાર ગૂંજી રહ્યા છે... એથી પણ થોડા નજીક આવીએ તો, ભગવાન ધરસેન આચાર્યદેવે ચંદ્રગૂંજામાં પુષ્પદન્ત-ભૂતબલિ મુનિરાજને જે પાવન જ્ઞાન આપ્યું તેનો નજરે નીહાળેલો સન્દેશો આ ગિરનારપર્વત આજે આપી રહ્યો છે...અને કુંદકુંદાચાર્યદેવે મહાન સંઘસહિત સૌરાષ્ટ્રમાં પધારીને આ તીર્થની જે પ્રભાવશાળી યાત્રા કરી તેનો ઇતિહાસ પણ આ ગિરનાર આજે હોંશથી સંભળાવી રહ્યો છે. અને તાજેતરમાં (સં. ૧૯૯૬, સં. ૨૦૧૦ તથા સં. ૨૦૧૪માં) પૂ. શ્રી કહાનગુરુએ પણ વિશાળ સંઘસહિત આ પાવનતીર્થધામની યાત્રાઓ કરી, ને હમણાં ચૈત્રમાં ફરીને પણ તેઓશ્રી આ તીર્થધામમાં દર્શન કરી આવ્યા. સૌરાષ્ટ્રના ભૂષણસ્વરૂપ આ ગિરનારના સર્વે સંતોને ભક્તિપૂર્વક સ્મરણ કરીને નમસ્કાર કરીએ છીએ...અને ગુરુદેવ સાથેની આ પવિત્ર સાધનાભૂમિની યાત્રાના વૈરાગ્યભર્યા મધુર સંસ્મરણો જ્ઞાન-વૈરાગ્યની ને આનંદ-મંગલની વૃદ્ધિનું કારણ હો...એમ અંતરથી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

“ મુદ્ધિત ભાવના ” નું વર્ણન કરતાં ભગવતી આરાધનામાં કહે છે કે-સમ્યગ્દર્શન-સમ્યજ્ઞાન - સમ્યક્ચારિત્ર ને સમ્યક્તપ વગેરે ગુણોના ધારક ધર્માત્માને દેખીને તથા ચિંતવીને, મનથી -વચનથી ને કાયાથી આનંદરૂપ થવું, તેમના દર્શન- સ્પર્શનની વાંછા કરવી, તેમના ગુણોમાં અનુરાગ કરવો, તે મુદ્ધિતભાવના છે.

ધર્માત્માની મુનિભક્તિ

શ્રી મુનિરાજ વગેરે ધર્માત્મા પોતાના આંગણે પધારતાં ધર્મબુદ્ધિવાળા જીવને એમ થાય કે અહા, મારા આંગણે કલ્પવૃક્ષ આવ્યું... મારા આંગણે ધર્માત્મા આવ્યા... મારા ધન્યભાગ્ય ખીલ્યાં...એમ તેનું હૃદય રોમેરોમે ભક્તિથી ઉલ્લસી જાય...

વન જંગલમાં વસનારા ને આત્માના આનંદમાં ઝૂલનારાં દિગંબર સંત શ્રી પદ્મનંદીસ્વામીએ લોભરૂપી કુવાની ઊંડી ભેખડમાં ભરાયેલા જીવોને બહાર કાઢવા માટે કરુણાપૂર્વક દાનઅધિકાર વર્ણવ્યો છે. આચાર્ય સંતોને કાંઈ લક્ષ્મી વગેરેની જરાય અપેક્ષા નથી, તે તો અપરિગ્રહી સંત છે; પણ ધર્મબુદ્ધિવાળા જીવને ધર્મ પ્રત્યેનો કેવો ઉત્સાહ અને પ્રેમ હોય,

વૈશાખ:સુદ ૨

: ૧૭ :

ને તે તરફના બહુમાનથી દાનાદિની કેવી લાગણી હોય તે સમજાવે છે. ભાઈ, જો દેવ-ગુરુ-ધર્મનો પ્રેમ કરતાં તને સ્ત્રી, શરીર કે લક્ષ્મી વગેરેનો પ્રેમ વધી જાય તો તારી રુચિની દિશા કઈ તરફ છે? તેનો તું વિચાર કર.

પોતાના સ્વરૂપનો આનંદ પ્રગટ કરીને તેનું પરમાર્થ દાન જેણે લેવું હોય તેને પહેલાં પાત્રતાની ભૂમિકામાં દેવ-ગુરુ-ધર્મ પ્રત્યે કેવી ભક્તિ ને પ્રેમ હોય? તે અહીં બતાવવું છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં આ ચોવીસીમાં ૧૮ કોડાકોડી સાગરોપમના અંતરે વિધિપૂર્વક દાન લેનાર ભગવાન ઋષભમુનિરાજ હતા, ને દાન દેનાર શ્રી શ્રેયાંસકુમાર હતા, તેથી મંગલાચરણમાં તેઓનું સ્મરણ કર્યું છે. અહા, ધન્ય તે શ્રેયાંસકુમારનું ઘર....કે જ્યાં ભગવાન ઋષભનાથે મુનિદશામાં પહેલવહેલો આહાર લીધો....સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગરૂપી કલ્પવૃક્ષ જેના આંગણે ફળ્યું-તે શ્રેયાંસના ધવલયશની શી વાત!! ઋષભદેવ મુનિ થયા....છ મહિના તો જ્ઞાન-ધ્યાનમાં એવા મશગુલ રહ્યા કે આહારની વૃત્તિ ન ઊઠી....પછી આહારની વૃત્તિ ઊઠી પણ મુનિને આહારદાન દેવાની રીત શું છે-તેની કોઈને ખબર ન હતી....છ મહિના પછી જ્યારે હસ્તિનાપુર નગરીમાં પધાર્યા ત્યારે તેમને જોતાં જ શ્રેયાંસકુમારને પૂર્વના આઠમા ભવનું જાતિસ્મરણજ્ઞાન થઈ ગયું ને તે વખતે ઋષભદેવના જીવ (વજ્રજંઘ)ની સાથે પોતે (શ્રીમતિ તરીકે) મુનિઓને જે રીતે આહારદાન દીધેલું તેની વિધિનું ભાન થયું ને નવધાભક્તિપૂર્વક ભગવાનને આહારદાન દીધું.

એ ધન્ય દિવસ હતો-વૈશાખ સુદ ત્રીજ! એ વખતે શ્રેયાંસકુમારને એમ થયું કે અહા! મારે આંગણે કલ્પવૃક્ષ આવ્યું....મારે આંગણે મોક્ષમાર્ગ સાક્ષાત્ આવ્યો. ધન્ય ભાગ્ય! ધન્ય જીવન!!

સમસ્ત શ્રુતજ્ઞાન આરાધનાથી નિબદ્ધ છે;

સમસ્ત શ્રુતજ્ઞાન આરાધનાથી ભિન્ન નથી,

સમસ્ત શ્રુતજ્ઞાન આરાધનાનો વિસ્તાર છે.

(ભગવતી આરાધના પૃ. ૬૯૬)

વૈરાગ્યમય જીવન

વૈરાગ્યમય જીવનમાં લૂખાશ નથી, પણ પવિત્ર રસ છે. જો જીવનમાં લૂખાશ લાગે તો તે જીવન શૂષ્ક છે, કષાયથી રંગાયેલું છે, અને વૈરાગ્યમય જીવનમાં શુષ્કતા કે લૂખાશ નથી, પરંતુ તેમાં તો કષાયરહિતપણાની શાંતિ છે, તે નિષ્કષાય-સ્વરૂપની મસ્તીથી ભરપૂર જીવન મોજમય છે, પવિત્ર છે; હા, તેમાં કષાયનો રંગ નથી તેથી અજ્ઞાનીજીવોને તે શુષ્ક-લૂખા જેવું લાગે-પરંતુ ના, ના, તે જીવન શુષ્ક નથી-લૂખું નથી. એ પવિત્ર જીવન આત્માનંદની અનેક કિડાઓથી ભરપૂર છે.

જેને આત્માનંદની ખબર નથી તે વાસ્તવિક વૈરાગ્યમય જીવન નહિ જીવી શકે.....

વૈરાગ્ય એકલો એકલો મસ્તી નહિ કરી શકે, પણ જો વૈરાગ્ય સાથે જ્ઞાન હશે તો જ વૈરાગ્યની સાચી મસ્તી જામશે....જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એકબીજાને પ્રોત્સાહન આપનારાં છે. જ્ઞાન વગરનો વૈરાગ્ય તે ખરેખર વૈરાગ્ય નથી પણ રૂંધાયેલો કષાય છે; પણ જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે કષાયને ઓળખી શકાતો નથી અને તેથી અજ્ઞાનપણે કષાયમાં (દ્વેષમાં) વૈરાગ્યની માન્યતા થઈ જાય છે, આને “મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય” પણ કહેવાય છે.

જ્ઞાન છે તે કષાયને બરાબર ઓળખી જાય છે, તેથી જ્યાં જ્ઞાન હોય ત્યાં કષાય છૂપાઈ શકતો નથી, અલ્પ હોય તે પ્રગટ થઈને નાસી જાય છે-એટલે જ્ઞાન પોતે વૈરાગ્યની મસ્તીને ઓળખે છે....અને વૈરાગ્ય છે તે જ્ઞાનને ક્યાંય ફસાવા દેતું નથી પણ બધાથી નિસ્પૃહ અને સ્વની મોજમાં જ્ઞાનને ટકાવી રાખે છે. જ્ઞાન સહિતનું જીવન નિયમથી વૈરાગ્યમય જ હોય છે; પણ જ્ઞાનવગરના જીવને તે જીવન નીરસ જેવું લાગવા પણ સંભવ છે કેમકે તેનામાં જ્ઞાનને અને વૈરાગ્યની મસ્તીને પારખવાની તાકાત નથી....જ્ઞાન પોતે વૈરાગ્યસ્વરૂપ છે. જ્ઞાનની સર્વ મસ્તી વૈરાગ્યથી જ ભરપૂર છે...

જો જીવનમાં જ્ઞાનમસ્તીનો પરમ શાંત રસ ન અનુભવાય અને ખેદ કે નિરસતા લાગે તો સમજવું કે ત્યાં સત્ય જ્ઞાન વૈરાગ્ય નથી.

જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની મસ્તીઓ સદા જીવનને જાગૃતીમય રાખે છે-પણ કદાપી જીવનમાં મૂંઝારો આવવા દેતી નથી. જ્ઞાનીના જીવનના દરેક પ્રસંગો જ્ઞાન અને વૈરાગ્યથી જ ભરપૂર છે. જ્ઞાન છે તે સુખને સાધે છે-અને વૈરાગ્ય છે તે દુઃખને દૂર કરે છે. જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એટલે સર્વજ્ઞતા અને વીતરાગતાના સાધકો....

નિરપેક્ષ તત્ત્વની શ્રદ્ધાને કોઈનું અવલંબન નથી. નિરપેક્ષ તત્ત્વની શ્રદ્ધા 'જ્ઞાનના ઉઘાડની' અપેક્ષા પણ રાખતી નથી અને દ્રવ્ય તરફ ઢળતા વિકલ્પની અપેક્ષા પણ તે શ્રદ્ધા રાખતી નથી. જ્ઞાનનો ઉઘાડ અને વિકલ્પ એ બન્નેની ઉપેક્ષા કરીને નિરપેક્ષ દ્રવ્યમાં એકાકાર થનારી શ્રદ્ધા તે જ સાચી શ્રદ્ધા છે. જ્યાંસુધી કાંઈ પણ અપેક્ષાનું લક્ષ હશે ત્યાંસુધી નિરપેક્ષતત્ત્વ પ્રતીતમાં નહિ આવે. **નિરપેક્ષતત્ત્વ** તે સંપૂર્ણ સ્વાધીન છે-સર્વેની અપેક્ષાથી પાર છે-એ તત્ત્વની પ્રતીતમાં અનંત પુરુષાર્થ છે. જગતના બધાય પદાર્થોની ઉપેક્ષા કરીને એક સ્વ તત્ત્વને નિરપેક્ષપણે પ્રતીતમાં લેવું તે જ સમ્યગ્દર્શન છે.

જસ્સ દઢા જિણભત્તિ તસ્સ ભયં ણત્થિ સંસારે ।।

જે પુરુષને જિનેન્દ્રભગવાનમાં દઢ ભક્તિ છે તેને સંસારમાં ભય નથી....કેવી છે તે ભક્તિ? સંસાર પરિભ્રમણના ભયરૂપ સંવેગથી ઉપજેલી છે, મિથ્યાત્વાદિ શલ્યથી રહિત છે, મેરુપર્વત સમાન નિષ્કંપ છે; આવી જિનભક્તિ જેને થઈ તેને સંસારનો અભાવ જ થયો.

(ભગવતી આરાધના પૃ. ૩૦૨)

“ જ ”

[અનેકાન્તમાં જ નું સ્થાન]
‘ જ ’ક્યારે અમૃત....ને ક્યારે ઝેર ?

જ્યારે વસ્તુનું કોઈ એક નયની અપેક્ષાએ કથન કરવામાં આવે ત્યારે તેમાં “ એમજ છે ” એવું કથન થાય છે. જેમકે “ સ્વની અપેક્ષાએ આત્મા અસ્તિરૂપ જ છે ”. પરંતુ સ્વ અપેક્ષાએ આત્મા કથંચિત્ અસ્તિરૂપ છે-એમ કહેવાય નહિ. કોઈ કહે છે કે સ્યાદ્વાદમાં ‘ જ ’ હોય નહિ-તો એમ નથી, સ્યાદ્વાદમાં પણ જ્યારે કોઈ એક ખાસ અપેક્ષાથી કથન કરવું હોય ત્યારે તેમાં ‘ જ ’ લાગુ પડે છે. જેમકે દ્રવ્ય અપેક્ષાએ જીવ નિત્ય જ છે ને પર્યાય અપેક્ષાએ તે અનિત્ય જ છે. જીવ, સ્વભાવ અપેક્ષાએ અસ્તિરૂપ જ છે ને પર્યાય અપેક્ષાએ નાસ્તિરૂપ જ છે. તેમાં ‘ જ ’ હોવા છતાં તે સ્યાદ્વાદનું કથન છે, તે કાંઈ એકાંતવાદ થઈ જતું નથી.

જેમ જીવ તે જીવપણે છે જ ને અજીવપણે નથી જ. તથા અજીવ તે અજીવપણે છે જ ને જીવપણે નથી જ એમ અસ્તિ-નાસ્તિમાં ‘ જ ’ દ્વારા તેનો નિર્ણય થાય છે. તેમ નિશ્ચય વ્યવહારમાં પણ છે કે-જે નિશ્ચય છે તે નિશ્ચયપણે જ અસ્તિ છે ને વ્યવહારપણે તે નથી જ, તથા જે વ્યવહાર છે તે વ્યવહારપણે જ અસ્તિરૂપ છે ને નિશ્ચયપણે તે નાસ્તિરૂપ જ છે, અસત્ જ છે.

હવે જે વ્યવહાર પોતે નિશ્ચયપણે અસત્ જ છે તે વ્યવહાર નિશ્ચયનું કારણ કેમ થાય? ન જ થાય! વ્યવહાર વ્યવહારપણે પણ કથંચિત્ સત્ છે ને વ્યવહાર તે નિશ્ચય-

પણે પણ કથંચિત્ સત્ છે-એમ નથી. પણ 'જ' વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય કરાવે છે કે નિશ્ચય તે નિશ્ચયપણે જ સત્ છે, અને વ્યવહાર વ્યવહારપણે જ સત્ છે. એટલે બન્નેની એકબીજામાં ભેળસેળ નથી.-બન્નેની એકતા નથી. જેમ જીવ અને અજીવ એકબીજાપણે નથી. તેથી બન્નેનું કાર્ય પણ જુદું છે. એ જ રીતે ઉપાદાન નિમિત્તમાં પણ સમજવું, ઉપાદાન ઉપાદાનપણે અસ્તિરૂપ જ છે, તે નિમિત્તપણે નથી જ; નિમિત્ત નિમિત્તપણે અસ્તિરૂપ જ છે ને ઉપાદાનપણે નથી જ. એટલે બન્નેને એકતા નથી, બન્ને જુદા છે, બન્નેનું કાર્ય પણ જુદું છે. આમ 'જ' હોવા છતાં તેમાં એકાન્તવાદ વિષ નથી પણ સ્યાદ્વાદરૂપ અમૃત વડે તે વિષ દૂર થઈ ગયું છે.

આત્મા એકાંત નિત્ય જ છે, ને પર્યાયપણે પણ અનિત્ય નથી એમ જો માને તો તેમાં સ્યાદ્વાદરૂપ અમૃત વગરનો 'જ' આવે તે ઝેર છે. પણ આત્મા નિત્ય જ છે, સ્યાત્ એટલે કે દ્રવ્ય અપેક્ષાએ; એમ જો સ્યાદ્વાદ અનુસાર કહેવામાં આવે તો તેમાં 'જ' હોવા છતાં એકાંતરૂપ ઝેર નથી પણ તે તો યથાર્થ વસ્તુ સ્થિતિનો નિર્ણય કરાવનાર અમૃત છે. આ રીતે સ્યાદ્વાદ અનુસાર વસ્તુસ્થિતિનો યથાર્થ નિર્ણય કરનાર જીવને પોતામાં મિથ્યાત્વરૂપ વિષ દૂર થઈને સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપ અમૃત પ્રગટે છે.

ઇન્દ્રિયવિષય-કષાયરૂપ દુર્દમ અશ્વ, વૈરાગ્યરૂપી લગામથી અને ધ્યાનરૂપી ચાબુકથી વશીભૂત થાય છે. ઇન્દ્રિય વિષયકષાયરૂપ સર્પને કઈ રીતે રોકવો? -કે ધ્યાનરૂપ ઔષધવડે અને વૈરાગ્યરૂપ મંત્રવડે ઇન્દ્રિય વિષય-કષાયરૂપ સર્પને રોકી શકાય છે.

(ભગવતી આરાધના પૃ. ૨૪૯)

ચાલો દાદાને દરબાર

(સો રાજકુમારની વાર્તા)

‘જૈન બાળપોથી’ પછીના હવે પછી તૈયાર થનાર બાલસાહિત્યનો એક નમૂનો અહીં આપ્યો છે. બાળકો, આ વાર્તામાં જીવ અને અજીવ વસ્તુની સમજણ આપવામાં આવી છે, તે તમે સમજજો....અને એ રાજકુમારોના જીવનનો આદર્શ તમારા જીવનમાં ઉતારજો.

(૧)

ઋષભદેવ ભગવાનના જમાનાની આ વાત છે. આજથી લાખો-કરોડો ને અબજો કરતાંય વધુ વર્ષો પહેલાં ભગવાન ઋષભદેવ આ ભરતભૂમિમાં વિચરતા હતા. તે વખતે તેમના પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી આ ભરતક્ષેત્ર ઉપર રાજ્ય કરતા હતા. તે વખતે જૈનધર્મની ઘણી જાહોજલાલી હતી ને ધર્મકાળ વર્તતો હતો. અનેક કેવળીભગવંતો, સંતમુનિઓ અને ધર્માત્માઓ આ ભૂમિમાં વિચરતા હતા.

ભરત મહારાજને ઘણા પુત્રો હતા; તે બધાનું રૂપ ઇન્દ્રને પણ આનંદ ઉપજાવનારું હતું. પરંતુ બાળકો, એ ધ્યાન રાખજો કે તે રૂપ તો શરીરનું છે, આત્માની શોભા તેનાથી નથી, આત્માની શોભા તો ધર્મથી છે. ભરતના રાજકુમારો ધર્મી હતા, આત્માને જાણનારા હતા, વળી તે રાજકુમારો મોક્ષમાં જનારા હતા.

(૨)

એકવાર નાની ઉમરના ૧૦૦ રાજકુમારો વનમાં રમવા ગયા; ત્યાં ગેડી-દડાની રમત રમતા હતા. જેમ અજ્ઞાનને લીધે જીવ સંસારની ચાર ગતિમાં આમથી તેમ રજળે છે તેમ, રમતમાં ગેડીના ફટકાથી દડો ચારે દિશામાં ઊછળતો હતો, એ રમનારા બાળકો તો જ્ઞાની અને વૈરાગી હતા. તેથી રમતમાંથી પણ એવું જ્ઞાન મેળવતા હતા કે-

‘અરે, આ સંસારમાં મોહરૂપી ગેડીનો માર ખાઈખાઈને દડાની માફક ખૂબ ભટક્યા; હવે તો આત્મસાધન પૂરું કરીને ઝટ આ સંસારથી છૂટીએ. શ્રી ઋષભદાદા તો કેવળજ્ઞાન સહિત તીર્થંકરપદે બિરાજે છે, પિતાજી પણ આ ભવે મોક્ષ પામવાના છે, આપણે પણ ઝટ ઝટ આ ભવમાં મુક્તિ પામીને ભગવાન થવું છે.’

વાહ! નાનકડા બાળકો રમત વખતે પણ કેવી સુંદર ભાવના કરતા હતા.

(૩)

રમત પૂરી થયા પછી ત્યાં બેઠા બેઠા બધા કુમારો ધર્મચર્યા કરતા હતા. સૌથી મોટા કુંવરનું નામ રવિકીર્તિરાજ હતું, ને નાના કુંવરનું નામ સૂર્યરાજ હતું, તેને ચર્યાનો એવો શોખ હતો કે આખો દિવસ ધર્મચર્યા કરે તોય થાકે નહિ. મોટાભાઈ તેને પ્રશ્ન પૂછતા હતા, તેના તે જવાબ આપતો હતો; ને બીજા કુમારો તે સાંભળતા હતા.

રવિકીર્તિ:- આ ગેડીદડાની રમતમાંથી આપણને કેટલું સુખ મળ્યું?

સૂર્યરાજ:- એમાંથી આપણને સુખ મળે નહિ.

રવિકીર્તિ:- એ રમતમાં આપણને આનંદ તો આવ્યો?

સૂર્યરાજ:- એ તો રાગનો આનંદ હતો, કાંઈ આત્માનો સાચો આનંદ તે ન હતો.

રવિકીર્તિ:- ગેડીદડામાંથી સુખ કેમ ન આવે?

સૂર્યરાજ:- કેમ કે તે વસ્તુમાં સુખ જ નથી.

રવિકીર્તિ:- તો સુખ ક્યાં છે?

સૂર્યરાજ:- સુખ તો જીવમાં છે.

રવિકીર્તિ:- જીવ અને ગેડીદડો એમાં શું ફેર છે?

સૂર્યરાજ:- જીવમાં જ્ઞાન છે, અને ગેડીદડામાં જ્ઞાન નથી.

રવિકીર્તિ:- તો શું આ જગતમાં બે જાતની વસ્તુઓ છે?

સૂર્યરાજ:- હા; એક જ્ઞાનવાળી, અને બીજી જ્ઞાન વગરની, એમ બે જાતની વસ્તુઓ છે. જ્ઞાનવાળી જે વસ્તુ હોય તેને ‘જીવ’ કહેવાય છે. અને જ્ઞાન વગરની જે વસ્તુ હોય તેને ‘અજીવ’ કહેવાય છે.

રવિકીર્તિ:- જીવ વસ્તુમાં જ્ઞાન સિવાય બીજું કાંઈ છે?

:૨૪:

વૈશાખ સુદ ૨

સૂર્યરાજ:- જીવમાં જ્ઞાન સાથે સુખ છે, અસ્તિત્વ છે, દર્શન છે; એવા તો પાર વગરના ગુણો તેમાં રહેલા છે.

રવિકીર્તિ:- આ ગેડીદડો તો અજીવ વસ્તુ છે, તેનામાં જ્ઞાન નથી, તો બીજું કાંઈ તેનામાં હશે ?

સૂર્યરાજ:- હા. જીવ કે અજીવ દરેક વસ્તુમાં ગુણોનો સમૂહ હોય છે. ગુણોના સમૂહને જ વસ્તુ કહેવાય છે.

(૪)

ચર્યા સાંભળીને બધા રાજકુમારો બહુ ખુશી થયા અને કહેવા લાગ્યા કે: વાહ! આજે જીવ અને અજીવની બહુ સરસ ચર્યા થઈ. અનંગરાજ! હવે તમે આખી ચર્યાનો સાર ટૂંકમાં કહો.

અનંગરાજ કહેવા લાગ્યા:

જેનામાં ગુણોનો સમૂહ હોય તેને વસ્તુ કહેવાય છે.

વસ્તુઓ બે જાતની છે-એક જીવ ને બીજી અજીવ.

જીવ વસ્તુમાં જ્ઞાન ને સુખ હોય છે.

અજીવ વસ્તુમાં જ્ઞાન કે સુખ હોતું નથી.

જીવને ઓળખવો નહિ ને અજીવ વસ્તુને પોતાની માનવી તે અજ્ઞાન છે; તે અજ્ઞાનને લીધે, આ દડાની માફક જીવ ચાર ગતિમાં જ્યાં ત્યાં ભટકે છે. માટે દરેક જીવોએ જીવ અને અજીવની ઓળખાણ કરવી જોઈએ.

એ વાત પૂરી થઈને બધા કુંવરો ઘરે જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા: એવામાં દૂરથી એક ઘોડેસ્વારને આ તરફ આવતા જોઈને તેઓ ઊભા રહ્યા.

(૫)

તે ઘોડેસ્વારે નજીક આવીને સમાચાર આપ્યા કે, હસ્તિનાપુરના રાજા જયકુમારે ઋષભદેવપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી અને તેઓ ભગવાનના ગણધર થયા. તે જયકુમાર ભરતચક્રવર્તીના સેનાપતિ હતા, પોતાના છ વર્ષના કુંવરને રાજતિલક કરીને તેમણે દીક્ષા લઈ લીધી. ચક્રવર્તીનું પ્રધાનપદ છોડીને હવે તીર્થંકર ભગવાનના પ્રધાન થયા.

ઘોડેસ્વાર પાસેથી એ સમાચાર સાંભળીને સૌએ કુમારોને એકદમ આશ્ચર્ય થયું: ‘અહો, તેનું જીવન ધન્ય છે’ એમ કહીને તેને દૂરથી નમસ્કાર કર્યા; અને બધાય કુમારો મનમાં ને મનમાં દીક્ષા લેવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા, ને તે માટે ભગવાનના દરબાર તરફ જવા લાગ્યા. આ બધાય કુમારો હજી કુંવારા છે, મહાન રાજવૈભવ તેમને મળ્યો છે પણ તે ભોગવવાની લાલસા નથી; તેઓને તો મુક્તિ લેવાની ભાવના છે અને તે માટે દીક્ષા લેવાને તૈયાર થયા છે, ને નીચે મુજબ ભાવના ભાવતાં ભાવતાં ઋષભદેવપ્રભુના ધર્મદરબાર તરફ તેઓ જઈ રહ્યા છે:-

ચાલો દાદાને દરબાર....ચાલો પ્રભુને દરબાર....
 પ્રભુની વાણી છૂટે છે...આત્મસ્વરૂપ દેખાડે છે...
 સ્વરૂપ સમજતાં આનંદ થાય....એમાં ઠરતાં મુક્તિ થાય...
 ચાલો દાદાને દરબાર....
 ચાલો પ્રભુને દરબાર....
 અનંતગુણનો હું ભંડાર....મારા મુક્તિમાં ઘરબાર....
 મને ગમે નહિ સંસાર....મારે જીવું પેલે પાર....
 ચાલો દાદાને દરબાર....
 ચાલો પ્રભુને દરબાર....

સૌએ રાજકુમાર દીક્ષા લેવા માટે ઋષભદાદાના દરબારમાં પહોંચ્યા; અને પ્રભુજી પાસે દીક્ષા લઈને મુનિ થયા. શાસ્ત્રમાં આ સૌ રાજકુમારોના દીક્ષા પ્રસંગનું એવું અદ્ભૂત વર્ણન આવે છે કે આત્માર્થી જીવને તો તે વાંચતાં ઊંડી વૈરાગ્ય ભાવનાઓ જાગે છે, દીક્ષા લીધી પછી તે ૧૦૦ કુમાર-મુનિઓ આત્મધ્યાનમાં મગ્ન થયા; કેટલાક વખત સુધી આત્મધ્યાનનો અભ્યાસ કરતાં તેઓને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું; તેઓ બધાય મુક્તિ પામ્યા, ને ભગવાન થયા.

બાળકો, જીવ અને અજીવ વસ્તુની સાચી ઓળખાણપૂર્વકના વૈરાગ્યનું આ ફળ છે, માટે તમે જીવ અને અજીવ વસ્તુને બરાબર ઓળખજો અને આ વૈરાગી રાજકુમારોના આદર્શને તમારા જીવનમાં ઉતારજો.

અમૃતનો અનુભવ

(પ્રવચનસાર ગા-૧૧૫ ના પ્રવચનમાંથી)

ભાઈ, તું તારામાં....પર પરમાં, સૌ વ્યવસ્થિતપણે પોતપોતાના સ્વરૂપમાં સત્તાપણે રહેલાં છે, કોઈ કોઈમાં ડબલગીરી કરી શકતું નથી.

સ્વ સ્વમાં....ને પર પરમાં....એવું ભિન્નપણું જાણનાર જીવ શાંતિનો અનુભવ પરમાં શોધતો નથી પણ સ્વ સન્મુખ થઈને પોતામાં જ શાંતિ અનુભવે છે. પરમાં જે જીવ શાંતિ શોધે તેને શાંતિનો અનુભવ થઈ શકતો નથી, કેમકે આ જીવની શાંતિ પરમાં નથી.

જીવ પોતે પરરૂપે અસત્ છે-છતાં ત્યાં પણ જાણે પોતાની સત્તા હોય-એમ માનીને જે તેનો કર્તા થવા જાય છે તે પોતાના સત્ને ભૂલીને અસત્ને સેવે છે એટલે કે મિથ્યામાન્યતાને સેવે છે.

‘અનેકાન્ત’ તેને સમજાવે છે કે રે ભાઈ! તારું સત્ તારામાં ને પરનું સત્ પરમાં; તારી સત્તામાં પર નથી ને પરની સત્તામાં તું નથી. તો પર તારામાં શું કરે? આમ સ્વપરની ભિન્નભિન્ન સત્તાને જાણીને તું તારા સત્ સ્વરૂપમાં રહે. સત્ની શ્રદ્ધા, સત્નું જ્ઞાન, ને સત્માં રમણતા એમ કરતાં તારા સત્માંથી કેવળજ્ઞાન જ્યોત ઝબકી ઉઠશે. આનંદનો પ્રવાહ તારા સત્માંથી વહેશે. તારું બધું તારામાંથી આવશે. પરમાંથી તારે કાંઈ લેવું પડે તેમ નથી.

જગત આખાને તું જાણ ખરો,-એવું તારું સામર્થ્ય છે. પણ તે સામર્થ્ય વડે પરમાં તું કાંઈ કરી શકે નહીં. કેમકે તારું સામર્થ્ય પરમાં નથી;-તારું અનંત અચિંત્ય બેહદ સામર્થ્ય હોવા છતાં તે સામર્થ્ય તારામાં જ સમાય છે.

જડના એકેક રજકણમાં તેના સ્વરૂપનું અનંત સામર્થ્ય છે, જગતમાં કોઈની તાકાત નથી કે તેના સ્વરૂપને બીજી રીતે કરી શકે! જડનું સ્વરૂપ જડથી પરિપૂર્ણ છે. જીવનું સ્વરૂપ જીવથી પરિપૂર્ણ છે. ભાઈ તારું સ્વરૂપ જ્યાં તારાથી જ પરિપૂર્ણ છે ત્યાં બીજા કોની સામે તારે જોવું છે? કોની પાસેથી તારે મદદ લેવી છે? છોડી દે એ પરાશ્રયની બુદ્ધિ! ને અંતરમુખ થઈને તારા પૂર્ણ સ્વરૂપનો આશ્રય કર. તેના આશ્રયે તને તારા સ્વરૂપના આનંદનું અચિંત્ય અમૃત અનુભવાશે.

“ જૈન-સન્દેશ ”

(ભગવાનનો સંદેશ, ભગવાનના તેડા)

જેમ કોઈ સ્ત્રીનો પતિ પરદેશમાં હોય ને ત્યાંથી તેનો સંદેશ આવે તો કેવી હોંશથી તે વાંચે છે, તેમ આ ધર્મપિતા ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ સીમંધર પરમાત્મા વિદેહદેશમાં બિરાજે છે તેમનો સંદેશ છે, કુંદકુંદાચાર્યદેવ ત્યાં જઈને ભગવાનનો સંદેશો લાવ્યા છે, ભગવાનનો કાગળ લાગ્યા છે. તેમાં ભગવાનનો એવો સંદેશો છે કે-હે જીવ! જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી આત્મા છે, જેવો અમારો આત્મા છે તેવો જ તારો આત્મા છે. એ શુદ્ધ દ્રવ્યગુણપચાર્યપણે તારા આત્માને ઓળખ તો તને સમ્યગ્દર્શન થાય અને તારા મોહનો ક્ષય થઈ જાય! અમે એ રીતે મોહનો ક્ષય કર્યો છે ને એ રીતે મોહક્ષય કરીને તું પણ અમારા પંથે અમારા દેશમાં ચાલ્યો આવ! આમ ભગવાનના સંદેશ આવ્યા છે (આમ ભગવાનના તેડા આવ્યા છે)

જુઓ, આ જૈન સન્દેશ! રાગથી ધર્મ થાય એવો ભગવાનનો સન્દેશ નથી એટલે કે જૈન સન્દેશ નથી. ભૂતાર્થ સ્વભાવરૂપ એવો જે શુદ્ધ આત્મા તેના જ આશ્રયે સમ્યક્દર્શનજ્ઞાનચારિત્ર છે, માટે તેનો આશ્રય કરો એવો ભગવાનનો સંદેશ છે. તે જ જૈનસન્દેશ છે.

卐

સાધક જીવને પોતાના સ્વરૂપની લગની લાગી છે, તે સ્વરૂપલગનીના મંડપમાં સિદ્ધભગવંતોને આમંત્રે છે કે હે સિદ્ધભગવંતો! મારી મુક્તિના મંગલ પ્રસંગે મારા આંગણે મારા ચૈતન્યમંડપમાં પધારો...આપના પધારવાથી મારા મંડપની (-મારા શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની) શોભા વધશે.

-વૈશાખ સુદ બીજના પ્રવચનમાંથી

સ્વજ્ઞેયરૂપ આત્માનું વર્ણન

શ્રી પ્રવચનસારની ૧૭૨ મી ગાથામાં 'અલિંગગ્રહણ' ના વીસ અર્થોથી અસાધારણ લક્ષણદ્વારા સ્વજ્ઞેયરૂપ આત્મા ઓળખાવ્યો છે. તેના ઉપરના પ્રવચનોમાંથી મહત્વનો સારભાગ અહીં આપવામાં આવ્યો છે. અહા, દ્રવ્યાનુયોગનું દોહન કરીને સંતોએ સ્વજ્ઞેયનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો છે.

આત્માને જાણવાનું અસાધારણ ચિહ્ન શું છે એમ જિજ્ઞાસુ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે. તેને આચાર્યદેવ આ ૧૭મી ગાથામાં અસાધારણ ચિહ્ન બતાવીને આત્માનું પરમાર્થસ્વરૂપ ઓળખાવે છે.

આત્મા અતીન્દ્રિય જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, તે ઇન્દ્રિયો વડે જાણવાનું કામ કરતો નથી. ઇન્દ્રિયોવડે જાણે તે આત્મા-એમ ઓળખે તો ઇન્દ્રિયથી ભિન્ન આત્માનું પરમાર્થસ્વરૂપ ઓળખાતું નથી. ઇન્દ્રિયોથી તો આત્મા અત્યંત જુદો છે એમ ભેદજ્ઞાન કરાવીને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનમય આત્મા ઓળખાવ્યો છે.

વળી જ્ઞેયરૂપ એવો જે આત્મા તે ઇન્દ્રિયોવડે જાણાતો નથી. ઇન્દ્રિયોના અવલંબનવાળું જ્ઞાન આત્માને જાણી શકતું નથી. ચિદાનંદસ્વભાવમાં અંતર્મુખ થઈને અતીન્દ્રિય થયેલું જ્ઞાન જ આત્માને જાણી શકે છે.

વળી ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન આત્મા ઇન્દ્રિયગમ્ય કોઈ ચિહ્નોવડે પણ સ્વજ્ઞેય થતો નથી. અતીન્દ્રિય આત્મા ઇન્દ્રિય-ચિહ્નોવડે કેમ જણાય?

વળી બીજા જીવો એકલા અનુમાનવડે આત્માને જાણી લ્યે એવો પણ આત્મા નથી. આમાં અદ્ભુત વાત છે. પોતાને સ્વસંવેદન થયા વગર કેવળજ્ઞાની મુનિ કે ધર્મી વગેરે સામા આત્માની ઓળખાણ યથાર્થ થઈ શકતી નથી. અહા, ચૈતન્યની અચિંત્ય કિંમત કેમ થાય તેની આ વાત છે. રાગથી જરા જુદો પડીને, જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્માનો નિર્ણય કરે

ત્યારે જ સ્વ-પર આત્માની વાસ્તવિક ઓળખાણ થાય; અને જેને એવી ઓળખાણ થાય તેને દેવ-ગુરુ વગેરે ઉપર અપૂર્વ પ્રમોદ જાગે. ઓળખાણ વગર ખરો પ્રમોદ ક્યાંથી આવે ?

બાર અંગનું રહસ્ય આત્માના સ્વસંવેદનમાં સમાય છે. સ્વસંવેદન વગર બાર અંગનું રહસ્ય સમજાય નહિ. બાપુ, ચૈતન્યના રહસ્ય ઊકેલવા માટે તો કેટલી અપૂર્વ પાત્રતા હોય? પોતાના આત્માને સ્વસંવેદનથી જાણ્યા વગર બીજા આત્માનું અનુમાન પણ સાચું થઈ શકતું નથી. સ્વસંવેદન વગર બધું જાણપણું કે ક્રિયાકાંડ તે થોથેથોથાં છે. ઈન્દ્રિયોદ્ધારા કે વિકલ્પોદ્ધારા જાણનારો નહિ પણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનવડે જાણનારો એવો ભગવાન આત્મા છે. આવો ઉપયોગ તે આત્માનું અસાધારણ ચિહ્ન છે-તેને ઓળખતાં આત્મા ઓળખાય છે.

આત્માની શાંતિના વેદનનો, નિર્વિકલ્પરસ પીવાથી ઉપાય આ છે કે ઉપયોગલક્ષણને અંતરમાં વાળીને ચૈતન્યમાં એકાકાર કરવું. ઉપયોગ અંતરમાં વળીને એકત્ર થયો ત્યાં કોઈ બીજા વડે તે હણાતો નથી. જે ઉપયોગ રાગથી જુદો પડીને ચૈતન્યમાં ઠર્યો તે ઉપયોગ કદી રાગાદિ પરભાવોમાં એકાકાર થતો નથી, એટલે રાગાદિવડે તે હણાતો નથી; રાગ તેના શેષપણે રહે છે, પણ તે રાગને જાણતાં ઉપયોગ હણાતો નથી.

સાધકનું જ્ઞાન ભલે અધૂરું હોય પરંતુ તે જ્ઞાન રાગથી જુદું પડીને ચૈતન્યમાં એકાકાર થયેલું છે. એટલે તેનો ઉપયોગ ચૈતન્યને જ અભિનંદતો થકો વૃદ્ધિગત જ થયા કરે છે, તે કોઈથી હણાતો નથી. આવા ઉપયોગસ્વરૂપ આત્માને ઓળખે તો જ તેની વાસ્તવિક ઓળખાણ થાય છે, ને શાંતિનું વેદન થાય છે.

આવા ઉપયોગસ્વરૂપે આત્માને ઓળખવો તે સર્વજ્ઞ વીતરાગે કહેલો ધર્મ છે. એવી ઓળખાણ કરીને ઉપયોગને અંતરમાં વાળતાં શાંત-નિર્વિકલ્પરસ પીવાય છે, ને તેમાં અતીન્દ્રિય આનંદ વેદાય છે. અતીન્દ્રિય જ્ઞાન વગર અતીન્દ્રિય આનંદ વેદાય નહિ. રાગથી જુદા પડીને અંતરમાં વળેલા મતિશ્રુત જ્ઞાન પણ અતીન્દ્રિય છે, ને તેમાં અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન થાય છે.

જુઓ, આ શાંતિના રસ્તા! પણ જીવ શાંતિનો સાચો રસ્તો ભૂલીને, રાગના રસ્તે ચડી ગયો, એટલે હતો ત્યાં ને ત્યાં રહે છે, રાગમાં દોડી દોડીને ગમે તેટલો દોડે પણ સંસારમાં જ રહે છે, ઉપયોગને અંતરમાં વાળીને રાગથી જુદો પડ્યા વગર મોક્ષના પંથ હાથ આવે તેમ નથી ને સંસારથી બહાર નીકળાય તેમ નથી.

જેમ એક ગામથી બીજા ગામ જવું હોય, ત્યાં અંધારામાં માર્ગ ભૂલે ને ઘણું દોડી દોડીને પાછા હતા ત્યાં ને ત્યાં જ આવીને ઊભા રહે, તેમ સંસારમાંથી મોક્ષમાં જવું હોય તો તેનો આ રાહ છે કે ઉપયોગને અંતરમાં વાળવો. તેને બદલે અજ્ઞાનથી રસ્તો ભૂલે ને રાગના રસ્તે ચડી જાય-ઉપયોગને રાગમાં જોડી દે. પછી રાગના રસ્તે ગમે તેટલું દોડે, ગમે તેટલી શુભરાગની ક્રિયાઓ કરે ને પછી પૂછે કે ક્યાં સુધી પહોંચ્યા?—તો જ્ઞાની કહે કે ભાઈ, તું હતો ત્યાં ને ત્યાં જ છો, સંસારમાં ને સંસારમાં જ છો, મોક્ષના રાહે તું એક પગલું પણ આવ્યો નથી. તું મોક્ષના રાહ ભૂલીને સંસારના રાહે ચડી ગયો છો એટલે અનંતકાળ વીત્યો તોપણ તું સંસારમાં ને સંસારમાં જ છો. ભાઈ, મોક્ષના રાહ તો ઉપયોગને અંતરમાં વાળ તો જ હાથ આવે તેમ છે.

ત્યારે ઉપયોગ વિકલ્પથી છૂટો પડીને અંતરમાં વળ્યો હોય છે. પછી તે જ્ઞાનીને વિકલ્પ આવે ને ઉપયોગ તેમાં જોડાય તોપણ તેમાં તેને એકતા થતી નથી, એકતાબુદ્ધિ તો ચૈતન્યમાં જ રહે છે, તેથી રાગ વખતે પણ જ્ઞાનીનો ઉપયોગ હણાતો નથી.

રાગ પણ ઉપયોગથી પર છે. તેના વડે જ્ઞાનીનો ઉપયોગ હણાતો નથી—અહો, આ વાત અંતરના લક્ષ વગર સમજાય તેવી નથી. ધર્મીના ઉપયોગમાં ચૈતન્યની મુખ્યતા છે, તેમાં રાગનો અભાવ છે, એટલે ધર્મીનો ઉપયોગ રાગથી મુક્ત છે, છૂટો છે, સ્વસન્મુખ થઈને આવો ઉપયોગ જેને પ્રગટ્યો છે તે જ ધર્મી છે.

નિશ્ચય અને વ્યવહાર બન્નેને જાણવાથી પ્રમાણજ્ઞાન થાય છે—એ વાત ખરી. પણ એનો અર્થ એમ નથી કે વ્યવહારના આશ્રયથી લાભ થાય છે. જો વ્યવહારના આશ્રયથી લાભ માને તો તો નિશ્ચય-વ્યવહારનું પ્રમાણજ્ઞાન થતું જ નથી. આ અલિંગગ્રહણ આત્માના વર્ણનમાં વ્યવહારનું જ્ઞાન આવી જાય છે ખરું, પરંતુ વ્યવહારનો આશ્રય છોડાવીને પરમાર્થ શુદ્ધઆત્માનો આશ્રય કરાવ્યો છે. પરમાર્થના આશ્રયે શુદ્ધ આત્માનું સ્વરૂપ જાણે ત્યારે પ્રમાણજ્ઞાન થાય અને ત્યારે જ નિશ્ચય-વ્યવહાર બન્નેનું જ્ઞાન સાચું થાય.

ધર્મીના ધર્મનું ચિહ્ન શું? બહારનું દ્રવ્યલિંગ-દિગંબર શરીર કે પંચમહાવ્રતના શુભ વિકલ્પો તે ખરેખર ધર્મીના ધર્મનું ચિહ્ન નથી. અંતરમાં ચૈતન્યના નિર્મળ ઉપયોગરૂપ જે ભાવલિંગ તે જ ધર્મીના ધર્મનું ચિહ્ન છે. ધર્મીજીવ જડ શરીરના ચિહ્નને કેમ ધારણ

કરે? ધર્મી જીવ વિકલ્પને કેમ ધારણ કરે? ધર્મી જીવ તો શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ પોતાના ધર્મને જ ધારણ કરે છે, ને તે જ ધર્મીનું ચિહ્ન છે.

અહીં મુનિના ચિહ્નની વાત કરી, તે જ રીતે સમ્યગ્દષ્ટિ ધર્માત્મા પણ વિકલ્પ વડે કે દેહની ક્રિયારૂપ ચિહ્ન વડે ઓળખાતા નથી. તેમની નિર્મળ પરિણતિરૂપ ચિહ્ન વડે જ તે ઓળખાય છે. આ આમ બોલે છે, આમ ખાય છે, એમ જીએ પણ તેમની અંતરની દષ્ટિ અને પરિણતિ શું છે તેને ન ઓળખે તો ધર્મીની ઓળખાણ થતી નથી.

નગ્નદશા કે પંચમહાવ્રત તે ખરેખર મુનિનું ચિહ્ન નથી; પરંતુ એનો અર્થ એમ નથી કે નગ્નદશાથી કે પંચમહાવ્રતથી વિરુદ્ધ સ્થિતિ ત્યાં હોય. મુનિદશામાં દ્રવ્યલિંગ તરીકે નિયમથી નગ્નદશા જ હોય ને પંચમહાવ્રત જ હોય, -એવો જ વ્યવહાર હોય, પણ તે વ્યવહાર કાંઈ ધર્મીનું ચિહ્ન નથી, તે વ્યવહાર છે માટે મુનિદશા છે-એમ નથી. મુનિદશા તે વ્યવહારના આશ્રયે નથી પ્રગટી, મુનિદશા તો ચૈતન્યના પરમાર્થસ્વરૂપમાં લીનતાથી જ પ્રગટી છે. એટલે વિકલ્પ કે દેહની દશારૂપ લિંગથી ધર્મીનું ગ્રહણ એટલે કે ધર્મીની ઓળખાણ થાય નહીં. “આ આત્મા નિર્મળદશારૂપે પરિણમ્યો છે”-એમ વિકલ્પ ઉપરથી કે તેની દેહની ક્રિયા ઉપરથી નક્કી થઈ શકતું નથી, પણ તેની અંતરંગ નિર્મળ પરિણતિરૂપ ચિહ્નની ઓળખાણ વડે જ તે નક્કી થઈ શકે છે.

આ અલિંગગ્રહણના છેલ્લા ત્રણ બોલમાં તો આચાર્ય-ભગવાને દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ભેદથી પણ પાર એકાકાર ચૈતન્ય વસ્તુનું અદ્ભુત રહસ્ય ખોલ્યું છે. ચૈતન્યના અનુભવના રહસ્ય જગત પાસે ખુલ્લા મુકીને સંતોએ મહા ઉપકાર કર્યો છે; તેમાંય આ અલિંગગ્રહણના ૨૦ બોલનું વર્ણન કરીને તો કમાલ કરી છે.

“આ જ્ઞાન તે આત્મા” એવા ગુણભેદના વિકલ્પ વડે આત્માનું ગ્રહણ થતું નથી. ‘જ્ઞાન તે આત્મા, દર્શન તે આત્મા, ચારિત્ર તે આત્મા’-એવા ગુણભેદના વિકલ્પ દ્વારા, આત્માનું જ્ઞાન થતું નથી. આત્મામાં અનંતગુણ છે ખરા, પણ ગુણોના ભેદ પાડીને લક્ષમાં લેવા જાય તો આત્મા અનુભવમાં આવતો નથી;-કેમકે ચૈતન્યમૂર્તિ શુદ્ધ આત્મા ગુણભેદના વિકલ્પને સ્પર્શતો નથી.

આ જ્ઞેય અધિકાર છે, તેમાં સ્વજ્ઞેય આત્મા કેવો છે અને તે કઈ રીતે જણાય તેની આ વાત છે. ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મા ઈન્દ્રિયોવડે જાણનારો નથી, ને ઈન્દ્રિયોવડે તે સ્વજ્ઞેય થતો

:૩૨:

વૈશાખ સુદ ૨

નથી. એ જ રીતે એકલા વિકલ્પવડે કે અનુમાનવડે પણ તે જણાય તેવો નથી, ને તે પોતે પણ એકલા અનુમાનથી જાણનારો નથી. પ્રત્યક્ષ જ્ઞાતા એવો આત્મા છે, તે સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષ પૂર્વક જ જણાય તેવો છે.

હવે એવું સ્વસંવેદન ક્યાંથી આવે? સ્વસંવેદનરૂપ જ્ઞાન-ઉપયોગ આત્મા ક્યાંય બહારથી નથી લાવતો, એ તો અંતરમાંથી જ પ્રગટે છે. અંતરજાગૃતિ તરફ વળ્યા વગર આ વાત કોઈ રીતે બેસે તેવી નથી. અને અંતરની જાગૃતિ થઈને જે સ્વસંવેદન થયું, જે ઉપયોગ પ્રગટયો, તેને કોઈ હણી શકતું નથી. આવો ઉપયોગ તે આત્માનું ચિહ્ન છે.

જુઓ આ આત્માનું અસાધારણ સ્વલક્ષણ છે. આ લક્ષણવડે આત્માને સમસ્ત પરદ્રવ્યોથી જુદો પાડી શકાય છે. આવા સ્વલક્ષણથી ઓળખે તો જ આત્માને ઓળખ્યો કહેવાય અને તો જ આત્મા પરદ્રવ્યના સંપર્કથી છૂટીને મુક્તિ પામે. પણ જો રાગાદિ લક્ષણવડે કે દેહાદિ લક્ષણવડે આત્માને ઓળખે તો પરથી ભિન્ન શુદ્ધ આત્મા ઓળખાતો નથી; રાગાદિ તો પરમાર્થ પરજ્ઞેય છે, તેના ચિહ્નવડે સ્વજ્ઞેય જણાય નહીં.

એકલી પર્યાયના ગ્રહણવડે એટલે કે પર્યાયના જ્ઞાનવડે આખો આત્મા સ્વજ્ઞેય થતો નથી. નિર્મળ પર્યાય પ્રગટી તે જોકે આત્મામાં અભેદ થઈ છે, ને તેણે સ્વજ્ઞેયને જાણ્યું છે, પરંતુ શુદ્ધદ્રવ્યમાંથી નિર્મળ પર્યાયનો ભેદ પાડીને લક્ષમાં લ્યે તો ત્યાં અખંડ શુદ્ધદ્રવ્ય સ્વજ્ઞેય થતું નથી. માટે તે શુદ્ધદ્રવ્ય પર્યાય-વિશેષથી આલિંગિત નથી-એમ કહ્યું.

શુદ્ધદ્રવ્ય અને શુદ્ધપર્યાય બન્ને થઈને આખું સ્વજ્ઞેય છે. આત્મદ્રવ્ય પરદ્રવ્યોથી તો આલિંગિત નથી, રાગથી પણ આલિંગિત નથી, અને નિર્મળ પર્યાય પ્રગટી તે પર્યાયના ભેદવડે પણ શુદ્ધદ્રવ્ય આલિંગિત નથી.

ચૈતન્યચિહ્નમાંથી પરદ્રવ્ય તો ક્યાંય જુદા રહ્યા, રાગાદિ અશુદ્ધતા તો કાઢી નાખી, પરાવલંબી ઉપયોગ પણ કાઢી નાખ્યો, ને છેવટે સ્વસંવેદનથી પ્રગટેલી નિર્મળપર્યાય તેના ભેદને પણ કાઢી નાખે છે, પ્રગટેલી નિર્મળપર્યાય ઉપર લક્ષ રાખીને આખા આત્માને સ્વજ્ઞેય બનાવી શકાતો નથી. એટલે એકલી પર્યાયના જ્ઞાનવડે તેનું ગ્રહણ થતું નથી-માટે આત્મા અલિંગગ્રહણ છે.

શું આખી ધ્રુવવસ્તુ એક સમયની પર્યાય જેટલી જ છે? જો એમ હોય તો તો પર્યાયનો નાશ થતાં ધ્રુવવસ્તુનો પણ નાશ થઈ જાય છે!-પરંતુ એમ નથી; માટે એક સમયની પર્યાયના ગ્રહણવડે (તેના જ્ઞાનવડે) આખા આત્માનું ગ્રહણ (જ્ઞાન) થતું નથી. તો કઈ રીતે તેનું ગ્રહણ થાય? કે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયથી અભેદરૂપ જે અખંડ સ્વજ્ઞેય તેની સન્મુખતા વડે જ તેનું ગ્રહણ થાય છે. જ્ઞાનગુણની પર્યાય હો, કે શ્રદ્ધા વગેરે કોઈ પણ ગુણની પર્યાય હો, તે પર્યાયવિશેષથી એટલે પર્યાયના ભેદ પાડીને લક્ષમાં લેતાં શુદ્ધ આત્મા સ્વજ્ઞેય થતો નથી.

હવે છેલ્લા બોલમાં કહે છે કે જે શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટી તે દ્રવ્યથી આલિંગિત નથી. જુઓ તો ખરા, આચાર્યદેવે આત્માના અનુભવના કેવા અદ્ભુત રહસ્યો ખોલ્યાં છે! શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ કરીને તેનું સ્વસંવેદન કરનાર જીવ, પ્રત્યભિજ્ઞાનના વિષયભૂત જે એકલું સામાન્ય દ્રવ્ય, તેને સ્પર્શતો નથી; શુદ્ધપર્યાય થઈ છે તો દ્રવ્યના આશ્રયે; પરંતુ શુદ્ધપર્યાયના સ્વીકાર વગર સ્વજ્ઞેયનો સ્વીકાર થતો નથી. માટે આત્મા દ્રવ્યથી નહિ આલિંગિત એવો શુદ્ધપર્યાય છે-એમ કહ્યું. શુદ્ધપર્યાયના વેદનને સ્વીકાર્યા વગર એકલા સામાન્યદ્રવ્યને લક્ષમાં લઈને આત્માને જ્ઞેય કરવા જાય તો તે જ્ઞેય થતો નથી. માટે આત્મા શુદ્ધપર્યાય છે. કેવો? કે દ્રવ્યથી નહિ આલિંગિત એવો. ૧૮મા બોલમાં ગુણભેદરહિત શુદ્ધદ્રવ્ય કહ્યું. ૧૯મા બોલમાં વિશેષપર્યાયથી નહિ આલિંગિત એવું શુદ્ધદ્રવ્ય કહ્યું, અને ૨૦મા બોલમાં દ્રવ્યસામાન્યથી નહિ આલિંગિત એવો શુદ્ધપર્યાય-એમ કહ્યું; એ રીતે શુદ્ધદ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયની એકતારૂપ અખંડ સ્વજ્ઞેય બતાવીને આચાર્યભગવાને મહા ઉપકાર કર્યો છે.

જુઓ, આ દ્રવ્યાનુયોગનું દોહન!! અહો, આચાર્ય ભગવંતોએ સ્વાનુભવવડે દ્રવ્યાનુયોગને દોહીને આ ૨૦ બોલમાં ભરી દીધો છે, ને સ્વજ્ઞેયરૂપ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો છે.

આપણો ભારતદેશ

(અહીં આપેલા પ્રશ્નોત્તરદ્વારા આપણા ભારતદેશની કેટલીક વિશેષતા જાણીને જિજ્ઞાસુઓને આનંદ થશે)

પ્રશ્ન:-ભારતદેશના તીર્થોમાં મુખ્ય તીર્થ કયું ?

ઉત્તર:-શ્રી સમ્મેદશિખરજી તીર્થધામ તે ભારતનું મુખ્ય તીર્થ છે, તે શાશ્વત નિર્વાણધામ છે ને વર્તમાન રજમાંથી ૨૦ તીર્થકરો ત્યાંથી મોક્ષ પામ્યા છે.

પ્રશ્ન:-ભારતદેશમાં અત્યારે મુખ્ય પ્રતિમા કઈ ?

ઉત્તર:-દક્ષિણ ભારતમાં શ્રવણબેલગોલમાં ચંદ્રગિરિપર્વત ઉપર સ્થિત બાહુબલી ભગવાનના પ્રતિમાજી અત્યારે ભારતમાં સૌથી મુખ્ય છે, તે પદ ફૂટ ઊંચા છે, ચૈતન્યસાધનામાં લીન પરમ અદ્ભુત તેનો દેહાર છે....વિશ્વની એક અજાયબી છે. કહાનગુરુ એને જોઈને અતિ પ્રસન્ન થયા છે.

પ્રશ્ન:-ભારતદેશમાં જૈનોની મુખ્ય નગરી કઈ,-કે જ્યાં દિ.જૈનધર્મના સૌથી વધુ મંદિર હોય ?

ઉત્તર:-ભારતદેશમાં જયપુરનગરીમાં સૌથી વધુ જિનમંદિરો છે, અહીં ૨૦૦ જેટલા દિ.જિનમંદિરો છે, ત્રીસ હજાર જેટલી દિ. જૈનોની વસતી છે. આ જયપુરનગરી ભારતમાં જૈનોની મુખ્ય નગરી છે.

પ્રશ્ન:-ભારતમાં અત્યારે કયા પર્વત ઉપર સૌથી વધુ દિ. જિનમંદિરો છે ?

ઉત્તર:-ઉત્તર ભારતમાં સોનાગિરિપર્વત ઉપર હાલ સૌથી વધુ દિ. જિનમંદિરો છે. આ પર્વત અંગ-અનંગ મુનિઓનું સિદ્ધક્ષેત્ર છે, ને તેના ઉપર ૭૭ જિનમંદિરો છે, તે બધા જ દિગંબર જૈનોના છે.

પ્રશ્ન:-ભારતદેશમાં અત્યારે સૌથી વધુ દિ. જિનપ્રતિમાઓ ક્યાં છે ?

ઉત્તર:-મધ્ય ભારતમાં આવેલા દેવગઢ પર્વત ઉપર સૌથી વધુ જિનપ્રતિમાઓ છે, ત્યાં લાખો પ્રાચીન જિનપ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે, તેનું અદ્ભુત કળાકૌશલ્ય દેશ-વિદેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

પ્રશ્ન:-આ ભરતક્ષેત્રની આ ચોવીસીના ૨૪ તીર્થકરો ક્યાં જન્મ્યા ?

ઉત્તર:-ભરતક્ષેત્રના ચોવીસે તીર્થકરો ત્રણે કાળ આપણા આ ભારતદેશમાં જ જન્મે છે. આ ચોવીસીમાંના પાંચ તીર્થકરો અયોધ્યામાં જન્મ્યા છે. આ ભરતક્ષેત્રમાં જેટલા ચક્રવર્તીઓ થાય તેઓ પણ ભારતમાં જ જન્મે છે. આ રીતે ભારતનું આધ્યાત્મિક ગૌરવ ભરતક્ષેત્રમાં અજોડ છે. તીર્થકરોના જન્મસ્થાન નીચે મુજબ છે-

નં	નામ	જન્મસ્થાન	નં	નામ	જન્મસ્થાન
૧.	શ્રી. ઋષભનાથ	અયોધ્યા	૧૩	શ્રી વિમળનાથ	કંપિલાનગરી
૨.	" અજિતનાથ	અયોધ્યા	૧૪	" અનંતનાથ	અયોધ્યા
૩.	" સંભવનાથ	શ્રાવસ્તી	૧૫	" ધર્મનાથ	રત્નપુરી
૪.	" અભિનંદન	અયોધ્યા	૧૬	" શાન્તિનાથ	હસ્તિનાપુર
૫.	" સુમતિનાથ	અયોધ્યા	૧૭	" કુન્થુનાથ	હસ્તિનાપુર
૬.	" પદ્મપ્રભુ	કૌશાંબી	૧૮	" અરનાથ	હસ્તિનાપુર
૭.	" સુપાર્શ્વનાથ	વારાણસી	૧૯	" મલ્લિનાથ	મિથિલાપુરી
૮.	" ચન્દ્રપ્રભુ	ચંદ્રપુરી	૨૦	" મુનિસુવ્રત	રાજગૃહી
૯.	" પુષ્પદંત	કાકંદી	૨૧	" નમિનાથ	મિથિલાપુરી
૧૦.	" શીતલનાથ	ભદ્રિકાપુરી	૨૨	" નેમનાથ	શૌરીપુર
૧૧.	" શ્રેયાંસનાથ	સિંહપુરી	૨૩	" પાર્શ્વનાથ	વારાણસી
૧૨.	" વાસુપૂજ્ય	ચંપાપુરી	૨૪	" મહાવીર	વૈશાલી

વાંચો જોઈએ-આ મંત્ર !

ૠં

નમો લઠકંકાણં

નમો સદ્ગાણં

નમો ભૈરવ્યાણં

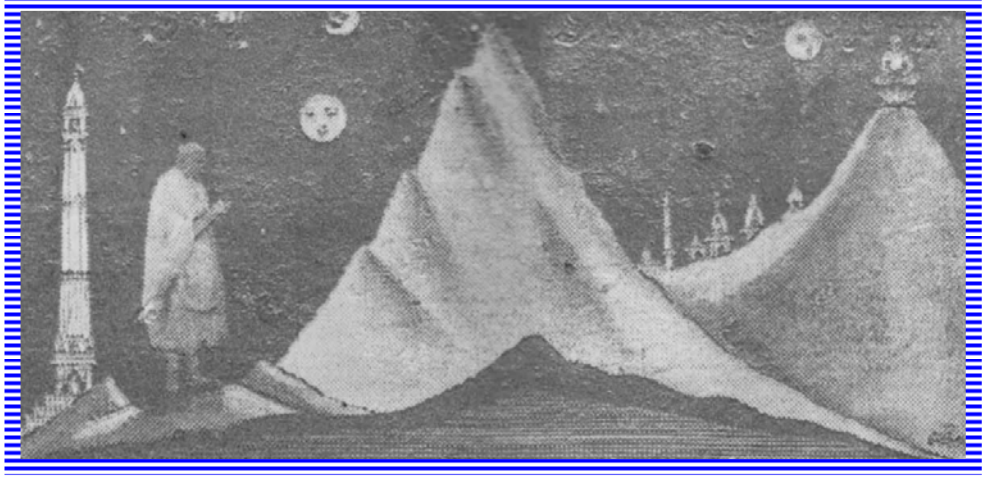
નમો ભવદ્ધ્યાયાણં

નમો ભૈરવે સદ્ધ્ય

સાકાણં

ઉપર એક સરસ મજાનો મંત્ર આપ્યો છે; આ વખતે દક્ષિણયાત્રામાં ગયેલા ત્યારે ટૂંકુર નામના ગામમાં જિનમંદિરમાં એ લખેલું છે...શું લખ્યું છે?—નથી ઊકલતું? જરા ફરીને જુઓ....દરેક લાઈનના પહેલા અક્ષરો તો સરખા જ છે ને! હા...અને છેલ્લા અક્ષરો પણ પાંચેય લાઈનમાં સરખા છે. બસ, પાંચ લાઈન, એનો પહેલો અને છેલ્લો અક્ષર સરખો, ને જિનમંદિરમાં એ લખેલું....હવે તો તમે ઉપરનું લખાણ જરૂર વાંચી શકશો....વાંચો જોઈએ. અરે, તમને એ મંત્ર આવડે છે છતાં વાંચી નથી શકતા? તો આવતા અંકમાં ગુજરાતીમાં વાંચશોજી.

-જયજિનેન્દ્ર

[રાગ: ભજ ભજ પ્યારે ભજ ભગવાન...]

સી
મં
ધ
ર
જિ
ન
સ્ત
વ
ન

વંદીયે વિદેહના ભગવાન
હૃદય બિરાજો મારા નાથ !
દૂર દૂર પ્રભુ તારો દેશ,
પ્રભુજી દેખો જ્ઞાન મોઝાર,
અમ અનાથનો છે તું નાથ,
નિત નિત ઊઠી કરું પ્રણામ,
ચંદા આવે નિત નિત નાથ,
ફિર ફિર ભેજું દરશન કાજ,
ચંદા કે 'છે સુણો ! જિન-દાસ,
ધર્મવૃદ્ધિના આશિષ આજ,
કહાનગુરુ શાસન શિરતાજ,
જય જય વરતે ભરતે આજ,

છે સીમંધર રૂડા નામ
ભાવું છું હું તો દિનરાત.... ।। ટેક ।।
પહોંચું કઈ વિધ હજુર જિનેશ !
સેવક વંદે વાર હજાર.....વંદીયેં
શિવપુરનો તું સાચો સાથ;
પાઉં જીવન કે અભિરામ.... વંદીયેં
સંદેશ પૂછું તારા નાથ;
જાવ ચંદાજી દેખો નાથ.... વંદીયેં
વાણી સૂણી જિનની આજ;
ભરતના ભક્તોને ભેજે નાથ...વંદીયેં
શોભે છે શાસન યુવરાજ;
જૈન ધરમના જય જયકાર..... વંદીયેં

સમ્યગ્દર્શન માટે આત્માર્થીનો ઉલ્લાસ

અને

નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિ

સમ્યગ્દર્શન-સન્મુખ થયેલા જિજ્ઞાસુ જીવને પોતાનું કાર્ય કરવાનો ઘણો હર્ષ હોવાથી અંતરંગ પ્રીતિથી તેનો ઉદમ કરે છે. પોતાનું કાર્ય એટલે સમ્યગ્દર્શન; સમ્યગ્દર્શન કરવું એ જ એના જીવનનું ધ્યેય છે-એ જ એના જીવનનું સાધ્ય છે, તેથી સમ્યગ્દર્શન માટે ઉલ્લાસપૂર્વક નિરંતર પ્રયત્ન કરે છે, તેમાં પ્રમાદ કરતો નથી. પોતાનું આત્મકાર્ય સાધવા માટે આત્માર્થીના પરિણામ નિરંતર ઉલ્લાસમાન હોય છે. સમ્યગ્દર્શન સિવાય બીજું કાર્ય પોતાનું ભાસતું નથી એટલે તેમાં રસ નથી, નિજકર્તવ્યને એક ક્ષણ પણ અંતરથી વિસારતો નથી.-આવો જીવ અલ્પકાળમાં સમ્યગ્દર્શન પામે છે.

તત્ત્વવિચાર કરીને પણ જ્યારે અંતરમાં સ્વસન્મુખ થાય ત્યારે એ નિર્વિકલ્પ દશામાં જ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે. માત્ર તત્ત્વવિચાર તે જ કાંઈ સમ્યગ્દર્શન નથી. સમ્યગ્દર્શન ક્યારે થયું કહેવાય? કે જ્યારે સ્વરૂપસન્મુખ થઈને નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિ થાય-અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન થાય ત્યારે જ યથાર્થ સમ્યગ્દર્શન થયું કહેવાય. તે જ યથાર્થ પ્રતીતિ છે; તે સિવાય યથાર્થ પ્રતીતિ કહેવાય નહીં. તત્ત્વવિચાર પછી ઊંડો ઊતરીને-અંતર્મુખ થઈને સ્વરૂપની નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિ ન કરે ત્યાંસુધી જીવ સમ્યગ્દર્શન પામતો નથી. અંતરમાં ચૈતન્યસ્વભાવનો પરમ મહિમા લાવી, તેને લક્ષગત કરીને તેની નિર્વિકલ્પઅનુભૂતિ કરવી-પ્રત્યક્ષ સ્વસંવેદન કરવું-તે સમ્યગ્દર્શન છે. નિર્વિકલ્પઅનુભૂતિપૂર્વક આવું સમ્યગ્દર્શન પ્રગટયા પછી, જ્ઞાનીને સવિકલ્પદશામાં પણ તે સતત ટકી રહે છે. જિજ્ઞાસુએ સમ્યક્ત્વઆરાધનાનો પ્રયત્ન નિરંતર કર્તવ્ય છે.

જૈનશાસન

જૈનશાસન એટલે શું? જેને જાણવાથી જરૂર મુક્તિ થાય તે જૈનશાસન.

કોને જાણવાથી જરૂર મુક્તિ થાય?

આત્માના શુદ્ધજ્ઞાનાનંદસ્વભાવને શુદ્ધનયથી જે દેખે તે સમસ્ત જિનશાસનને દેખે છે, અને તેની જરૂર મુક્તિ થાય છે.

રાગ તે જૈનશાસન છે કે નથી?

ના, રાગ તે જૈનશાસન નથી, તેમજ એકલા રાગ તરફનું જ્ઞાન તે પણ જૈનશાસન નથી.

તો જૈનશાસન શું છે?

અંતર્મુખ ભાવશ્રુતજ્ઞાન વડે જે આ ભગવાન શુદ્ધ આત્માની અનુભૂતિ છે તે સમસ્ત જિનશાસનની અનુભૂતિ છે. આ રીતે શુદ્ધ આત્મા તે જ જિનશાસન છે.

જિનશાસનમાં રાગનું પણ કથન તો છે?

પદાર્થોનું સ્વરૂપ ઓળખાવવા માટે જિનશાસનમાં કથન તો બધુંય આવે, પરંતુ તેથી કાંઈ તે બધાયને જિનશાસન ન કહેવાય. જિનશાસનમાં તો પાપોનું પણ વર્ણન આવે છે તો શું પાપભાવ તે જિનશાસન છે? શુદ્ધ આત્માની અનુભૂતિ વગર જિનશાસનને જાણી શકાતું નથી.

રાગ અને નિમિત્તોને જાણવા તે જૈનશાસન છે કે નથી?

એકલા રાગને અને નિમિત્તો વગેરેને જ જાણવામાં રોકાય, પણ શુદ્ધ આત્માના સ્વભાવ તરફ જ્ઞાનને ન વાળે તો તે જીવ જિનશાસનમાં આવ્યો નથી; કેમકે જિનશાસનમાં કાંઈ એકલા રાગનું ને નિમિત્તોનું જ કથન નથી, પરંતુ તેમાં રાગથી ને નિમિત્તોથી પાર એવા શુદ્ધ આત્માનું પણ પ્રધાન કથન છે. અને તે શુદ્ધ આત્માને, રાગને તથા નિમિત્તોને-એ સર્વેને જે જાણે તે જીવનું જ્ઞાન શુદ્ધ આત્મા તરફ વળ્યા વગર રહે જ નહિ, ને રાગાદિથી પાછું ફર્યા વગર રહે જ નહિ. એ રીતે સ્વભાવ-વિભાવ ને સંયોગ ઇત્યાદિ સર્વેને જિનશાસન અનુસાર જાણીને શુદ્ધનયના અવલંબન વડે જે જીવ પોતાના આત્માને શુદ્ધપણે અનુભવે છે તે જ જિનશાસનમાં આવ્યો છે ને તેણે જ સકલ જિનશાસનને જાણ્યું છે.-એવો જીવ અલ્પકાળમાં જરૂર મુક્તિ પામે છે.

卐 પં....દ....ર મિ....નિ....ટ 卐

એકવાર ચર્ચામાં પૂ. ગુરુદેવે આત્માર્થીના હિતની વાત કરતાં વાત્સલ્ય દૃષ્ટિ કહ્યું કે : આત્માર્થી જીવ પોતાના આત્મહિત માટે હંમેશા સ્વાધ્યાય અને મનન જરૂર કરે. જેને આત્માની લગની લાગી હોય તે સ્વાધ્યાય અને મનન વગર એક પણ દિવસ ખાલી જવા દે નહિ. જેમ વ્યસની માણસને પોતાના વ્યસનની ચીજ વગર એક પણ દિવસ ચાલતું નથી તેમ આત્માર્થી જીવને આત્માના સ્વાધ્યાય મનનનું વ્યસન (લગની) લાગી જાય છે. જેમ બને તેમ સદ્ગુરુના સાક્ષાત્ સત્સમાગમમાં રહીને આત્માનું શ્રવણ-મનન કરવું જોઈએ; અને જ્યારે સદ્ગુરુના સાક્ષાત્ સત્સમાગમનો યોગ ન બની શકે ત્યારે તેમની આજ્ઞા અનુસાર શાસ્ત્રનું વાંચન અને મંથન કરવું જોઈએ. “પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ ત્યાં આધાર સુપાત્ર” પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુના યોગમાં રહીને શ્રવણ-મનન કરવું તે તો ઉત્તમ છે, પરંતુ જ્યારે સદ્ગુરુના પ્રત્યક્ષ યોગમાં પોતે ન હોય ત્યારે તેમના કહેલા આત્મસ્વરૂપ બતાવનારા સત્શાસ્ત્રોનું સ્વાધ્યાય અને મનન કરવું તે સુપાત્ર જીવોને આધારરૂપ છે. શ્રાવકોએ હંમેશા કરવા યોગ્ય છ કર્તવ્યોમાં સ્વાધ્યાયને પણ એક કર્તવ્ય ગણ્યું છે. રોજ રોજ નવા નવા પ્રકારના વાંચન-મનનથી આત્માર્થી જીવ પોતાના જ્ઞાનની નિર્મળતા વધારતો જાય છે. ગમે તેવા સંયોગમાં અને ગમે તેવી પ્રવૃત્તિમાં પડ્યો હોય તો પણ હંમેશાં ચોવીસ કલાકમાંથી કલાક બે કલાકનો વખત તો સ્વાધ્યાય-મનનમાં ગાળવો જ જોઈએ, અરે! છેવટમાં છેવટ....ઓછામાં ઓછો પા કલાક તો હંમેશાં નિવૃત્તિ લઈને એકાંતમાં શાંતિપૂર્વક આત્માના સ્વાધ્યાય ને વિચાર કરવા જ જોઈએ. હંમેશાં પા કલાક વાંચન-વિચારમાં કાઢે તો પણ મહિનામાં સાડાસાત કલાક થાય; તથા હંમેશ-હંમેશ સત્નું સ્વાધ્યાય-મનન કરવાથી અંતરમાં તેના સંસ્કાર તાજા રહ્યા કરે અને તેમાં દૃઢતા થતી જાય. જો સ્વાધ્યાય-મનન બિલકુલ છોડી દે તો તો તેના સંસ્કાર પણ ભુલાય જાય. નિવૃત્તિ લઈને આત્માનો વિચાર કરવા પણ જે નવરો ન થાય તો પછી વિકલ્પ તોડીને આત્માના અનુભવનો

અવસર તેને ક્યાંથી આવશે? માટે આત્માર્થી જીવોએ ગમેતેવા ક્ષેત્રમાં કે ગમેતેવી પ્રવૃત્તિમાં પણ નિરંતર અમુક વખત તો ચોક્કસપણે સત્ની સ્વાધ્યાય ને મનન કરવું જોઈએ. ‘જાણે હું તો જગતથી છૂટો છું, જગતની સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી, જગતના કોઈ કામનો બોજો મારા ઉપર નથી, હું તો અસંગ ચૈતન્યતત્ત્વ છું’-આ પ્રમાણે, નિવૃત્ત થઈને ઘડી-બે ઘડી પણ પોતાના આત્માનું ચિંતન-મનન કરવું જોઈએ. સત્પુરુષની વાણીનું વારંવાર અંતરમાં ચિંતન અને મનન કરવું તે અનુભવનો ઉપાય છે.

* * *

મુનિદર્શનની ભાવના

વે મુનિવર કબ મિલિ હૈ ઉપગારી.....।ટેક।।

સાધુ દિગંબર નગન નિરમ્બર, સંવર ભૂષણધારી....વે મુનિ....(૧)

કંચન-કાય બરાબર જિનકે, જ્યોં રિપુ ત્યોં હિતકારી,

મહલ મસાન, મરન અરૂ જીવન, સમ ગરિમા અરૂ ગારી....વે મુનિ...(૨)

સમ્યક્જ્ઞાન પ્રધાન પવન બલ, તપ પાવક પરજારી,

શોધત જીવ-સુવર્ણ સદા જે, કાય-કારિમા ટાળી....વે મુનિ...(૩)

જોરી જીગલ કર ભૂધર વિનવે, તિન પદ ઢોક હમારી,

ભાગ ઉદય દરસન જબ પાઉં, તા દિનકી બલિહારી....વે મુનિ....(૪)

ચૈત્ર સુદ તેરસના રોજ ગુરુદેવે સંભળાવેલ

મહાવીર સન્દેશ

ચૈત્ર સુદ તેરસના રોજ શ્રી હીરાભાઈ ભગતના મકાનમાં કે જ્યાં પૂ. ગુરુદેવ કેટલોક સમય રહ્યા હતા અને જ્યાં ૨૬ વર્ષ પહેલાંની ચૈત્ર સુદ તેરસે કરેલું પરિવર્તન શાસનવૃદ્ધિનું કારણ બન્યું છે, તે પરિવર્તનધામમાં પૂ. ગુરુદેવનું પ્રવચન થયું હતું, તેમાં ગુરુદેવે સંભળાવેલો મહાવીરસન્દેશ સહર્ષ રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

આજે ચોવીસમા તીર્થંકર ભગવાન મહાવીરના જન્મનો કલ્યાણક દિવસ છે. ઇન્દ્રો પણ જેનો ઉત્સવ ઊજવે છે. ભગવાનનો જન્મ ઘણા જીવોને તરવાનું કારણ છે. તેથી તે કલ્યાણક છે. તે આત્મા પોતે આત્મભાન કરીને ઉન્નતિક્રમમાં ચડતા ચડતા પૂર્ણાનંદદશાને આ ભવમાં પામવાનો છે. આત્માનું ભાન કરીને વીરતા પ્રગટ કરી, પણ હજી પૂર્ણતા થઈ ન હતી ત્યારે ધર્મની પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાની ભાવનામાં વચ્ચે વિકલ્પથી તીર્થંકરનામકર્મ બંધાયું. ચૈતન્યના અતીન્દ્રિયસ્વભાવની કિંમત કરીને અંતરમાં તેનું વેદન કરતાં કરતાં આ અવતાર થયો છે. પહેલાં સ્વભાવની કિંમત ભૂલીને અજ્ઞાનથી સંયોગની કિંમત કરતો, પછી ચિદાનંદસ્વભાવનું ભાન કરીને તેની કિંમત મહિમા આવતાં ભગવાનનો આત્મા તેના વેદન તરફ વળ્યો....અહો, આ ભવમાં ભગવાને આત્માની સાધના પૂરી કરી. ઇન્દ્રો ભગવાનને આજે મેરુપર્વત ઉપર જન્માભિષેક કરવા લઈ ગયા હતા. ચૈતન્યવજ્રમાં જેમ વિભાવ ન પ્રવેશે, તેમ ભગવાનનું શરીર પણ વજ્રકાય હતું. મોટા મોટા યોજનના ઘડા ભરી ભરીને પાણી મસ્તક ઉપર ઇન્દ્રો રેડે-છતાં ભગવાનને જરાય આંચ નથી આવતી. અંતરમાં ચિદાનંદ તત્ત્વને દેહથી પાર ને રાગથી પાર દેખ્યું છે, -એને જોતાં ઇન્દ્ર ને ઇન્દ્રાણી પણ ભક્તિથી નાચી ઊઠે છે. અહા, અનાદિના સંસારનો અંત કરીને ભગવાન હવે આ ભવમાં સાદિઅનંત એવી સિદ્ધદશાને સાધશે-રાગ અને સ્વભાવની એકતારૂપ બેડીના બંધન તો અમે પણ તોડી નાખ્યા છે-એવા ભાનસહિત જેમ માતા પાસે કે પિતા પાસે બાળક થનગન નાચે, તેમ ભગવાન પાસે ઇન્દ્રો નાચી ઊઠે છે. હજી તો ભગવાન પણ ચોથા ગુણસ્થાને છે, ને ઇન્દ્ર પણ ચોથા ગુણસ્થાને છે છતાં તે ઇન્દ્ર ભગવાન પાસે ભક્તિથી નાચી ઊઠે છે કે અહા! આ ભરતક્ષેત્રની ધન્ય પળ છે; વીરતા પ્રગટ કરીને પોતે તો પૂર્ણ પરમાત્મા થશે, ને જગતના ઘણા જીવોને પણ ભવથી તરવાનું નિમિત્ત બનશે. ધન્ય છે ભગવાનનો અવતાર! એના જન્મની ધન્ય ઘડી, ધન્ય પળ ને ધન્ય દિવસ છે, ભગવાને અમૃતના સાગરને ઊછાળીને મુનિદશા અને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું, પછી પાવાપુરીથી મોક્ષધામ પામ્યા.

આ રીતે ભગવાન આત્માનું પરિવર્તન થતાં આખો સંસાર ડુબી ગયો.

આપણે પણ આજે પરિવર્તનનો દિવસ છે. ૨૬ વર્ષ પહેલાં અહીં પરિવર્તન કર્યું હતું. ભગવાન સર્વજ્ઞપરમાત્માએ દિવ્યધ્વનિવડે જે ઉપદેશ આપ્યો તેને “પ્રવચન” કહેવાય છે. તે પ્રવચનનો સાર શું છે. તે કુંદકુંદઆચાર્યદેવે આ પ્રવચનસારમાં વર્ણવ્યું છે.

ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવને મહાવીરપરમાત્માનો સીધો પ્રત્યક્ષ સંબંધ થયો ન હતો, પરોક્ષ ભક્તિ હતી ને સીમંધરપરમાત્માનો તો સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષયોગ થયો હતો. **અહો, પંચમકાળે આ ક્ષેત્રના જીવને બીજા ક્ષેત્રના તીર્થંકરનો સાક્ષાત્ ભેટો થાય એ પાત્રતા કેટલી ! ને કેટલા પુણ્ય !** એવા આચાર્યભગવાને તીર્થંકરપરમાત્માની વાણી ઝીલીને આ શાસ્ત્ર રચ્યું છે. તેમાં આત્માનું સ્વસંવેદન કેમ થાય તે વાત આ ૧૭૨મી ગાથામાં અલૌકિક રીતે બતાવી છે. અલિંગગ્રહણના ૨૦ બોલમાંથી આજે છઠ્ઠો બોલ ચાલે છે.

અતીન્દ્રિય ચિદાનંદમૂર્તિ ભગવાન આત્મા ઇન્દ્રિયોથી જાણનારો નથી, તેમ જ તે ઇન્દ્રિયોવડે જણાય તેવો નથી; ઇન્દ્રિયગમ્ય ચિહ્નો વડે પણ તે જણાતો નથી, એકલા અનુમાનવડે પણ તે જણાતો નથી, તેમ જ પોતે એકલા અનુમાનવડે બીજાને જાણે-એવો પણ નથી. લિંગથી એટલે ઇન્દ્રિયોથી-વિકલ્પોથી કે એકલા અનુમાનથી નહિ પણ પ્રત્યક્ષ

સ્વસંવેદનથી જાણનાર એવો પ્રત્યક્ષજ્ઞાતા આત્મા છે, પહેલા પાંચ બોલમાં ઈન્દ્રિયો કે એકલું અનુમાન વગેરે વ્યવહાર કાઢી નાખ્યો, ને આ છઠ્ઠા બોલમાં હવે પ્રત્યક્ષજ્ઞાતા કહીને અસ્તિથી વાત કરી છે.

વર્તમાન પર્યાયની સ્ફુરણામાં નિર્ણયનું જોર ન આવે ત્યાંસુધી તે અંતર્મુખ થઈ શકે નહિ. સ્વસંવેદનથી સ્વયં પ્રકાશે એવો સ્વયંપ્રકાશી આત્મા છે. ભાઈ, ચૈતન્યનો મહિમા ઘૂંટતા ઘૂંટતા તારા નિર્ણયમાં એમ આવે કે અહો! મારી આ વસ્તુ જ સ્વયં પરિપૂર્ણજ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ છે,-આવા નિર્ણયથી અંતર્મુખ થતાં સ્વસંવેદનવડે આત્મા પ્રત્યક્ષજ્ઞાતા થઈ જાય છે;-એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે, તે પૂર્ણતાના પંથે ચડ્યો, તેણે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કર્યો, તે વીર થઈને વીરના માર્ગે વળ્યો,-આ છે ભગવાન મહાવીરનો સન્દેશ !

ભાઈ, બહારનું બધું એકવાર ભૂલી, અંતરવસ્તુનો નિર્ણય કરવામાં એવું જોર લાવ કે દષ્ટિ અંતરમાં વળે....સ્વભાવનું ઘણું ઘણું મહાત્મ્ય અને અધિકાઈ લક્ષમાં લેતાં તે અનુભવમાં આવે-તેનું નામ ધર્મ છે. આ સિવાય બીજા ઝગડામાં રૂકાવટ થાય તે પંથમાં આડખીલીરૂપ છે. તારા જ્ઞાન ને આનંદનું તને પ્રત્યક્ષ વેદન થાય-તે ન જણાય એવું નથી, પ્રત્યક્ષજ્ઞાતા થઈને આત્મા પોતે સ્વસંવેદનથી પોતાને જાણે છે. પહેલા પાંચ બોલમાં ઈન્દ્રિયો વગેરેનો નિષેધ કરીને છઠ્ઠા બોલમાં સ્વભાવવડે જાણે એમ કહીને તેને પ્રત્યક્ષજ્ઞાતા કહ્યો. આત્મા પોતે ઈન્દ્રિયોની અપેક્ષા વગર, મનના કે વિકલ્પના અવલંબન વગર સ્વભાવથી જ સ્વસંવેદનવડે પોતાને જાણે છે.

ઉપયોગ તે આત્માનું ચિહ્ન છે. તે ઉપયોગ નામના લક્ષણમાં જ્ઞેયોનું અવલંબન નથી, પણ તે ઉપયોગ આત્માને જ અવલંબીને કામ કરે એવો તેનો સ્વભાવ છે. ઉપયોગવડે બહારનું ઘણું જાણ્યું કે ઘણા શાસ્ત્ર વાંચ્યા માટે હવે ઉપયોગને અંતરમાં વાળવાનું સહેલું પડશે-એમ નથી. ઉપયોગને આત્માનું અવલંબન છે, શાસ્ત્રના અવલંબનવાળો ઉપયોગ તે ખરો ઉપયોગ નથી. તેમાં પરાવલંબન છે. તેમાં ઉપયોગની હાની છે. ઉપયોગ પોતાનો ને અવલંબન કરે એકલા પરનું-તો એવા ઉપયોગને આત્માનો ઉપયોગ કોણ કહે? ઉપયોગ અંતરમાં વળીને આત્મદ્રવ્યનું અવલંબન કરે તે જ ખરો ઉપયોગ છે. તેમાં જ આત્માનું ગ્રહણ છે. આત્માનું ઘર છોડીને એકલા પરઘરમાં જ ફરે-તો એવી

પરિણતિને શાસ્ત્રો વ્યભિચારિણીબુદ્ધિ કહે છે. ભાઈ ઉપયોગને અંતરમાં વાળ્યા વગર ત્રણ કાળમાં સમ્યગ્દર્શન થતું નથી. આથી કાંઈ શાસ્ત્રના અભ્યાસનો નિષેધ નથી, પણ એકલા શાસ્ત્રના અભ્યાસથી જે ધર્મ માની લેતો હો-ને ઉપયોગને અંતરમાં વાળવાનો ઉદ્ધમ ન કરતો હોય-તો તેને કહે છે કે ઊભો રહે.-એમ એકલા શાસ્ત્રથી ધર્મ નહિ થાય; ઉપયોગને અંતરમાં વાળીને આત્માને લક્ષમાં લીધા વગર કદી ધર્મ થાય નહીં. ઉપયોગને અંતરમાં પણ ન વાળે ને શાસ્ત્રનો અભ્યાસ પણ છોડી દે-તો તો સ્વચ્છંદી થઈને અશુભમાં જશે. ભલે એકલા શાસ્ત્રથી અંતરમાં નથી જવાતું પણ જેને આત્માના અનુભવનો પ્રેમ હોય તેને તેના અભ્યાસ માટે શાસ્ત્રાભ્યાસ, ઉપદેશશ્રવણ વગેરેનો પણ પ્રેમ આવે છે,-બન્ને પડખાંનો વિવેક કરવો જોઈએ.

ઉપયોગને પરાવલંબનથી છોડાવીને, અંતરમાં ચૈતન્યના અવલંબને પૂર્ણતા સાધી. ભગવાન વીરે આ કામ કર્યું ને જગતને પણ એ જ સન્દેશ આપ્યો. અહો, અનાદિના વિકારનો અંત કરી નાખ્યો; ને અપ્રતિહત નિર્મળ દશા પ્રગટ કરી. જે સદાકાળ સ્વાલંબને એમને એમ અનંત અનંતકાળ ટકી રહેશે. આવું ભગવાન વીરે કર્યું ને તેનો જ ઉપદેશ આપ્યો. આ રીતે મોક્ષને સાધીને મોક્ષનો પંથ બતાવ્યો તેથી ભગવાનના જન્મનો ઉત્સવ ઉજવાય છે.

વીરપ્રભુએ ઉપયોગને અંતર્મુખ કરીને, આત્મિક વીરતા વડે મોક્ષદશા સાધી, અને ઉપદેશમાં પણ એ જ માર્ગની હાકલ કરી, કે હે જીવો! તમારા ઉપયોગને અંતરમાં વાળીને આત્માને સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષ કરો. જુઓ, આ વીરહાક! આ છે વીરપ્રભુનો સન્દેશ.

વીરહાકવડે વીરસન્દેશ સંભળાવીને વીરશાસનની વૃદ્ધિ કરનાર

કહાન ગુરુદેવનો જય હો...

卐

આત્મા જ આનંદધામ છે, વિષયોનું ત્યાં શું કામ છે?
શરણ આતમરામ છે, ત્યાં બીજાનું શું કામ છે?

卐

અહો ! આત્માનો સર્વજ્ઞ સ્વભાવ

સિદ્ધભગવંતોના નિરુપાધિ જ્ઞાન-દર્શન ને સુખનું વર્ણન કરતાં આચાર્યદેવ પંચાસ્તિકાય ગા. ૨૯માં કહે છે કે નિજ શક્તિના અવલંબનથી સ્વયમેવ સર્વજ્ઞ થયેલા જે સ્વકીય સુખને અનુભવનારા સિદ્ધભગવંતોને પરથી કાંઈ પ્રયોજન નથી. એ સિદ્ધ ભગવંતોના સર્વોચ્ચ આદર્શને લક્ષમાં લઈને તું પણ હે જીવ ! પરાલંબનની બુદ્ધિ છોડ, ને સ્વાલંબનમાં આત્માને જોડ...આમ કરવાથી તારો આત્માય સિદ્ધના માર્ગે સંચરશે.

જાદો સયં સ ચેદા સવ્વળ્હૂ સવ્વલોગદરસી ય
પપ્પોદિ સુહમણંતં અવ્વાબાધં સગમમુત્તં ॥ ૨૧ ॥

હરિગીત

સ્વયમેવ ચેતક સર્વજ્ઞાની સર્વદર્શી થાય છે,
ને નિજ અમૂર્ત અનંત અવ્યાબાધ સુખને અનુભવે. (૨૯)

પંચાસ્તિકાયની આ ગાથામાં આચાર્યદેવ કહે છે કે, જીવનો સ્વભાવ પોતાની મેળે સર્વજ્ઞ થવાનો છે. દેહથી ભિન્ન આત્મતત્ત્વ છે, તેનામાં પોતાના સ્વભાવથી સર્વને જાણવા-દેખવાની તાકાત છે; જ્યાં જ્ઞાન-દર્શનની પૂર્ણતા થાય ત્યાં આનંદની પણ પૂર્ણતા હોય જ. જેને આત્માનું હિત કરવું હોય તેણે શું કરવું તેની આ વાત છે.

શરીર તે જડ છે, અજીવ છે; ભગવાન આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ છે. મારામાં જ સર્વજ્ઞસર્વદર્શી અને પૂર્ણ આનંદ થવાની તાકાત છે. પર્યાયમાં અલ્પજ્ઞતા હોવા છતાં હું સ્વયં મારા સ્વભાવથી પૂર્ણ જ્ઞાન-દર્શન-આનંદમય થઈ શકું છું. આવી પ્રથમ પ્રતીત કરવી જોઈએ. તે માટે પહેલાં સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ કરે છે.

નાસ્તિક કહે છે કે:-આ જગતમાં સર્વજ્ઞ છે જ નહિ એટલે કે કોઈ આત્મા ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણી શકે એવા જ્ઞાનવાળો હોય-એમ અમને ભાસતું નથી; કેમકે સર્વજ્ઞ પ્રત્યક્ષ દેખાતા નથી; જેમ ગધેડાના શિંગડા દેખાતાં નથી તેમ સર્વજ્ઞ દેખાતા નથી માટે સર્વજ્ઞ નથી-આમ નાસ્તિક કુતર્ક કરે છે. તમે તો કહો છો કે અનંતા સર્વજ્ઞો છે, એકેક જીવમાં સર્વજ્ઞ થવાનું સામર્થ્ય છે, અત્યારે મહાવિદેહમાં સીમંધર ભગવાન વગેરે સર્વજ્ઞ ભગવંતો બિરાજે છે. પણ અમને તો સર્વજ્ઞ દેખાતા નથી.

તો તેને અમે પૂછીએ છીએ કે હે ભાઈ! સર્વજ્ઞ નથી એમ તું કઈ રીતે કહે છે? શું આ કાળમાં ને આ ક્ષેત્રમાં જ સર્વજ્ઞ નથી? કે સર્વ કાળમાં ને સર્વ ક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞ નથી? આ કાળે આ ક્ષેત્રે સર્વજ્ઞ નથી એ તો બરાબર છે, પણ જગતમાં ક્યાંય સર્વજ્ઞ નથી એમ જો તું કહેતો હો તો શું તે ત્રણ લોકને અને ત્રણ કાળને જોયા છે? બધું ક્ષેત્ર જોયા વિના “અહીં સર્વજ્ઞ નથી” એમ કહી શકાય નહીં એટલે બધા ક્ષેત્રમાં ને બધા કાળમાં સર્વજ્ઞ નથી એમ કહેતાં તું જ ત્રણ કાળ ને ત્રણ લોકનો જાણનાર થઈ ગયો એટલે સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ થઈ ગઈ.

વળી ગધેડાંનાં શીંગડાં નથી, પણ ભેંસ વગેરેને તો શીંગડાં છે ને? તેમ આ ક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞ નથી, પણ પંચ વિદેહક્ષેત્રમાં તો સર્વજ્ઞ છે, માટે સર્વજ્ઞનો સર્વથા અભાવ નથી. જેમ “અમુક જગ્યાએ ઘડો નથી” એમ ક્યારે કહેવાય? કે જ્યારે તે ક્ષેત્ર જોયું હોય ત્યારે; તેમ “સર્વજ્ઞ નથી” એમ ક્યારે તું કહી શકે? કે તે બધું ક્ષેત્ર જોયું હોય તો. એટલે તેમાં સર્વજ્ઞ સિદ્ધ થઈ જાય છે. પોતે જે ક્ષેત્ર જોયું ન હોય તે ક્ષેત્રમાં “અહીં ઘટ નથી” અથવા “અહીં સર્વજ્ઞ નથી” એમ નિષેધ કરી શકાય નહિ.

જે સર્વજ્ઞ હોય તે સર્વજ્ઞનો નિષેધ કરી શકે નહિ; અને જેણે સર્વ કાળ સર્વ લોક જોયા ન હોય તે સર્વજ્ઞનો નિષેધ કરી શકે નહિ. દેખતો ના પાડે નહિ ને આંધળાનો વિશ્વાસ કરાય નહિ.

બીજી વાત: તું કહે છે કે “અમને સર્વજ્ઞ દેખાતા નથી” પણ ભાઈ! તું તો આવતી કાલની વાત પણ જાણી શકતો નથી, તો શું તેથી આવતી કાલનો અભાવ છે? નહિ. તેમજ

અમારા ચિત્તના ભાવને કે એક સૂક્ષ્મ પરમાણુને પણ તું જાણી શકતો નથી, તો શું અમારા ચિત્તનો કે પરમાણુનો અભાવ છે? નહિ જ. તેમ સર્વજ્ઞ તને તારા સ્થૂળ જ્ઞાનમાં ન જણાય તેથી કાંઈ સર્વજ્ઞનો અભાવ સિદ્ધ થતો નથી.

હવે નાસ્તિક પૂછે છે કે : તમે સર્વજ્ઞની અસ્તિ કઈ રીતે સિદ્ધ કરો છો ?

તો કહે છે કે :-અમે અમારા જ્ઞાનના અંશ ઉપરથી સર્વજ્ઞનું અનુમાન કરીએ છીએ. વિકાર ટાળીને જ્ઞાન કાયમ રહે છે. તો તે જ્ઞાનને ધરનાર જ્ઞાનસ્વભાવી આત્મામાં એકાગ્ર થઈ રહેતાં રાગ દ્વેષ છૂટીને પૂર્ણજ્ઞાન પણ પ્રગટી શકે છે-એમ અમારું અનુમાન છે અને જે અનુમાન છે તે બીજા કોઈને પ્રત્યક્ષ પણ જરૂર વર્તે છે. વળી સર્વજ્ઞના બાધકપ્રમાણનો અભાવ છે.

જ્ઞાનના અલ્પ ઉઘાડમાંથી વિશેષ ઉઘાડ આવતો દેખાય છે, તો તે ક્યાંથી આવ્યો? જ્ઞાનનો પૂર્ણ સ્વભાવ ભર્યો છે તેમાંથી જ તે વિશેષ જ્ઞાન આવ્યું છે, ને તેના અવલંબને પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટતાં સર્વજ્ઞતા પ્રગટે છે એમ સ્વભાવની પ્રતીતિપૂર્વક સર્વજ્ઞનું અનુમાન થાય છે.

જેમ લીંડીપીપરના સ્વભાવમાં દૃઢ પહોરી તીખાશ ભરી છે તે જ પ્રગટે છે તેમ આત્મામાં જ્ઞાનસ્વભાવ ત્રિકાળ પડ્યો છે, તેનું વીતરાગી વિજ્ઞાન થતાં તેમાંથી જ પૂર્ણાનંદમય સર્વજ્ઞદશા પ્રગટે છે. જ્ઞાન તરફ એકાગ્ર થતાં જ્ઞાન ખીલે છે, ને પૂર્ણ એકાગ્ર થતાં પૂરું જ્ઞાન પણ ખીલે છે. જુઓ! આમાં સર્વજ્ઞને સિદ્ધ કરતાં મોક્ષમાર્ગ પણ ભેગો જ આવી જાય છે.

આત્માનો જ્ઞાન સ્વભાવ છે. જ્ઞાન સ્વભાવને કબૂલીને તેમાં લીન થઈને સર્વજ્ઞ થયેલા આત્મા આ જગતમાં છે. જેને આત્માને કબૂલવો હોય તેણે આવો સર્વજ્ઞ સ્વભાવ કબૂલવો પડશે. સર્વજ્ઞતા ક્યાંય બહારથી આવતી નથી. પર્યાયને અંતરમાં એકાગ્ર કરતાં અલ્પજ્ઞતામાંથી સર્વજ્ઞતા થઈ જાય છે. તારો આત્મકલ્યાણનો માર્ગ નિમિત્ત અને રાગ રહિત એકલા ધ્રુવ સ્વભાવમાં પરિણતિને એકાગ્ર કરવી તે જ છે. એમ કહેનારા સર્વજ્ઞ દેવ તે જ દેવ છે, એમ કહેનારા ગુરુ તે જ સાચા ગુરુ છે ને એમ બતાવનારી વાણી તે જ શાસ્ત્ર છે. આ સિવાય બીજાને માને તો વ્યવહાર ખોટો છે અને બહારના અવલંબનમાં ધર્મ માને તે મૂઢ છે.

‘સર્વજ્ઞ છે’ તેને કોઈ બાધક પ્રમાણ નથી. આત્માનો સ્વભાવ જ જ્ઞાન છે. તેમાં શરીરાદિ તો ક્યાંય રહ્યાં, ને રાગાદિ પણ તેના સ્વભાવમાં નથી. આત્મામાં જ્ઞાનાદિ અનંતગુણો ત્રિકાળ ધ્રુવ છે, તેમાં ક્ષણે ક્ષણે પલટો થાય છે તે પલટો સ્વભાવના આશ્રયે થતાં જ્ઞાન-આનંદ વગેરે ખીલે છે, પણ કોઈ નિમિત્ત વગેરેના આશ્રયે જ્ઞાનાદિ ખીલતાં નથી. પર્યાયમાં રાગાદિ અને અલ્પજ્ઞતા છે. તે તો ઉપરનો ક્ષણિક ભાગ છે ને ધ્રુવ સ્વભાવ પૂર્ણ ત્રિકાળ છે. આત્મા ચૈતન્ય હીરો છે, તેની પર્યાયના એક પાસામાં જરાક ડાઘ છે, પણ જ્ઞાન-દર્શન-આનંદનો કંદ આખો ચૈતન્ય હીરો ડાઘવાળો નથી. એમ પર્યાયને ગૌણ કરીને ધ્રુવ આનંદકંદ ચિદાનંદ સ્વભાવને પ્રતીતમાં લઈને તેમાં એકાગ્રતા કરતાં આત્મામાંથી રાગાદિ નીકળીને પૂર્ણ જ્ઞાન-આનંદ પ્રગટે છે. સર્વજ્ઞતા થાય ત્યાં પૂર્ણ આનંદ હોય જ.

પહેલાં સાધક દશામાં અધૂરો આનંદ હતો; અજ્ઞાનીએ પરમાં સુખ અને આનંદ માન્યો હતો, તેને બદલે હું તો પરથી ભિન્ન ચિદાનંદ સ્વભાવ છું-એમ અંતરદષ્ટિનો વિષય કરતાં સ્વભાવમાંથી આનંદ પ્રગટ્યો ને પૂર્ણાનંદની પ્રતીત થઈ ગઈ. જૂઓ, આ સર્વજ્ઞની પ્રતીત!

હું મારા આત્મામાં પૂર્ણજ્ઞાન અને આનંદ પ્રગટ કરવા માગું છું તો મારા પહેલાં પૂર્ણજ્ઞાન-આનંદ પ્રગટ કરનારા જીવો થઈ ગયા છે, તે કેવા છે? ક્યાં છે? કેટલા છે? એમ નક્કી કરવું જોઈએ.

અનાદિકાળથી ક્રમે ક્રમે સર્વજ્ઞો થતા જ આવે છે, સિદ્ધલોકમાં એવા અનંત સિદ્ધો સર્વજ્ઞપણે બિરાજે છે, મહાવિદેહમાં સીમંધરાદિ તીર્થંકરો અને લાખો કેવળી ભગવંતો અત્યારે દેહસહિત સર્વજ્ઞપણે બિરાજે છે.

આ રીતે અનાદિકાળ, સિદ્ધલોક, મહાવિદેહ ક્ષેત્ર એ બધું કબૂલ્યા વિના સર્વજ્ઞને માની શકે નહિ. જે સર્વજ્ઞ થયા તે બધાય પોતાના આત્મામાંથી જ થયા છે-એમ નક્કી કરીને પોતે પોતાના આત્માના સર્વજ્ઞ સ્વભાવની પ્રતીતિ કરવી તે પ્રથમ ધર્મ છે.

કેવળી સર્વજ્ઞ કેવા હોય? ક્યાં હોય? તે સર્વજ્ઞતા ક્યાંથી પ્રગટે? તે સર્વજ્ઞતાના સાધક સંતોની દશા કેવી હોય? ને સર્વજ્ઞનાં કહેલાં શાસ્ત્રો કેવાં હોય? આ બધું નક્કી કર્યા વિના ધર્મ થાય નહિ.

જેમ એક ને એક બે થાય તેમાં કોઈ ડાહ્યો માણસ તો ના ન પાડે તેમ સર્વજ્ઞતા જગતમાં સિદ્ધ છે તેની કોઈ ના પાડી શકે નહિ.

કુંદકુંદાચાર્ય ભગવાન કહે છે કે અહો! “ જાદોસયં સ ચેદા સવ્વળ્હુ ” આત્મા સ્વયં પોતાના સ્વભાવથી સર્વજ્ઞ થાય છે. પોતાના સ્વાધીન સર્વજ્ઞ સ્વભાવની પ્રતીત કરવી તે જ પરમાત્મા થવાનો ઉપાય છે. જેને અવતાર જોઈતો ન હોય, જેને ભવનાં દુઃખનો ભય લાગ્યો હોય ને આત્માની પૂર્ણાનંદ પરમાત્માદેશા પ્રગટ કરવાની ઘગશ હોય તે સર્વજ્ઞનો નિર્ણય કરીને યુક્તિ, આગમ, અનુભવપ્રમાણથી પોતાના આત્માના સર્વજ્ઞ સ્વભાવનો નિર્ણય કરો, તેની પ્રતીત કરો ને તેમાં અંતર્મુખ થઈને પરિણતિની એકાગ્રતા કરો-આ સર્વજ્ઞ થવાનો ઉપાય છે. જુઓ! અલ્પજ્ઞતા છે, રાગ છે, નિમિત્ત છે પણ તેના આશ્રયે સર્વજ્ઞતા થતી નથી. સર્વજ્ઞતા તો પોતાના ધ્રુવ સ્વભાવમાંથી જ પ્રગટે છે.

અહો! ધીરો થઈને ચૈતન્યના સ્વભાવનો વિચાર કર. ક્યાં વળવાથી સર્વજ્ઞતા ખીલે? સર્વજ્ઞતા છે, તેનો ઉપાય કરનારા અને કહેનારા પણ છે, તેનાથી વિપરીત કહેનારા પણ છે. માટે પરીક્ષા કરીને સર્વજ્ઞને, સર્વજ્ઞતાને સાધનારા સંતોને, તથા તેમણે કહેલા સર્વજ્ઞતાના ઉપાયને જાણવા જોઈએ. ટકાની ત્રણ તોલડી લેવા જાય તો ય ત્યાં ટકોરા મારીને પરીક્ષા કરે છે, જો તેને સર્વજ્ઞ થવું હોય-પૂર્ણાનંદ પ્રગટ કરવો હોય તેણે જ્ઞાનમાં પરીક્ષા કરીને સર્વજ્ઞને નક્કી કરવા જોઈએ અને તેના જેવો પોતાના આત્માનો સર્વજ્ઞસ્વભાવ છે તેને પરખવો જોઈએ.

“ પારખ્યાં માણેક મોતિયાં, પરખ્યાં હેમ કપૂર;

પણ એક ન પરખ્યો આતમા, ત્યાં રહ્યો દિગ્મૂઢ.”

માટે અહીં આચાર્ય ભગવાન આત્માનો સર્વજ્ઞ સ્વભાવ ઓળખાવે છે. અહો! સ્વયં આત્મા જ સર્વજ્ઞતાપણે પરિણમે છે-આવો નિર્ણય કરે તેને અંતરમાં મુક્તિનો માર્ગ ખૂલ્યા વિના રહે નહિ, તેને કોઈ જાતનો સંદેહ રહે નહિ. સ્વભાવ શું? પર્યાય શું? વિકાર શું? નિમિત્ત શું?-તે બધાની ઓળખાણ કરીને સ્વભાવ તરફ વળે તો મુક્તિમાર્ગ પ્રગટે. આ સિવાય બીજા કોઈ ઉપાયે મુક્તિમાર્ગ પ્રગટે નહિ ને સંદેહ ટળે નહિ.

:પર:

વૈશાખ સુદ ૨

જ્યાં જ્ઞાન ન થાય ત્યાં દર્શન પૂર્ણ થાય-અનંતા ગુણોની દશા પૂર્ણ થાય-એમ અનંત ગુણવાળા આત્માની પ્રતીત કર.

સર્વજ્ઞ પ્રત્યક્ષ પૂર્ણ દેખાય તેથી કાંઈ તેનો નિષેધ ન થઈ શકે, પણ અનુમાનથી નક્કી કરવું જોઈએ. જેમ આવતી કાલનો દિવસ પ્રત્યક્ષ જણાતો નથી પણ આવતીકાલ આવશે ત્યારે તે વખતના માણસો તો તેને પ્રત્યક્ષ જોશેને? તેમ આ ક્ષેત્રે સર્વજ્ઞ નથી પણ મહાવિદેહ વગેરે ક્ષેત્રે સર્વજ્ઞ છે એમ અનુમાનથી નક્કી થઈ શકે છે. અને અહીં જે અનુમાનથી નક્કી થઈ શકે તે ત્યાંના લોકોને તો પ્રત્યક્ષ છે. આ રીતે સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ છે. સર્વજ્ઞને નક્કી કરવામાં નિશ્ચયથી તો પોતાનો સ્વભાવ નક્કી કરવાનો છે કે મારો સ્વભાવ આવો પૂર્ણ છે-એમ સ્વભાવ સન્મુખ થતાં પર્યાયનો અપૂર્વ પલટો થઈ જાય છે...ને આત્મા આનંદપૂર્વક સિદ્ધના માર્ગે સંચરે છે.

ધર્માત્મા પ્રત્યે પ્રમોદ

જેને ચૈતન્યને સાધવાનો ઉત્સાહ છે તેને ચૈતન્યના સાધક ધર્માત્માને દેખતાં પણ ઉત્સાહ અને ઉમળકો આવે છે : અહા! આ ધર્માત્મા ચૈતન્યને કેવા સાધી રહ્યા છે! એમ તેને પ્રમોદ આવે છે, અને હું પણ આ રીતે ચૈતન્યને સાધું-એમ તેને આરાધનાનો ઉત્સાહ જાગે છે. ચૈતન્યને સાધવામાં હેતુભૂત એવા સંતગુરુઓને પણ તે આત્માર્થી જીવ સર્વ પ્રકારની સેવાથી રાજાની જેમ રીઝવે છે ને સંત-ગુરુઓ તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈને તેને આત્મપ્રાપ્તિ કરાવે છે.

ચાલને....મારી....સાથ....મોક્ષમાં

શ્રી નિયમસારના ૧૩૩ મા કલશ ઉપર ગુરુદેવના ભાવભીનાં પ્રવચનોનું શ્રવણ કરતાં હૃદયમાં જે હર્ષભરી ઉર્મિઓ જાગી તે આ કાવ્યમાં ગૂંથાણી છે. અહા! સંતો કેવા સ્નેહથી શિષ્યજનને પોતાની સાથે મોક્ષમાં લઈ જાય છે!!

(સહજ ગુણઆગરો....એ રાગ)

હે સખા! ચાલને....મારી સાથ મોક્ષમાં
છોડ પરભાવને....ઝૂલ આનંદમાં.....
નિજ સાથ મોક્ષમાં લઈ જવા ભવ્યને,
શ્રી મુનિરાજ સંબોધતા વ્હાલથી..... હે સખા!
સાંભળી બુદ્ધિને વાળીને અંતરે,
મગ્ન થા પ્રેમથી સુખના સાગરે;
નિજ સ્વરૂપને એકને ગ્રહ તું,
એ જ આગમ તણા મર્મનો સાર છે.... હે સખા!
સૂણ પુરુષ તો સૂણી આ શિખને,
હર્ષથી ઉલ્લસી છોડે પર ભાવને;
પરમાનંદ-ભરપૂર નિજ પદ ગ્રહી,
શુદ્ધ સ્વરૂપમાં વેગથી તે વળે..... હે સખા!
અમે જશું મોક્ષમાં, કેમ તને છોડશું?
આવજે મોક્ષમાં તું અમ સાથમાં....
ભવ્ય નિજ પદને સાધજે ભાવથી,
શિખ આ સંતની શીઘ્ર તું માનજે..... હે સખા!
તીર્થપતિ મોક્ષમાં જાય છે જે ભવે,
ગણપતિ પણ જરૂર જાય છે તે ભવે,
શિષ્ય એ સંતના રત્નત્રય સાધીને....
સંતની સાથમાં મોક્ષમાં જાય છે.... હે સખા!

તીર્થ મહિમા

રત્નત્રયરૂપ ભાવતીર્થવડે સંસાર તરતાં તરતાં, જે પવિત્ર સંતોએ પોતાની પાવન ચરણરજ વડે ભૂમિને પણ તીર્થરૂપ પૂજ્ય બનાવી તે સંતોને નમસ્કાર હો, તેમની સાધનાભૂમિરૂપ તીર્થને નમસ્કાર હો.

તીર્થનો અપાર મહિમા છે કે એની યાત્રા કરતાં અનેક આરાધક જીવોનું સ્મરણ થાય છે ને જિજ્ઞાસુને આત્મસાધનાની પ્રેરણા જાગે છે. તીર્થભૂમિ તો દેવભૂમિ છે; દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની પૂજામાં દેવની પૂજાનું જે સ્થાન છે લગભગ તે જ સ્થાન તીર્થપૂજાનું છે. તીર્થયાત્રા કરનાર મુમુક્ષુયાત્રિક તીર્થયાત્રા વખતે સંસારથી પાર કોઈ અનેરા શાંત વાતાવરણમાં અધ્યાત્મભાવનાઓની ઊર્મિઓનો આનંદ મહાલે છે.-અને તેમાંય, જો તે તીર્થયાત્રા કોઈ ધર્માત્મા-સંતની સાથે હોય તો એના મહિમાનું શું કહેવું ?

આપણા આ ગ્રંથનાયક પૂ. શ્રી કાનજીસ્વામીએ હજારો યાત્રિકો સાથે ભારતના મહાનતીર્થોની ઉલ્લાસ અને ભક્તિપૂર્વક યાત્રા કરીને જૈનશાસનમાં એક સોનેરી ઇતિહાસ રચ્યો છે. એ સમ્મેદશિખર ને એ પાવાપુરી, એ રાજગૃહી ને એ ચંપાપુરી, એ ગીરનાર ને એ શત્રુંજય, એ સિદ્ધવરકૂટ ને એ બડવાની, ઊંચા ઊંચા અડોલજોગી એ બાહુબલી ને એ પાવનધામ પોન્નૂર, એ રત્નપ્રતિમાને સિદ્ધાંતગ્રંથો.....એ અયોધ્યા ને એ હસ્તિનાપુરી, એ શૌરપુરી ને એ કાશી....એ મથુરા ને એ ખંડગિરિ, ઉદયગિરિ, એ કુંથલગિરિ-દ્રોણગિરિ ને મુક્તાગિરિ...અહા, કેવા કેવા એ તીર્થો!! ને કેવી ભાવભીની એ યાત્રા!!-એનાં સ્મરણો પણ એ સાધક સંતો પ્રત્યે ને એ સાધનાભૂમિ પ્રત્યે કેવી આનંદની ઊર્મિઓ જગાડે છે! વાહ રે વાહ! સંતો તમારી આત્મસાધના! વાહ તમારી તીર્થભૂમિ! અને ધન્ય એની યાત્રા!

જગતમાં સંતના દર્શનનો પરમ મહિમા છે; અને તીર્થના દર્શનનો પણ અપાર મહિમા છે; એકેકનો પણ આટલો મહિમા છે તો પછી, તીર્થ અને સંત એ બન્નેના દર્શન એક સાથે થાય. એના મહિમાની શી વાત! તીર્થધામમાં સંત ઊભા હોય ને એ તીર્થનો મહિમા સમજાવતા હોય એવા ધન્ય પ્રસંગો ગુરુપ્રતાપે આપણને યાત્રામાં પ્રાપ્ત થયા....એક વાર નહિ પણ આઠ વાર! -આઠ વાર! જી....હા....આઠ વાર, બે વાર બાહુબલી-પોન્નૂરયાત્રા એકવાર સમ્મેદશિખરયાત્રા, ત્રણવાર ગીરનારયાત્રા ને બે વાર શત્રુંજયયાત્રા-ગણો જોઈએ, કેટલી યાત્રા થઈ? હજી ભોપાલ તરફ ગયા તે વખતની સિદ્ધવરકૂટ, પાવાગીર વગેરેની યાત્રા તો આમાં ગણતા નથી.

અહા, ગુરુદેવ સાથે નવા નવા તીર્થોની યાત્રા કરતાં નવો નવો આહ્લાદ જાગતો હતો. યાત્રિકોને એમ થતું કે કોઈ મહાન પુણ્યોદયે આ પવિત્રયોગ પ્રાપ્ત થયો છે. આવા મહાન તીર્થોની યાત્રા ને આવા પવિત્ર સંતોનો યોગ -ખરેખર સંસારના સર્વ કલેશોને ભૂલાવી દે છે. સંતના શરણમાં કે તીર્થના આવાસમાં જીવન આનંદિત બને છે, આરાધનાનો ઉત્સાહ જાગે છે, આરાધક જીવો પ્રત્યે પરમ બહુમાન જાગે છે. સમયસારમાં તથા ભગવતી આરાધના વગેરેમાં વીતરાગી આચાર્યોએ માત્ર સમ્યગ્દર્શનધારક સંતધર્માત્માનો પણ કેટલો અગાધ મહિમા સમજાવ્યો છે!-જે વાંચતા પણ મુમુક્ષુને રોમે રોમે પ્રસન્નતા થાય તો એવા ધર્માત્મારૂપ તીર્થના સાક્ષાત્ દર્શનની શી વાત!! અહા, આત્માનો સાક્ષાત્કાર પામેલા જીવોની મુદ્રાનું દર્શન પ્રાપ્ત થવું તે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થવા સમાન છે. આ કાળે તો સાક્ષાત્ ભગવાનના દર્શન જેટલો જ ધર્માત્માના દર્શનનો મહિમા છે. જેમ સમ્મેદશિખર વગેરે પાવન તીર્થોનું દર્શન તીર્થકરભગવંતોને યાદ કરાવે છે તેમ ચૈતન્ય સાધક ધર્માત્માનું દર્શન પણ પૂર્ણ પરમાત્મપદનું સ્મરણ કરાવીને તેને સાધવાની પ્રેરણા જગાડે છે. જેમ તીર્થના દર્શન માટે જીવો (અગાઉ-તો પગપાળા જતા ને માંડ બે ત્રણ વર્ષે યાત્રા થતી) ગમે તેટલી મુશ્કેલી હોંશથી ઓળંગીને પણ તીર્થયાત્રા કરે છે, તેમ મોક્ષનો યાત્રિક એવો આત્માર્થી જીવ જગતની ગમે તેવી મુશ્કેલીઓને પણ હોંશથી ભોગવીને ધર્માત્માનો સાક્ષાત્કાર કરે છે....તેની છાયામાં રહે છે. પ્રત્યક્ષ ધર્માત્મા પ્રત્યે પરમ પ્રીતિ-ભક્તિરૂપ ઉલ્લાસભાવ જેને ન જાગે તેને તીર્થ પ્રત્યે પણ ખરો ઉલ્લાસ હોતો નથી; કેમકે તીર્થોનો સંબંધ તો ધર્માત્માના ગુણોની સાથે છે; જગતમાં જે કોઈ તીર્થ હોય તે કોઈપણ

:૫૬:

વૈશાખ સુદ ૨

આરાધક સંતના નિમિત્તે તીર્થ બન્યું હોય છે. તો પછી આરાધક સંત પોતે સાક્ષાત્ બિરાજતા હોય-તે સ્થાન તો તીર્થધામ બને એમાં શું આશ્ચર્ય! જ્યાં ધર્માત્મા બિરાજે છે ત્યાં તીર્થ જ છે, એની વાણી પણ તીર્થ છે. અહા, આવા તીર્થ, અને એમની સાથે જ તીર્થયાત્રા,-એમ ડબલ તીર્થની પ્રાપ્તિથી મુમુક્ષુના હર્ષની શી વાત! વિશ્વના શ્રેષ્ઠ સુયોગની પ્રાપ્તિથી આનંદિત થયેલો મુમુક્ષુ ભવોભવનાં બંધનને ક્ષણમાં ભેટી નાંખે છે ને સાધકભાવનો પુરુષાર્થ ઉપાડે છે.

સન્તો અને તીર્થોનો ગમે તેટલો મહિમા કરીએ પણ એમના સાક્ષાત્ સેવનવડે જ ખરો લાભ પામી શકાય છે. સંતસમાગમની ને તેમની સાથેની તીર્થયાત્રાની ખરી મોજ અવારનવાર આપણને ચખાડીને ગુરુદેવે જીવનભર યાદ રહી જાય એવો જે આનંદ કરાવ્યો છે ને હજી કરાવી રહ્યા છે. તે ખરેખર તેઓશ્રીનો મહાન ઉપકાર છે.

(અભિનંદન-ગ્રંથમાંથી)

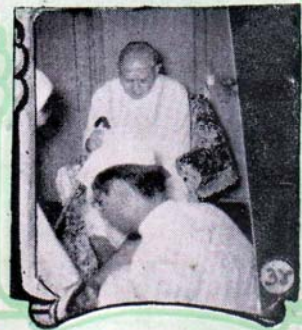

ભવના અભાવ માટેનો ભવ

ગુરુદેવ ઘણા ભાવથી કહે છે કે : આ એક ભવ અનંત ભવના અભાવ માટે મળ્યો છે. આ ભવ, ભવને વધારવા માટે હોઈ શકે નહીં. અરે આ ભવમાં ભવનો અભાવ ન કર્યો તો ક્યારે કરીશ? ભવના અભાવરૂપ ભવવું-એટલે કે મોક્ષ તરફ પરિણમવું તે આ ભવમાં કરવાનું છે.

श्री कानजीस्वामी-हीरकजयंती-अभिनंदन-अंक

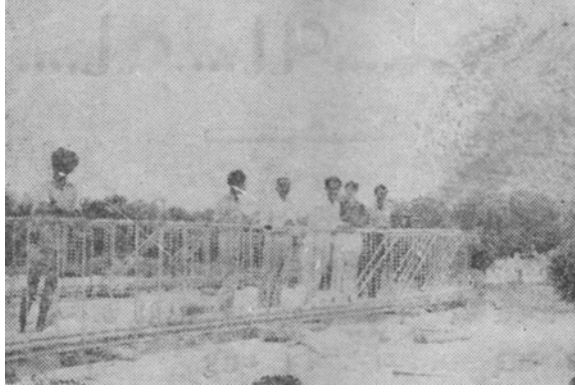
हीरक जयन्ती अभिनन्दन ग्रंथ

श्री कानजीस्वामी-हीरकजयंती-अभिनंदन-अंक

हीरकजयन्ती अभिनन्दन ग्रंथ

“આત્મધર્મ”ના ગતાંકમાં પહેલે પાને આપણે બે ચિત્રો આપ્યા હતા, તેમાં એક ચિત્ર ઉપર મુજબ હતું. એ ચિત્ર નથી તો કલકત્તાના હાવરાબ્રીજનું કે નથી બીજી કોઈ નદીના પૂલનું.-એ દશ્ય તો છે સોનગઢના જિનમંદિરનું! હજી તમે ન ઓળખ્યું? સં. ૨૦૧૨માં જ્યારે સોનગઢનું મોટું જિનમંદિર બંધાતું હતું અને તેની છત ભરાતી હતી ત્યારે છતની નીચેના બીમની મજબૂતી માટે તેમાં વચ્ચે જે લોખંડના સળિયા બાંધવામાં આવેલા, તે જ ઉપરના ચિત્રમાં દેખાય છે. આ ઉપરથી જિનમંદિરની ભવ્યતાનો ને મજબૂતીનો ખ્યાલ આવી શકશે.

ચાર ભાઈ ક્ક ક્ક ક્ક

ચાર ભાઈ છે....મહા સુંદર, મહા પવિત્ર, મહા સમર્થ.....એની માતા છે જિનવાણી....એના પિતા છે એક મુનિરાજ....એનું મોસાળ છે મહાવિદેહમાં.....એનું જન્મસ્થળ છે પોન્નૂરધામ. ચારેય ભાઈઓ ઝરીયનના સુંદર વસ્ત્રાભૂષણથી સોનગઢના સ્વાધ્યાયમંદિરમાં શોભી રહ્યા છે....કહાનગુરુને એ ચારેય ભાઈઓ બહુજ વહાલા છે, ને એમની પાસેથી હંમેશા કંઈક ને કંઈક નવું જાણે છે. જોકે તેમને બીજા પણ કેટલાક ભાઈઓ છે, પણ આ ચાર ભાઈઓ તો જૈનશાસનમાં અજોડ છે....અનેક સંતમુનિઓએ તેમનું બહુમાન કર્યું છે....ને કોઈક મુનિઓએ તેમની ટીકા પણ કરી છે....

ઓળખ્યા તમે એ ચાર ભાઈને...

‘આત્મધર્મ’ના આવતા અંકમાં તમને એ ચારે ભાઈઓના દર્શન થશે.

દ....સ.... વા....ર્તા....

ધર્મપ્રેમી બાલબંધુઓ, આ વૈશાખ સુદ બીજે ગુરુદેવનો જન્મોત્સવ; જન્મોત્સવ તો ખરો, પણ હીરકજન્મોત્સવ બહુ આનંદનો ઉત્સવ. એ જન્મોત્સવના આનંદનિમિત્તે આ ખાસ અંક બહાર પાડ્યો છે. આ અંકમાં તમારા માટે કંઈક સાડું સાડું તમને ગમે એવું આપું.

બોલો જોઈએ, તમને શું ગમે ?

અમને તો સારી મજાની વાર્તા ગમે.

શેની વાર્તા ગમે ?

ધર્મની વાર્તા બહુ ગમે.

ધર્મની વાર્તામાં કોની વાર્તા ગમે ?

કોઈ ભગવાનની, કોઈ મુનિની, કોઈ ધર્માત્માની, કોઈ સતીની કોઈ સિંહની, વાઘની, હાથીની-એવી એવી વાર્તા અમને ગમે.

સાડું; તો તમને ગમે છે એવી જ વાર્તા આ અંકમાં આપીએ છીએ.

પણ કેટલી વાર્તા આપીશું ?

દસ !

દસ વાર્તા ! ઠીક ચાલો દસ વાર્તા આપીએ; પણ હોંશથી ને આનંદથી વાંચજો. વાંચીને તેમાંથી ધર્મનો બોધ લેજો.

* * *

વાર્તા પહેલી

વર્ષાતપનું પારણું

આઠ ભવના સાથીદાર ઋષભદેવ અને શ્રેયાંસકુમારના સંબંધનો આ પ્રસંગ છે.

વૈશાખ સુદ ત્રીજનો દિવસ છે.

વૈશાખ સુદ બીજની રાતે શ્રેયાંસકુમારને સ્વપ્ન આવ્યું કે અહા ! મારે આંગણે કલ્પવૃક્ષ આવ્યું છે ! દેવો મારા આંગણે વાજાં વગાડે છે, પુષ્પવૃષ્ટિ થાય છે...ઈત્યાદિ મહામંગલ સ્વપ્નથી શ્રેયાંસકુમાર બહુ પ્રસન્ન થાય છે.

વૈશાખ માસ એટલે શેરડીની મોસમ !.....શેરડીના નિર્દોષ રસના ઘડા ભરી ભરીને પ્રજાજનો શ્રેયાંસકુમારને ત્યાં મૂકી જાય છે.....

ભોજન સમયે એક અવધુત યોગી ચૈતન્યના પ્રતપનમાં મસ્ત ચાલ્યા આવે છે. આત્મસાધનામાં મસ્ત એ યોગીને એક વર્ષના ઉપવાસ થઈ ચૂક્યા છે. એ છે ભગવાન આદિનાથ મુનિરાજ ! તેમને જોતાં જ શ્રેયાંસકુમારને તેમની સાથેના ભવોભવના સંસ્કાર તાજા થાય છે, તેમની સાથેના મુનિવરોને દીધેલા આહારદાનનું સ્મરણ થાય છે....ને પરમ ભક્તિપૂર્વક વર્ષ ઉપરાંતના તપસ્વી યોગીરાજને પોતાના આંગણે વિધિપૂર્વક પડગાહન કરીને નવધાભક્તિથી શેરડીના રસનું આહારદાન કરે છે....ભરતક્ષેત્રમાં આ ચોવીસમાં મુનિરાજને આહારદાન દેવાનો એ પ્રસંગ અસંખ્ય વર્ષોના અંતરે આ પહેલવહેલો બન્યો. ભરતચક્રવર્તી જેવાએ ભક્તિથી તેની અનુમોદના કરી....ને પછી શ્રેયાંસકુમાર દીક્ષિત થઈને ભગવાન આદિનાથના ગણધર બન્યા...ને છેવટે અક્ષયપદ પામ્યા.

-:આ છે અક્ષયત્રીજનો ટૂંકો ઇતિહાસ:-

વાર્તા બીજી

નેમ-રાજુલ વૈરાગ્ય

નેમિનાથ ભગવાનની જાન જુનાગઢ નજીક આવી પહોંચી ત્યાં તો પશુઓના કરુણ ચિત્કાર સાંભળીને ભગવાને રથ અટકાવી દીધો...એ વૈરાગી મહાત્માનું હૃદય પશુઓના કરુણ ચિત્કાર કેમ સહન કરી શકે? જગતમાં વીતરાગી અહિંસાનો શંખ ફૂંકવા અવતરેલા એ સંત પોતાના જ નિમિત્તે થતી પશુહિંસાને કેમ સાંખી શકે!! એમણે રથ પાછો વાળી દીધો....ન પરણવાનો નિર્ધાર કરીને એ તો ગીરનારધામમાં ચાલ્યા ગયા ને મુનિ થઈ ને આત્મસાધનામાં તત્પર થયા.

આ બાજુ નેમસ્વામીનો રથ પાછો ફર્યાના ને તેમના વૈરાગ્યના સમાચાર સાંભળીને રાજમતીએ કેટલું આકંઠ કર્યું હશે!!-ના, ના! એ તો રાજમતી હતી,-ન તો એણે આકંઠ કર્યું કે ન તો માતા-પિતાની અનેક સમજાવટ છતાં એણે બીજે પરણવાનો વિચાર કર્યો;-એણે તો વૈરાગ્યમાર્ગ અંગીકાર કર્યો. જે માર્ગે સ્વામી નેમિનાથ સંચર્યા એ જ મારો માર્ગ!-એવા દૃઢ નિર્ધાર સાથે એ પહોંચી ગઈ ગીરનારધામમાં....તે તલ્લીન બની આત્મ સાધનામાં-ધન્ય બની સૌરાષ્ટ્રની ધરા!

એ નેમ અને રાજુલનું જીવન આજેય જગતને આદર્શ વૈરાગ્યજીવનનો સન્દેશ આપી રહ્યું છે.

卐

વાર્તા ત્રીજી

લવ-કુશ વૈરાગ્ય

રાજા રામચંદ્રજીના બે પુત્રો : લવ અને કુશ.

ઈન્દ્રસભામાં રામ-લક્ષ્મણના પ્રેમની પ્રસંશા થઈ, દેવો તેની પરીક્ષા કરવા આવ્યા...તેમણે કૃત્રિમ વાતાવરણ ઊભું કરી લક્ષ્મણને કહ્યું કે રાજા રામચંદ્રજી સ્વર્ગવાસ પામી ગયા...એ સાંભળતાં જ “હા...રામ!” એમ કહેતાંક લક્ષ્મણજી સિંહાસનમાં ઢળી પડયા

ને તેમના પ્રાણ ઊડી ગયા....રામચંદ્રજી તીવ્ર પ્રેમને લીધે લક્ષ્મણનાં મૃતશરીરને ખભે ઉપાડીને સાથે ફેરવે છે.

આ બાજુ લવ અને કુશ બન્ને કુમારો કાકાનું મૃત્યુ ને પિતાની આવી દશા દેખીને સંસારથી વૈરાગ્ય પામે છે....ને રામચંદ્રજી પાસે આવી હાથ જોડીને કહે છે કે પિતાજી! આ અસાર સંસારની સ્થિતિ જોઈને અમારું ચિત્ત સંસારથી વિરક્ત થયું છે...હવે અમે દીક્ષા લઈને મુનિ થઈશું ને આત્માને સાધીને કેવળજ્ઞાન પામીશું-માટે અમને રજા આપો. અંતરમાં જોયેલો જે સિદ્ધનો માર્ગ, તે માર્ગે હવે અમે વિચરશું.-આમ કહી અમૃતસાગર મુનિરાજ પાસે જઈને બન્ને ભાઈઓએ દીક્ષા લીધી, ને ચૈતન્યમાં લીન થઈ, કેવળજ્ઞાન પામી પાવાગઢ સિદ્ધક્ષેત્રથી મુક્તિ પામ્યા.-એ પાવાગઢથી પાંચ કરોડ મુનિવરો મુક્તિ પામ્યા છે. ત્યાંની યાત્રાવખતે ગુરુદેવે ગવડાવ્યું હતું કે-

ધન્ય લવ-કુશ મુનિ આતમહિતમેં છોડા સબ રાજપાટ....કિ તુમને છોડા સબ સંસાર. રામ છોડા, અયોધ્યા છોડા, જાના જગત અસાર કિ તુમને છોડા સબ સંસાર

અહા, ધન્ય એ રાજકુમારોનું જીવન!

卐

વાર્તા ચોથી

સી....તા.... વૈ....રા....ગ્ય

રાજા રામે લોકોપવાદના ભયથી સીતાને ત્યાગી દીધા; પછી સીતાના બે પુત્રો લવ-કુશે મોટા થઈને લડાઈમાં રામ-લક્ષ્મણને હરાવ્યા....પરસ્પર ઓળખાણ થતાં સીતાજીને ફરી અયોધ્યા તેડાવવાની વાત થઈ; સીતાજીના શીલસંબંધી લોકોનો સંદેહ દૂર કરવાને લોકોમાં તેમના શીલની પ્રસિદ્ધિ કરવા રામચંદ્રજીએ સીતાજીની અગ્નિ પરીક્ષા યોજી. યોજના પ્રમાણે મોટો અગ્નિકુંડ તૈયાર થયો, અને, પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતોના સ્મરણપૂર્વક, એ ભડભડતા અગ્નિકુંડમાં સીતાજી કૂદી પડ્યા, સર્વત્ર હાહાકાર ઇવાઈ ગયો...

એક તરફ અહીં અગ્નિની ભડભડતી જ્યોત પ્રગટી છે, તો બીજી તરફ એક મહા મુનિરાજને કેવળજ્ઞાનની ઝગઝગતી જ્યોત પ્રગટી છે; ત્યાં ઉત્સવ મનાવવા જઈ રહેલા

:૬૨:

વૈશાખ સુદ ૨

દેવોએ સીતાજીની અગ્નિ પરીક્ષાનું દશ્ય જોયું....ને તરત જ મૂશળધાર વરસાદ વડે અગ્નિના સ્થાને જલસરોવર કરી દીધું, વચ્ચે કમળની રચનામાં સીતાજી શોભતા હતા...દેવોએ સીતાજીના શીલની પ્રસંશા કરીને તેના શીલમહિમાને જગપ્રસિદ્ધ કર્યો.

હવે રાજા રામ સીતાને કહે છે : દેવી! અયોધ્યામાં ચાલો...પણ ધર્માત્મા સીતા વૈરાગ્યથી કહે છે કે : હવે અમારે સંસાર જોઈતો નથી, હવે તો અમે દીક્ષા લઈ, આ અસાર સંસારને છોડીને આત્મકલ્યાણ કરશું. એમ કહી, રામને અને લવ-કુશ જેવા પુત્રોને પણ છોડીને, વાળનો લોચ કરીને પૃથ્વીમતિ આર્યિકાના સંઘમાં સમાઈ જાય છે. સીતાના વૈરાગ્યપ્રસંગે રામચંદ્રજી મૂર્છા પામી જાય છે.-આ કથા આપણને શીલ અને વૈરાગ્યનો સન્દેશ આપે છે.

卐

વાર્તા પાંચમી

સપ્તર્ષિ મુનિભગવંતો

વીસમા તીર્થંકરના શાસનની વાત છે. એ ધન્યકાળે એક સાથે સાત મુનિવરો ભરતભૂમિને પાવન કરતા હતા; મનુ, સુરમનુ, નિચય, સર્વસુંદર, જયવાન, વિનય અને સંજય-એ સાતેય મુનિવરો સગા ભાઈ હતા, મહા ઋદ્ધિવંત હતા, ચરમશરીરી હતા. એ વખતે મથુરાનગરીમાં રાજાશત્રુઘ્ન રાજ્ય કરતા હતા; ચરમેન્દ્રકૃત ધોર મરકીનો ઉપદ્રવ ત્યાં ચાલી રહ્યો હતો. એવામાં આ સાતેય આકાશવિહારી મુનિવરો મથુરાનગરીમાં પધાર્યા. તેમના પ્રભાવથી મરકીનો ધોર ઉપદ્રવ શાંત થઈ ગયો, ફળફૂલથી નગરી ખીલી ઊઠી....નગરજનોનાં હૃદય પણ ભક્તિથી ખીલી ઉઠયા. આખી નગરીએ આનંદોત્સવપૂર્વક મુનિવરોનાં દર્શન-પૂજન કર્યાં. મથુરામાં આજેય એ સપ્તર્ષિ ભગવંતોના પ્રતિમા શોભી રહ્યા છે.

મથુરાથી ચાતુર્માસ દરમિયાન આ મુનિવરો અયોધ્યાતીર્થની વંદના કરવા આવેલા પણ અર્હતદાસશેઠે ભ્રમથી તેમને સ્વેચ્છાચારી માની, આદર ન કરેલો; પછી તેમના મહિમાની ખબર પડતાં મથુરા જઈ ભક્તિથી વંદન-પૂજન કર્યું. સીતાજીએ અયોધ્યાપુરીમાં આ મુનિવરોને ભક્તિથી આહારદાન કર્યું.

જગતમંગલકારી એ મુનિભગવંતોને નમસ્કાર હો.

卐

વાર્તા છઠી

સૌરાષ્ટ્રની શ્રુતવત્સલ સંતત્રિપુટી

સૌરાષ્ટ્રના ગીરનારધામ ઉપરનું શ્રુતવત્સલ-સંતત્રિપુટીનું આ દશ્ય જોતાં જ એ શ્રુતવત્સલ-સંતત્રિપુટી પ્રત્યે અને શ્રુતજ્ઞાન પ્રત્યે ભક્તિથી હૃદય ભીંજાઈ જાય છે. લગભગ બે હજાર વર્ષ પહેલાં ગીરનારની ચંદ્રગૂઝામાં ધરસેનાચાર્યદેવ બિરાજતા હતા, વીરપ્રભુની પરંપરાથી ચાલ્યું આવતું અંગ-પૂર્વનું એકદેશ જ્ઞાન તેમને હતું. તેઓ ભારે શ્રુતવત્સલ હતા. આ અંગપૂર્વની જ્ઞાનપરંપરા અચ્છિન્ન ટકી રહે એવી ભાવનાથી તેમણે બે મુનિઓને બોલાવ્યા. બન્ને સમર્થ મુનિવરો આવી રહ્યા હતા ત્યારે અહીં ધરસેનસ્વામીએ મંગળસ્વપ્ન જોયું કે બે ધોરી બળદ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક ચરણોમાં નમી રહ્યા છે. શાસનની ધૂરા વહન કરી શકે એવા બે મુનિઓના આગમનસૂચક સ્વપ્ન જોતાં “શ્રુતદેવતા જયવંત હો” એવા આશીર્વચન આચાર્યદેવના મુખથી નીકળ્યા.

પછી બન્ને મુનિઓની પરિક્ષા કરીને, તેમને સર્વજ્ઞપરંપરાથી ચાલ્યું આવતું શ્રુતજ્ઞાન આપ્યું.-એમાંથી સિદ્ધાંતશાસ્ત્રો ષટ્ચંડાગમ રચાયા, ને અંકલેશ્વરમાં જેઠ સુદ પાંચમે એ શ્રુતજ્ઞાનની પૂજાનો મોટો મહોત્સવ ચતુર્વિધસંઘે ઊજવ્યો....ત્યારથી એ દિવસ ‘શ્રુતપંચમી’ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો, જે આજે પણ જૈન શાસનમાં સર્વત્ર ઉજવાય છે.

નમસ્કાર હો એ જિનવાણીરક્ષક શ્રુતવત્સલ સંત ભગવંતોને !

卐

વાર્તા સાતમી

અકંપનાચાર્યની અડગતા.....વિષ્ણુકુમારની વત્સલતા

નિર્દોષ વાત્સલ્યનું પ્રતીક એવું રક્ષાબંધન-પર્વ એ જૈનોનું એક મહાન ઐતિહાસિક પર્વ છે. ૭૦૦ મુનિવરોની રક્ષાનો અને ધર્મરક્ષણની મહાન વાત્સલ્ય ભાવનાનો પ્રસંગ એ પર્વ સાથે જોડાયેલો છે. એ પ્રસંગ હસ્તિનાપુરમાં બન્યો. પહેલાં ઉજ્જૈનનગરીમાં અકંપનાચાર્ય ૭૦૦ મુનિઓના સંઘસહિત પધાર્યા, દુષ્ટ મંત્રીઓ સાથે રાજા તેમને વંદન

કરવા ગયો ત્યારે પ્રસંગ વિચારી આચાર્યે સંઘને મૌનધારણની આજ્ઞા કરી. તેમાં સંઘરક્ષાનું વાત્સલ્ય દેખાઈ આવે છે. બે મુનિઓએ મંત્રીઓને વાદવિવાદમાં મૌન કરી દીધા, તેથી તે દુષ્ટ મંત્રીઓ રાત્રે મુનિઓ ઉપર પ્રહાર કરવા તૈયાર થાય છે ત્યારે જૈનધર્મનો ભક્ત યક્ષદેવ તેમની રક્ષા કરીને ભક્તિભર્યું વાત્સલ્ય પ્રસિદ્ધ કરે છે.

પછી એ ૭૦૦ મુનિઓનો સંઘ હસ્તિનાપુરમાં આવે છે, ને અપમાનિત થયેલા મંત્રીઓ (બલિરાજા વગેરે) ઘોર ઉપદ્રવ કરે છે. એ ઉપસર્ગ દૂર ન થાય ત્યાં સુધી અન્ન જળનો ત્યાગ કરીને હસ્તિનાપુરના શ્રાવકજનો ધર્માત્મા પ્રત્યેની અજબ વત્સલતા ને પરમભક્તિ વ્યક્ત કરે છે. બીજી બાજુ મિથિલાપુરીમાં આચાર્યશ્રુતસાગર પણ મુનિવરો ઉપરનો ઉપસર્ગ જોઈને રહી શકતા નથી ને તીવ્રવત્સલતાને લીધે મૌન તોડીને ‘હા...’ એવા ઉદ્ગાર તેમના મુખથી નીકળી જાય છે. મહાન ઋદ્ધિધારક મુનિરાજ વિષ્ણુકુમાર બધી હકીકત જાણીને વાત્સલ્યથી પ્રેરાઈ છે ને યુક્તિપૂર્વક ૭૦૦ મુનિવરોની રક્ષા કરે છે....હસ્તિનાપુરમાં જયજયકાર છવાઈ જાય છે....બલિરાજ વગેરે પણ માફી માંગીને જૈનધર્મના શ્રદ્ધાળુ બને છે. વિષ્ણુકુમાર ફરી મુનિ થઈ કેવળજ્ઞાન પામે છે.

વાત્સલ્યનો એ મહાન દિવસ એટલે શ્રાવણ સુદ પૂર્ણિમા !

卐

વાર્તા આઠમી

શ્રેણિક મહારાજાને ધર્મપ્રાપ્તિ

જૈનધર્મની પરમભક્ત રાણી ચેલણા ઉદાસ હતી,....ઘણું સમજાવવા છતાં રાજા શ્રેણિકને જૈનધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા બેસતી ન હતી.

પરમ જૈનસંત યશોધરમુનિરાજ જંગલમાં ધ્યાનસ્થ હતા; રાજા શ્રેણિકે તેમને જોયા ને “ આ તો દંભી છે ” એવા મુનિદ્વેષથી તેમના ગળામાં સર્પ નાંખ્યો. રાજામાં આવીને રાણી ચેલણાને પોતાના પરાક્રમની વાત કરી. એ સાંભળતાં જ રાણી ચેલણાનું ભક્તહૃદય આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયું. ઉદાસ થઈને તત્કાળ મુનિરાજનો ઉપસર્ગ દૂર કરવા એ

વૈશાખ:સુદ ૨

: ૬૫ :

તત્પર બની. શ્રેણિક કહે છે : અરે, એ તારા ગુરુ તો ક્યારનાય સર્પને દૂર ફેંકીને બીજે ચાલ્યા ગયા હશે! ‘નહિ રાજન!’ ચેલણાએ કહ્યું-, “આત્મસાધનામાં લીન મારા ગુરુને, વીતરાગી જૈનસંતને, શરીરનું એવું મમત્વ હોતું નથી. તેઓ એમને એમ જ બેઠા હશે. નજરે જોવું હોય તો ચાલો મારી સાથે!”

રાજા અને રાણી બન્ને ત્યાં જાય છે, યશોધરમુનિરાજ એમને એમ સમાધિમાં બેઠા છે. રાણી અતિ ભક્તિપૂર્વક સર્પને દૂર કરે છે. રાજા તો દેખીને સ્તબ્ધ બની ગયો....એનો દ્વેષ ઓગળી ગયો, હૃદય ગદગદિત થઈ ગયું. એવામાં ધ્યાન પૂર્ણ થતાં મુનિરાજે રાણી અને રાજા બન્નેને ધર્મવૃદ્ધિના સમાન આશીર્વાદ આપ્યા, મુનિરાજની આવી મહાન સમતા દેખીને રાજા શ્રેણિક ચક્રિત થઈ ગયો : “ધન્ય છે આ જૈનમુનિરાજને! ધન્ય છે આવા વીતરાગી જૈનધર્મને!”-આવા બહુમાનપૂર્વક પોતાના અપરાધની ક્ષમા માંગી, રાજા જૈનધર્મી થયો સમ્યગ્દર્શન પામ્યો.

-ત્યારે ચેલણા રાણીની પ્રસન્નતાની તો શી વાત!!

卐

વાર્તા નવમી

રાણી ચેલણાનો ધર્મપ્રેમ

ભગવાન મહાવીરના વખતમાં મગધદેશના મહારાજા હતા. શ્રેણિક ચેટકરાજાની સુપુત્રી ચેલણા-કે જે ત્રિશલામાતાની બહેન અને મહાવીરની માસી થાય-તેની સાથે રાજા શ્રેણિકે વિવાહ કરેલા, ને એ ચેલણા મગધદેશની મહારાણી બની; પરંતુ એને ત્યાં જરાય ચેન પડતું નથી, કેમકે શ્રેણિકરાજા તો અન્યધર્મને માને છે, જૈનધર્મ ઉપર તેને પ્રેમ નથી. જૈનધર્મની જાહોજલાલી વચ્ચે ઊછરેલી એ ચેલણાને જૈનધર્મ વગર રાજમાં ચેન ક્યાંથી પડે? તે રાજાને કહે છે કે અરે રાજન્! જૈનધર્મ વગરના આ રાજ્યને ધિક્કાર છે! રાજા તેને જૈનધર્મને અનુસરવાની ને જિનમંદિર બંધાવવા વગેરેની છૂટ આપે છે. પછી તો ચેલણા રાણી પરમ જિનભક્તિપૂર્વક મહાન જિનાલય બંધાવે છે, આનંદથી પૂજનભક્તિ

કરે છે...અનુક્રમે રાજાના હૃદયનું પણ પરિવર્તન કરી નાંખે છે. રાજા પણ અંતે જૈનધર્મના દૃઢશ્રદ્ધાળુ બને છે અને જ્યારે રાજગૃહીમાં વિપુલાચલ પર મહાવીરનું સમવસરણ આવે છે ત્યારે ભગવાનના પાદમૂળમાં ક્ષાયકસમકિત પામીને રાજા શ્રેણિક તીર્થંકર નામકર્મ બાંધે છે.-ને જૈનધર્મના જયજયકારથી ભારત ગાજી ઊઠે છે-

જૈનધર્મનો જય હો.

卐

વાર્તા દશમી

સિંહ સમ્યગ્દર્શન પામે છે

મુનિરાજના સંબોધનથી વૈરાગ્ય પામેલ સિંહની આંખોમાંથી આંસુ ચાલ્યા જાય છે ને તે સમ્યગ્દર્શન પામે છે.-એ સિંહ કોણ છે, ખબર છે? એ તો ભગવાન મહાવીરનો જીવ! એના દશમા ભવનો આ પ્રસંગ છે. વિદેહક્ષેત્રના તીર્થંકરની વાણીથી મુનિઓએ જાણેલું કે સિંહનો આ જીવ દશમા ભવે તીર્થંકર થશે.

આ બાજુ એ વનરાજા તો એક હરણને ફાડી ખાતા હતા; ત્યાં ઉપરથી બે મુનિવરો ઊતર્યા...ને સિંહની સામે આવી ઊભા. સિંહ તો આશ્ચર્યથી જોઈ જ રહ્યો. મુનિઓએ તેને સંબોધીને કહ્યું : અરે સિંહ! અરે, આત્મા! તને આ નથી શોભતું; દશમા ભવે તો તું ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર થવાનો છે. અરે, જગતને વીતરાગી અહિંસાનો સંદેશ આપનારો તું આવી હિંસામાં પડ્યો છે! છોડ રે છોડ એ ભાવ...જાગ....જાગ. એ સાંભળતાં જ સિંહને પૂર્વભવનું ભાન થાય છે, પશ્ચાતાપથી મિથ્યાત્વ ઓગળીને આંસુ દ્વારા બહાર નીકળી જાય છે, ને તે સમ્યગ્દર્શન પામે છે. બહુમાન અને ભક્તિના ભાવથી મુનિઓને પ્રદક્ષિણા કરે છે....ને પછી અનુક્રમે આત્મસાધનામાં આગળ વધીને તીર્થંકર મહાવીર થાય છે.

અહા, સિંહને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિનો એ પ્રસંગ કેવો અદ્ભુત છે.

卐

વાર્તા અગિયારમી વૈરાગ્યવંત હાથી

લંકાનો રાજા રાવણ...એની પાસે લાખો હાથી, તેમાં સૌથી મુખ્ય હાથીનું નામ ત્રિલોકમંડન! રાજા રાવણે સમ્મેદશિખર પાસેના મધુવનમાંથી એને પકડયો હતો.

પછી તો રામ અને રાવણ વચ્ચે મોટી લડાઈ થઈ...રાવણ મરાયો; રામ જીત્યા; ને ત્રિલોકમંડન હાથીને લઈને સૌ અયોધ્યા આવ્યા. એ હાથી બહુ પુણ્યવાન! બહુ વૈરાગી! ને બહુ સંસ્કારી.

ભરતને એ હાથી બહુ વહાલો, ને એ હાથીને પણ ભરત ઉપર ઘણું વહાલ, એકવાર એ હાથી ઉશ્કેરાઈને ભાગ્યો ને હાહાકાર મચાવી દીધો; પણ ભરતને દેખતાં જ તે શાંત થઈ ગયો. ભરતે તેને વૈરાગ્યનો ઉપદેશ આપ્યો.

એકવાર દેશભૂષણ અને કુલભૂષણ નામના બે કેવળી ભગવંતો અયોધ્યા પધાર્યા; રામચંદ્ર, લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્ન સૌ ત્રિલોકમંડન હાથી ઉપર બેસીને તેમના દર્શન કરવા ગયા. ભગવંતોને દેખીને ચારે ભાઈ પ્રસન્ન થયા, હાથી પણ ખુશી થયો. ત્યાં ભગવાનનો ઉપદેશ સાંભળીને ભરત તો દીક્ષિત થયા. હાથી પણ વૈરાગ્ય પામ્યો ને સમ્યગ્દર્શન સહિત વ્રત અંગીકાર કર્યા. એણે આભૂષણો છોડી દીધા. પંદર પંદર ઉપવાસ કર્યા. એ વૈરાગી હાથીને નગરજનો ભક્તિપૂર્વક પારણું કરાવી રહ્યા છે.

હાથી જેવા પ્રાણી પણ કેવો ધર્મ સાધી શકે છે, ને ધર્માત્મા શ્રાવકોને કેવો વાત્સલ્યભાવ આવે છે-તે આપણને સ્વાધ્યાય મંદિરનું આ ચિત્ર ઉપદેશી રહ્યું છે.

વાર્તા બારમી

૨૬ રાજપુત્રોની સાથે વજ્રબાહુનો વૈરાગ્ય

રાજકુમાર વજ્રબાહુ મનોદયા રાણી સાથે હાથી ઉપર બેસીને નગરી તરફ જઈ રહ્યા છે, સાથે તેમના સાળા ઉદયસુન્દર અને બીજા ૨૬ રાજપુત્રો છે. વનમાંથી પસાર થતાં થતાં એકાએક વજ્રબાહુની નજર થંભી ગઈ...આશ્ચર્યથી એક ઝાડ તરફ એકીટસે જોઈ રહ્યા.

ઉદયસુન્દરે કહ્યું : કુમારજી! કયા દેખ રહે હો ?

કુમારે અંગુલિનિર્દેશપૂર્વક કહ્યું : દેખો! ઝાડ નીચે વહ મુનિ બિરાજમાન હૈ....અહા!

કૈસી અદ્ભુત હૈ ઉનકી દશા!! ધન્ય હૈ ઉનકા જીવન!!

ઉદયસુન્દરે કહ્યું : કુમારજી! ક્યાંક આપ પણ એમના જેવા ન થઈ જતા!

વજ્રકુમારે કહ્યું : વાહ! ભાઈ, હું એજ ભાવના ભાવતો હતો...તમે મારા મનની વાત જાણી લીધી; હવે તમારા મનમાં શું છે તે કહો ?

“મારી પણ એજ ભાવના છે”-ઉદયસુન્દરે કહ્યું. અને બન્ને રાજકુમારો મુનિરાજના ચરણસમીપ ચાલ્યા....સાથે છવીસેય રાજપુત્રો પણ ચાલ્યા....મુનિરાજ પાસે દીક્ષા લઈને એ બધાય મુનિ થઈ ગયા...રાણી મનોદયા વગેરે પણ સંસારથી વિરક્ત થઈ અર્જિકા થયા.

ધન્ય ધન્ય એ સંસારવિરક્ત સન્તોને.

卐

વાર્તા તેરમી

વાઘણ પણ વૈરાગ્ય પામે છે

સુકોશલ રાજકુમારનો જન્મ થતાં જ તેને રાજતિલક કરીને રાજા કીર્તિધરે દીક્ષા લઈ લીધી...એમની દીક્ષાથી આઘાત પામેલી રાણી સહદેવીને મુનિવરો પ્રત્યે અણગમો થઈ ગયો...ને એકનો એક કુમાર પણ મુનિને દેખીને ક્યાંક મુનિ ન થઈ જાય એવી બીકથી

તેણે દુષ્ટ હુકમ કર્યો કોઈ મુનિને નગરીમાં આવવા ન દેવા.

એકવાર રાજમહેલની અગાશીમાં ઊભો ઊભો કુમાર જુએ છે કે નગરના દરવાજે કોઈ તેજસ્વી મહાત્મા આવી રહ્યા છે ને દરવાન તેમને અટકાવે છે. વૈરાગી કુમારે પૂછ્યું: માતા! એ તેજસ્વી નગ્ન મહાત્મા કોણ છે? ને દરવાન તેમને કેમ રોકી રહ્યો છે?

કુંવરનો પ્રશ્ન સાંભળતાં જ માતાના મનમાં ઘાસકો પડ્યો. તેણે કહ્યું : બેટા એ તો હશે કોઈક ભીખારી!’ અરરર! એક વખતના પોતાના પતિને અને મહાન વીતરાગી જૈન મુનિરાજને આ દુષ્ટરાણી ભીખારી કહી રહી છે.-એ સાંભળીને ધાવમાતા રડી પડી....કુંવરે પૂછતાં તેણે ખુલાસો કર્યો કે : બેટા! તારી મા જેને ભીખારી કહી રહી છે તે અન્ય કોઈ નહિ પણ તારા પિતા જ છે, એ મુનિ થયા છે; ને તારી માતાના હુકમથી જ દરવાન તેને રોકી રહ્યો છે....એક વખતના રાજના માલિકને આજે નગરમાં પ્રવેશતા એક દરવાન રોકી રહ્યો છે!-રે સંસાર!!

કુંવર તો આ સાંભળતા જ પિતા પાસે દોડી ગયો....ત્યાં ને ત્યાં જ જિનદીક્ષા ધારણ કરીને રાજપુત્ર મટીને મુનિપુત્ર બન્યો....પિતાનો સાચો વારસદાર બન્યો....માતા દુષ્ટ પરિણામથી મરીને વાઘણ થઈ....ને ધ્યાનમાં બેઠેલા પુત્રને (સુકોશલ મુનિને) ખાવા લાગી....પણ એનો હાથ જોતાં એને જાતિ સ્મરણ થયું : અરે! આ તો મારો પુત્ર!! પછી તો કીર્તીધર મુનિરાજે તેને સંબોધન કરીને એ વાઘણને વૈરાગ્યનો ઉપદેશ આપ્યો....ને એ વાઘણ પણ ધર્મ પામી.

卐

બસ. દસ વાર્તા પૂરી થઈ...અરે, દસને બદલે તેર વાર્તા થઈ; તમને કેવી મજા પડી! પણ તમને બીજી એક વાત કહું? જુઓ, આ વાર્તાઓ તમે વાંચીને, એ વાર્તા ‘અભિનંદનગ્રંથ’માં છાપી છે. તેમાં તો આ વાર્તાના ચિત્રો પણ છે. ગુરુદેવની હીરકજયંતીનો અંક તમે જરૂર જોજો, એમાં કેટલાય સારા મજાના ચિત્રો છે. તમને ગમે એવા કેટલાય લેખો છે....ગુરુદેવ નાનકડા હતા ત્યારે કેવી વાતચીત કરતા’તા -તે પણ એમાં છે, ને ગુરુદેવની બા એક હાલરડું ગાય છે તે પણ ગમશે...તમે જરૂર એ ગ્રંથ વાચજો હોં.

-જય જિનેન્દ્ર

અભિનંદન ગ્રંથ

ભારતના અધ્યાત્મસાહિત્યનું એક ગૌરવ

ભારતના ભૂષણસ્વરૂપ મહાન અધ્યાત્મસંત પૂ.
શ્રી કાનજીસ્વામીની ૭૫મી જન્મજયંતી પ્રસંગે
મુંબઇનગરીમાં હીરકજયંતીમહોત્સવ ઉજવાયો. તે પ્રસંગે
તૈયાર થયેલ એક સુન્દર અભિનંદન ગ્રંથ-જે વૈશાખ સુદ
ત્રીજે પૂ. શ્રી કાનજીસ્વામીને અર્પણ કરવામાં આવ્યો તે
ગ્રંથ ભારતના અધ્યાત્મસાહિત્યનું એક ગૌરવ છે; અહીં
તે ગ્રંથનું વિહંગાવલોકન આપ્યું છે.

(બ્ર. હ. જૈન)

ગુરુદેવને અર્પણ કરવામાં આવેલ અભિનંદનગ્રંથના ચાંદીની કારીગરીવાળા ને
હીરલે મઢેલા પૂંઠા ઉપર નજર પડતાં જ હૃદય ત્યાં આકર્ષાઈ જાય છે. હીરક
જન્મોત્સવના આનંદપ્રસંગને આલેખતા એ રંગબેરંગી ચિત્રમાં, ગુરુદેવ ઉપર જાણે કે
તીર્થંકરભગવંતો આશીર્વાદ વરસાવી રહ્યા હોય-એમ ૨૪ ભગવંતોની હારમાળા
સૌથી ઉપર નજરે પડે છે...એ મીનાકારીમાં એક વિશેષતા એ છે કે ચોવીસે
ભગવંતોના વર્ણ તે-તે ભગવંતોના વર્ણ-અનુસાર છે. અને ઝવેરાતથી ઝગઝગતું
નામ આ ગ્રંથના ગૌરવને પ્રસિદ્ધ કરી રહ્યું છે.

પછી, ગુરુદેવના મંગલહસ્તાક્ષરપૂર્વક ગ્રંથના પ્રારંભમાં જ ગુરુદેવના
આશીર્વાદ નજરે પડે છે...ને ગુરુદેવનું રંગબેરંગી ભવ્યચિત્ર જોતાં ચિત્ત પ્રસન્ન
થાય છે...એમને અભિનંદીને અને નિવેદનો વાંચીને, પછી ‘ગુજરાતી વિભાગ’
શરૂ થાય છે. મંગલાચરણમાં પંચપરમેષ્ઠીના સ્તવન અને જૈનઝંડાના ગીત પછી
તરત સોનગઢનું ભવ્ય જિનમંદિર અને સીમંધર ભગવાનના રંગબેરંગી મનોહર
ચિત્રનાં દર્શન થાય છે, ને ઘડીભર ચિત્ત થંભી જાય છે. પછી ચાલીસ પાનાં સુધી
કેટલાક ચિત્રોસહિત ગુરુદેવનો જીવનપરિચય અને તેમના દ્વારા થયેલી
જિનશાસનની પ્રભાવનાનું વર્ણન છે.

પછી શરૂ થાય છે શ્રદ્ધાંજલિ, અભિનંદન અને વિવિધલેખો....૨૦૦ પાનાં સુધીના આ વિભાગમાં ગામેગામના મુમુક્ષુમંડળો, જિનમંદિરો, જિનબિંબો વગેરેના ૧૦૯ જેટલા આકર્ષક દૃશ્યો ઉપરાંત શ્રદ્ધાંજલિ અને અભિનંદનસૂચક ૧૫૧ જેટલા લેખો કાવ્યો વગેરે છે....તેમાં મુમુક્ષુ ભક્તજનોની વિવિધ ઉર્મિઓ નજરે પડે છે.

૨૦૦ પાનાં પછી તરત સુંદર ચિત્રો નજરે પડે છે, જેમાં ગુરુકહાન સીમંધરનાથને સન્દેશ પાઠવે છે તે ઉપરાંત હીરકજયંતીના ઉપલક્ષમાં ૭૫ વિવિધ ચિત્રોનું સંકલન છે. એ ચિત્ર દર્શન પછી પાનું ૨૦૧ થી ૨૭૨ સુધી ‘પ્રવચન વિભાગ’ દ્વારા આપણને ગુરુદેવનો અધ્યાત્મ સન્દેશ જાણવા મળે છે,-જેમાં પચાસ જેટલા શાસ્ત્રો ઉપરના ગુરુદેવના પ્રવચનોનું દોહન ભરેલું છે. પછી ઉપદેશ-રત્નાકરમાંથી ૭૫ રત્નો ઝળકે છે....પછી ચિત્રકથા વિભાગમાં સોનગઢના અનેક ચિત્રો અને તેની ટૂંકી કથાઓ સૌને ગમી જાય તેવી છે. ત્યાર પછી ‘તીર્થયાત્રા’ વિભાગમાં તીર્થોનો મહિમા અને રંગબેરંગી દૃશ્યો, તથા તીર્થયાત્રાના સંભારણાં વાંચકને આનંદિત કરે છે. ૩૧૨ પાનાં પછી ૨૮ પાનાંના પરિશિષ્ટમાં કેટલીક વિવિધ વાનગી સાથે ગુજરાતી વિભાગ પૂરો થાય છે.....ત્યારબાદ અભિનંદન ગ્રંથનો હિન્દી વિભાગ શરૂ થાય છે...૩૦૪ પાનાંના આ વિભાગમાં શરૂઆતમાં શ્રદ્ધાંજલિ-અભિનંદન સંબંધી ૧૨૦ જેટલા લેખો છે, અનેક જિનમંદિરો વગેરેના દૃશ્યો છે; પછી પૃ. ૧૦૯થી શરૂ થતા લેખાંજલિ વિભાગમાં વીસ ઉપરાંત લેખો છે; પછી શ્રુતધર આચાર્યો અને વિદ્વાનોનો પરિચય છે. અને ત્યાર પછી અંતભાગમાં ષટખંડાગમ વગેરે સત્શ્રુતનો પરિચય છે.-આખું પુસ્તક સુંદર-સુશોભિત છે. આ પુસ્તકની કિંમત અંદાજે રૂ. ૧૮ હોવા છતાં તેની કિંમત માત્ર રૂ. ૬ રાખવામાં આવી છે. સંપાદક સમિતિમાં પં. ફૂલચંદ્રજી સિદ્ધાંતશાસ્ત્રી, પં. હિંમતલાલ જે. શેઠ; ખીમચંદ જે. શેઠ અને બ્ર. હરિલાલ જૈન; મુંબઈ મુમુક્ષુમંડળ તરફથી આ પુસ્તક પ્રકાશિત થયું છે.

-: મળવાનું સ્થળ:-

દિ. જૈન મુમુક્ષુ મંડળ

૧૭૩, ૧૭૫ મુમ્બાદેવી રોડ

મુંબઈ-૨

ગુરુદેવના ઉપદેશ-રત્નાકરમાંથી

વીણેલા રત્નો

“ નમો જિણાણં જિદભવાણં ” જિનભગવંતોને નમસ્કાર.

*

ચૈતન્યસન્મુખતાથી ધર્મીને જ્યાં પરમ અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન થયું ત્યાં પોતાના વેદનથી ખબર પડી કે મારા આ આનંદના વેદનમાં રાગનું અવલંબન ન હતું. કે કોઈ પરનો આશ્રય ન હતો, મારા આત્માનો જ આશ્રય હતો.

*

જ્ઞાની પાસે શ્રવણથી ને વિચારથી પહેલાં જે જાણ્યું હતું, તે હવે પોતાના વેદનથી જાણ્યું. એટલે શ્રવણ કરેલા ભાવોનું પરિણમન થયું.

*

દુનિયાને ભૂલીને તારી અતીન્દ્રિયચૈતન્યગૂફામાં ઊતર, તો ત્યાં એકલું સુખ જ ભર્યું છે. તારું સ્વરૂપ સુખનું જ ધામ છે.

*

રાગમાં આકૂળતા છે, તેમાં આનંદથી; છતાં જે રાગમાં આનંદ માને છે તે અત્તમાં તતબુદ્ધિ કરે છે, તે મિથ્યાબુદ્ધિ છે ને તે મિથ્યાબુદ્ધિ પરાશ્રિત પરિણમનથી મહા ખેદ ઉપજાવે છે.

*

જ્ઞાનની સાથે તો આનંદની ઉત્પત્તિ છે. જ્ઞાનની સાથે રાગની ઉત્પત્તિ નથી, કેવળજ્ઞાન તે આનંદનું જ ધામ છે, તેમાં અંશમાત્ર દુઃખ કે આકૂળતા નથી.

*

*

જ્યાં જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ થયો ત્યાં જ્ઞાની થયેલો આત્મા પરભાવના કાર્યને કરતો નથી. જ્ઞાનીના કાર્યને અને રાગાદિ પરભાવોને ભિન્નભિન્નપણું છે.

*

મારો આત્મા જ જ્ઞાન ને આનંદસ્વરૂપ છે-એવો નિર્ણય કરવાની જેને ધૂન લાગી તેના પ્રયત્નનો ઝૂકાવ સ્વસન્મુખ વળ્યા કરે છે; રાગ તરફ તેનો ઝૂકાવ રહેતો નથી; રાગથી પાછા ખસીને તેની પરિણતિ અંતરમાં વળે છે.

*

જ્ઞાનના અચિંત્ય મહિમાનું ચિંતન સંસારના સર્વ કલેશને ભૂલાવી દે છે. ચિત્તની અત્યંત નિશ્ચલતા વડે જ જ્ઞાનસ્વભાવ સઘાય છે. ચિત્તની નિશ્ચલતા વગર સ્વાનુભવ થાય નહિ.

*

આત્મામાં અતીન્દ્રિયઆનંદ અને અતીન્દ્રિયજ્ઞાન છે તે જ ઉપાદેય છે-એવા નિર્ણયમાં સમ્યક્ત્વ થાય છે. કે વળી ભગવાનના જ્ઞાન ને આનંદનો નિર્ણય કરનારને પોતામાં સ્વસન્મુખતાથી તેનો નમૂનો આવી જાય છે.

*

પૂર્ણ સાધ્યને ઓળખીને, તે સાધ્યના સ્વીકારપૂર્વક સાધકભાવ વર્તી રહ્યો છે. પૂર્ણ સાધ્યને સ્વીકારનાર જ્ઞાને રાગાદિ બાધકભાવોને પોતાથી જીદાં જાણ્યા...તે જ્ઞાન રાગાદિ પરભાવથી જીદું પડીને સ્વભાવ તરફ પરિણમતું સાધક થયું, આનંદરૂપ થયું.

*

સમ્યગ્દષ્ટિનું ધ્યેય નિજાત્મા છે, કેમકે તેમાં આનંદ છે. સ્વધ્યેયે જે અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રગટયો તે જ ખરો આનંદ છે. બાહ્ય વિષયોમાં કયાંય તે આનંદ છે જ નહિ.

*

આનંદ આત્મામાં ભર્યો છે; તેથી જે પરિણામમાં તે સ્વભાવનો આશ્રય હોય તેમાં જ આનંદ હોય. નિમિત્તોમાં કે વિભાવમાં આનંદ નથી; તેથી જે પરિણામમાં નિમિત્તનો આશ્રય હોય તેમાં આનંદ ન હોય.

*

આત્માનું પ્રિય-વહાલું-ઈષ્ટ હોય તો તે કેવળજ્ઞાન છે. આવો કેવળજ્ઞાન સ્વભાવ જેને પ્રિય કે ઈષ્ટ લાગે નહિ. “જગત ઈષ્ટ નહિ આત્માથી.”

*

ભાઈ, તારા અતીન્દ્રિય ચૈતન્યતત્ત્વ સિવાય બાહ્ય ઈન્દ્રિય-વિષયોના સુખમાં ખરેખર સુખ નથી પણ સુખાભાસ છે. જેમ મૃગજળમાં ખરેખર જળ નથી પણ જળનો મિથ્યા આભાસ છે. તેમ વિષયોમાં સુખ નથી, સુખનો મિથ્યા ભાસ છે.

*

જ્યાં સ્વવિષયમાં ડુબકી મારી ત્યાં નિર્વિકલ્પ આનંદ ઉલ્લસે છે. જ્યાં સુધી બાહ્ય વિષયો તરફ વલણ છે ત્યાંસુધી દુઃખ જ છે. જો દુઃખ ન હોય તો બાહ્યવિષયો તરફ કેમ દોડે!

*

અજ્ઞાની કહે છે કે પર વિષયોની અનુકુળતામાં સુખ છે. જ્ઞાની કહે છે કે ચૈતન્યથી બહાર પરવિષય તરફ વલણ જાય તે દુઃખ છે. સુખના સાચા સ્વરૂપની અજ્ઞાનીને ખબર નથી.

*

મુનિવરોને સંયોગવગર નિજાનંદના અનુભવમાં જે સુખ છે, ચકવર્તીના કે ઈન્દ્રના વૈભવમાંય તે સુખનો અંશ પણ નથી. ઈન્દ્રિયવિષયોમાં ચૈતન્યના અતીન્દ્રિયઆનંદની ઝાંઠ પણ નથી.

*

દુઃખનું કારણ અજ્ઞાન છે, સમ્યજ્ઞાન સુખનું કારણ છે. જ્યાં અજ્ઞાન નષ્ટ થયું ને પૂરું જ્ઞાન ખીલી ગયું ત્યાં પૂર્ણ સુખ છે.

*

સ્વભાવ સન્મુખ થતું જ્યાં અતીન્દ્રિય જ્ઞાન ખીલ્યું ત્યાં ઈષ્ટરૂપ એવા પરમ આનંદની પ્રાપ્તિ થઈ, ને અનીષ્ટ દૂર થયું. અનીષ્ટરૂપ તો પરભાવમાં હતો તે જ્યાં દૂર થયો ત્યાં જગતનું કોઈ પરદ્રવ્ય જીવનું અનીષ્ટ કરવા સમર્થ નથી.